

קובץ צ"ג

ה'תשע"ו

קובץ גליונות לפרשת תולדות

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

מרן ראש הישיבה הגרמ"י ליפקוביץ זצוק"ל

הגאון האדיר רבי אברהם גנחובסקי זצוק"ל

הגאון הצדיק רבי ישראל אליהו וינטרויב זצוק"ל

הגאון הגדול רבי שלום בן ציון פלמן זצוק"ל

ויבלחט"א

מרן ראש הישיבה הגראי"ל שטינמן שליט"א

מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

מרן פוסק הדור הגר"נ קרליץ שליט"א

מרן רה"י הגר"ג אדלשטיין שליט"א

הגאון הגדול רבי יעקב אדלשטיין שליט"א

ניתן להשיג את הקובץ מודפס בערים הבאות:

אופקים

052-7635246 (סמיד)

אלעד

054-8415551 (הופנר)
ישיבת בני ראובן

אשדוד

רובע ג' - קרית חרדים
058-3231891 (שוורץ)
רובע ז'
052-7668323 (מונק)

בית שמש

קרית
02-9910398 (פינקלשטיין)
רמה א'
ישיבת נתיבות התורה-תפרח
052-7138967 (אמרון)

ביתר

גבעה A

ביהכנ"ס זכור לאברהם

בני ברק

שכון ג' / יהודה הנשיא
053-3145900 (גולדשטוף)
דסלר / כולל ברסלב
052-7159869 (בן אריה)

ויזניץ (טסלר)

050-4192923

בבתי הכנסת:

לדרמן
רמת אלחנן
בכוללים:
בית הלל
נחלת משה
אצל הנציגים בשיבות:
אורחות תורה
בית מאיר
בית מדרש עליון
גאון יעקב
משך חכמה

פונוביז'

קהילות יעקב
קרית מלך
שערי תורה
תפארת ציון

ביהכנ"ס הגדול החדש
052-7159869 (כולל גרטלר)
(בימי חמישי בין השעות 12-5)

פרדס כץ

052-7168580

בבתי הכנסת:

משכן שמעון
חניכי (אבוחצירא 9)
קרית הרצוג
03-5708404 (שטרן)
052-7640848 (פרידמן)
שכון ה'
053-3151405 (נמירובסקי)

חיפה

נוה שאנן

054-8454992 (גינזבורג)

טלזסטון

02-5335545 (חנות כל בו אלן)

יסודות

054-8413562 (פיינר)

ירוחם

ביהכנ"ס בית פנחס

052-7627788 (מיכאל)

ירושלים

ישיבת מיר/נוה יעקב

052-7677676 (לוי)

גאולה

053-3172626 (אלה)

חנות גל פז
רחוב מלכי ישראל

בית וגן

02-6449498 (שעין)

הפיסגה 46 (ניתן להשאיר הודעה)

בר אילן/נוה צבי

054-8474651

גבעת שאול

052-7159755 (גינזבורג)

כנסת

054-8429113 (גרוס)

מאה שערים

ביהכנ"ס תפארת

בחורים (הישן)

סורוצקין

בבתי הכנסת:

אהבת תורה

באר שמואל

סנהדריה

052-7171376 מקוה פאג"י

עזרת תורה

054-8474651 (אלקין)

קרית יובל

052-7639488

רמות א'

054-8408719 (גולדשטוף)

רמות ג'

052-7675009 (קמיל לייבנר)

רמות פולין

ביהכנ"ס אוהל יוסף

053-3180324 (דורוני)

שערי חסד

054-8498969 (קירט)

כרמיאל

052-7166636 (ברורמן)

מודיעין עילית

בכוללים:

עטרת שלמה, ישכר
באוהל, הר"ן
(בימי חמישי בין השעות 7-4)

חפציבה

052-7143196 (דרמר)

ישיבת כנסת יצחק

ברכפלד

ישיבת מיר

בימי שישי בבוקר
050-4128779 (דרדק)

נאות הפסגה

052-7608620 (מלר)

נתיבות

054-8454356 (טרבלסי)

צפת

כולל בראשות הרב קפלן שליט"א
054-8454791

קרית אתא

ישיבת מעוז חיים
052-7129279

קרית מלאכי

ראש העין

ישיבת בית הלוי
בראשות הגה"צ ר' אבנר עפג'ין
רח' חפץ חיים 6

רחובות

050-4101805

רכסים

052-7171992 (פרקש)

תפרח

08-9924520

המחיר לקובץ הוא בסך 2 ₪ בלבד,

יש להזמין מראש עד ליום רביעי בערב,
המעוניינים להפיץ באזור מגוריהם יפנו ל: 053-3145900

טלפון: 03-6579999 מייל: 6579998@gmail.com

ניתן לקבל קובץ זה בכתובת מייל: K.GILYONOT@GMAIL.COM

לתרומות, ולהנצחות ע"ג הקובץ ניתן לפנות ל: 053-3145900

גליון זה יוצא לע"נ

יוסף דניאל שלום

נלב"ע ה' כסלו תשמ"א

תנצב"ה

דברי שי"ח

ממרן שר התורה הגר"ח קנייבסקי שליט"א

פשוט על הפרשה

דבר העורך

בפרשת השבוע כתוב את ברכות יצחק ליעקב, ברכות שמהם אנו מושפעים עד עצם היום הזה וידועים הדברים שאמר מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל שבכל דור יש מדור של ברכות שיורד לעולם ובדורינו זה ניתן לרבינו, ויעידו רבבות עמך בית ישראל הפונים במשך עשרות השנים האחרונות אל ביתו של רבינו לזכות ולקבל את ברכתו. קיבלנו מאחד הנכדים רשימה בענין ברכתיו של רבינו כפי ששמע ורשם,

(ואי"ה נביא עוד דברים בענין זה, ועוד חזון למועד)

• באחד הפעמים אמר רבינו, ב"ה ה' זיכה אותי במצוה שאני מברך וזה מרגיע את האנשים.

• פעם התבטא רבינו על כך שיהודים רבים באים לבקש ברכה הא כתוב בתורה 'מברכך ברוך'.

• בשבת אמרתי לרבינו שכבר הגיע זמן לרדת למנחה, וכשירד ראיתי שטעיתי בכמה דקות ומדי מוקדם, התנצלתי בפני רבינו, אמר רבינו לא נורא, עוד כמה יהודים יקחו ברכה.

• נכנס אחד וביקש ברכה ליראת שמים, אמר רבינו זה לא בברכה, בשביל זה צריך ללמוד מוסר.

• לכמה שביקשו ברכה עבור בנם שיגדל בתורה השיב: תלמד עם הבן שלך אז הוא יגדל תלמיד חכם.

• ברך אחד על בתו שתהיה בת תלמיד חכם, ושאלו מאן דהוא, הרי הלה כבר תלמיד חכם איך שייך שיחול הברכה. ענה רבינו לתלמיד חכם אין שיעור.

• רבינו ברך רופאים, שיהיה להם עבודה רק ליולדות ולגויים.

• אחד ביקש מרבינו ברכה שיהיה עשיר כי יש לו הרבה חובות, רבינו לא רצה לברכו על עושר, ענה לו "אני נותן לך ברכה שלא תצטרך לעשירות".

וכתב רבינו שליט"א בספרו 'אורחות יושר', "הנזהר מלשקר יתקיימו כל ברכותיו, דכמו שהוא נזהר שלא ישקר גם מן השמים שומרים שכל מה שיאמר יהיה אמת, ויתקיים".

ושמעתי מרבינו הגרא"ל שטינמן שליט"א, שלרבינו יש 'גישה גדולה לשמים'. והוסיף ואמר שאף שאנו נמצאים בדור עני, נותנים לנו משהוא, יש את הצדיקים שהקב"ה שתלן בכל דור ודור, אין לנו את ר' חנינא בן דוסא, אבל בכל זאת הקב"ה נותן גם לדור כמו שלנו.

בברכת שבת שלום
יצחק זאבסדא (א"ס)

"כי ציד בפיו" (כה, כח)

פירש"י שאל לו אבא איך מעשרין את המלח ואת התבן כסבור אביו שהוא מדקדק במצות. וצ"ע שאיך נראה מזה שהוא מדקדק במצות ששואל שאלה של שטות כאילו אינו יודע מה חייב במעשר, ועוד דהול"ל למה אין מעשרין מלח ותבן או אם מעשרין ולא איך מעשרין דאם פשיטא לי' שחייב במעשר מעשרין אותו כמו כל דבר. וי"ל דשאל שאלה של חכמה דק"ל אין מאכילין לבהמה טבל ולהרבה פוסקים הנאה של כילוי הוא מה"ת והרי הדרך שנשאר בתבן קצת שבליים כמ"ש בתוספתא ספ"ב דפאה השבליים שבקשין וא"כ איך מאכילין לבהמה תבן וא"ת יעשרו על זה מטבל ודאי הרי אין מעשרין מחיוב על הפטור דשבלין אלו מה"ת בטלי ברובא (והוא כעין שאלת ר"ש שזרי לר"ט במנחות ל"א א') ואם יקח קצת תבן לעשר עליהן שמא תבן זה אין בו שבולות ואם יברר תבן שיש בו שבולות ואותן יעשה מעשר א"כ שוב הו"ל מחיוב שכיון שבירר אין כאן תערובות א"כ איך יתקן נמצא ששאל שאלה נכונה. והתשובה ע"ז שאין זה תערובות כיון שאפשר לברר והתרומה שתרים בתחלה צריך לכיון לפוטרו כדתנן בפ"ה דמעשרות שהתורם בלבו על מה שבתוך התבן וע"ש ביר' לענין השיעור. ועל מלח ג"כ שאל שאלה נכונה דמלח שנתבשל עם מאכל טבל ובלע טעם טבל איך אפשר לתקנו שאם יעשר עליו ממק"א איך יעשה עם השיעור שהרי מעשר יש לו שיעור ובהטעם אין בו שיעור כמו בבעין ואיך ישער זה וכבר נתקשה בזה בחז"ר דמאי סי' י"ג סק"ז ע"ש.

ועוד י"ל שהוא עשה עצמו כאילו פשיטא לי' שחייבין במעשר וגם הוא רואה שאין מעשרין אותו וע"כ שעושים איזה עצה לזה כגון שכשמעשרין את התבואה מחשבינן גם על התבן או שקורין שם בתוכו ומניחין שיתבטל ברוב או עצה אחרת ולכן שאל כיצד מעשרין, וכ"ז עשה בערמה שיחשוב שהוא ת"ח גדול.

(טעמא דקרא)

עלי שי"ח

ספרי קבלה

לפני כחודשיים נפטר אחד מהתלמידי חכמים המופלגים שבעיר בני ברק, שהתקיים בו מאמר חז"ל "שיף עייף שייף נפיק" שהיה צנוע ומעלי כפשוטו ובקי בכל חדרי תורה בנגלה ובנסתר, ת"ח זה ששמו היה הר"ח רבי ישעיה ידידיה קניג זצוק"ל זכה ליהם קרוב אצל רבינו, אך לא רבים ידעו מה הסיבה לכך.

בקובץ מיוחד שיצא לאור, מספרים בני המשפחה על גדלותו הבלתי נתפסת, ועל התמדתו הנוראה בכל רגע, שכבר משחר ט"ל ילדותו זכה לסיים מסכת קידושין ששים פעמים ומסכת בבא בתרא עשרות פעמים על פה, על עונותיו העצומה שחיבר והאדיר כמה וכמה ספרים, והוסיף אלפי מראי מקומות ומקורות, אך תנאי התנה עם המוציא לאור: שאיש בעולם לא ידע שהוא זה שהאדיר את הספר, ואכן איש לא ידע עד ליום פטירתו, ורק בורא עולם שש ושמה בבוא אליו נפש נקי וצדיק וְ וטהור כיום בואו לעולם.

סיפור לא - ידוע מסופר שם על קשריו עם רבינו שליט"א. הג"ר ישעיה זצ"ל, היה הוגה הרבה גם בתורת הנסתר והיה מתאמץ הרבה להשיג ספרי קבלה נדירים שקשה להשיג אותם, באחד הימים, לפני עשרות שנים, הגיע סוחר ספרים אל רבינו, ובידו ספר קבלה נדיר והציע לו לקנות. כידוע, לרבינו יש ספרים רבים שעמל לרכוש אותם במשך השנים בחביבות מיוחדת. רבינו שליט"א הביט בספר ואורו עיניו, אכן ספר זה הוא נדיר ממש, וחשק בו מאוד, אך המוכר דרש עליו הון רב, היות ולא היה מצוי להשגה, רבינו נאלץ לומר לו כי אין לו הסכום לרכוש ספר זה, וכי יחפש לו קונה אחר. הסוחר המשיך לחפש אחר קונה מתאים, ופגש בהמנוח הנ"ל, והציע לו לקנות, הג"ר ישעיה מיד השיב לו שהוא קונה את הספר, אף שמצבו לא היה משופר כלל בלשון המעטה, הוא אמר שהוא עושה מעל לכל מאמץ ויקנה את זה, ואכן קנה את הספר לשמחת שני הצדדים.

בהמשך - רבינו בירר מי הקונה של הספר, וכששמע שזה הג"ר ישעיה, שלח אליו שליח מיוחד לאמור שכעת הצטבר לו כסף וכי הוא כבר יכול לקנות את הספר, האם הוא מסכים למכור לו... הג"ר ישעיה השיב 'כי עיסקה טובה אין מוכרים' אבל ישמה להשאל... יהיו הדברים לחיזוק לע"נ הטהורה של רבי ישעיה ידידיה זצ"ל להתחזק בחשקת התורה והתמדתה.

"ויעתר יצחק לה" ופירש"י ויעתר: הרצה והפליג במפלה.

- אברך בא לרבינו ובכה על בעיה ברוחניות של אחד מילדיו אמר לו רבינו דע לך עם ילדים אין שום עצה שבעולם אלא תפילה ושאל הלה הרי תפילה עושה רק מחצה אמר לו רבינו בדורינו מחצה זה גם הרבה.
- אחד מנכדי רבינו ישב על מקום תפלתו של אביו, רבינו העיר לו כך, שלא יושבים על מקום אביו, ואף שאביו הסכים אמר רבינו שמקום תפילה זה ענין של מורא.
- מעשה שאחד סיפר שהיה פעם שבא לרבינו אינסטלטור הביתה לתקן, רבינו מיד יצא אליו ואמר לו 'ביומו תתן שכרו' ושילם לו. אח"כ הוסיף לו רבינו בא ואשאל אותך משהו, איך אתה מתפלל בימים נוראים על פרנסה, וכי אתה מבקש שיהיה סתימות ותקלות אצל כולם, הלה שתק. אמר לו רבינו, בא ואגיד לך כיצד תתפלל, התפילה צריכה להיות שמי שנגזר עליו צער ויסורים שזה לא יהיה בגוף או ברוחניות ולא ילך רק על פיצוץ בצינור וכך כולם ירויחו הם ירויחו ואתה תרויח.
- פעמים רבות רבינו משיב כששואלים במה להתחזק? 'להתפלל' אין דבר מועיל יותר מזה, מלהתפלל. אין עצה יותר מתפילה.
- רבינו חוזר ושונוה שההשתדלות הכי טובה זה תפילה. רבינו אמר פעם לאחד מבני ביתו, בכל דבר זריזות זה דבר טוב חוץ מדבר אחד, בתפילה. בתפילה לא צריך להזדרז צריך לומר בכוונה ולא במהירות. אחד שאל כמה זמן להתפלל שמו"ע. ענה רבינו אין בזה כלל, לאחד זה זמן קצר יותר, ולשני זה זמן ארוך יותר. תלוי בכוונה.
- רבינו חוזר ואומר כל תפילה עוזרת אין תפילה שחוזרת ריקם.
- אחד שאל לרבינו עצה להקל להתגבר על היצה"ר, השיב רבינו ע"י תפילה.
- אשה בקשה ברכה, שנתגלה חשש למחלה, ובקשה מה תקבל על עצמה. השיב רבינו שתוסיף עוד תפילה חוץ ממה שרגילה.

שו"ת בעניני תפילה

ש. בגמ' ברכות (מז, ב) איתא: ואמר ר' יהושע בן לוי, לעולם ישכים אדם לבית הכנסת, כדי שיזכה וימנה עם עשרה הראשונים, שאפילו מאה באים אחריו נותנין לו שכר כנגד כולם. ויש להסתפק במי שבא מעשרה הראשונים, וחזר ויצא מבית המדרש לצורך התפילה כגון שיצא לעשות צרכיו, או ליטול ידי, או להניח תפילין בחדר הסמוך לבית המדרש, וכשחזר כבר היו עשרה מבלעדי בבית הכנסת, האם הפסיד מעלת עשרה הראשונים או לאו.

ת. לא איבד מעלתו הראשונה ביציאתו לחוץ, והרי הוא נחשב מעשרה הראשונים.

ש. כתב השו"ע (סי' צ"ב ס"י) טוב ליתן צדקה קודם תפילה. וכתב המ"ב (ס"ק ל"ו) דכתיב (תהילים יז, טו) "ואני בצדק אחזה פניך". ובאיזה קהילות קדושות ניתקן המנהג ליתן צדקה כשמגיע להפסוק "והעושר וכו'" ואתה מושל בכל". ויש אנשים רבים שאין הפרוטה מצויה תדיר בכיסם, ולפעמים נמנע מהם לקיים מצוה חביבה זו. האם אפשר לקיים מצוה זו ע"י הוראת קבע בנקאית.

ת. וענה רבינו שליט"א שאף הוא עצמו נוהג באופן קרוב לזה, שהוא מפריש מפעם לפעם סכום לצדקה ומכיון לזכות מתוכו פרוטה לצדקה קודם התפילה. וחזרנו ושאלנו, שמא אין זה דומה לנידון דידן, שהרי הכסף שהפריש עדיין נמצא ברשותו בשעה שמזכה ממנו פרוטה לצדקה, וענה לנו שאין נפקא מינה באיזה אופן מפריש את המעות ושפיר דמי.

ש. מעשה שהיה באחד שנסע באוטובוס בין עירוני שהיה עמוס נוסעים גם בעמידה, והתאחזה השעה, וראה שלא יגיע למחוז חפצו לפני שקיעת החמה, ורצה להתפלל מנחה באוטובוס, אך נוכח לדעת שאי אפשר לעמוד ולהתפלל מחמת צפיפות הנוסעים באוטובוס, ובפרט שיש בין העומדים תערובת נשים וגברים ה"י. והנה ההלכה פסוקה שבכה"ג יכול להתפלל בישיבה, אך אותו אדם טעה בדבר הלכה, והיה סבור שאי אפשר להתפלל בישיבה אפילו בשעת הדחק, ולכן לא התפלל כלל מנחה. וכעת שאלתו בפיו האם יכול להתפלל ערבית שתים כדין נאנס ולא התפלל, או שמכיון שהיה יכול להתפלל ולא התפלל מחמת טעות בהלכה, חשיב כמזיד שאין לו תשלומין, דשגגת תלמוד עולה זדון.

ת. כיון שטעה בהלכה דינו כשוגג ויש לו תשלומין.

(וישמע משה)

חינוך לתורה

רבינו סיפר שראה בספר מעשיות על מרן הרב שך זצ"ל שמסודר לפי סדר התורה ששאלו אותו מה עדיף מקום שהמלמד מאד טוב, אבל הילדים לא כל כך טובים, משא"כ מלמד פחות טוב, אבל הילדים מאד טובים, אמר להם שזה כתוב בפירוש בתורה שבזמן שרבה היתה עוברת בבית המדרש יעקב רצה לצאת, ועשיו רצה לצאת ליד עבודה זרה, לכא' ניחא שעשיו רצה לצאת, אלא יעקב למה רצה לצאת הא מלאך לימדו תורה, אלא כיון שהיה בחברת עשיו, אף שיש רבה כמו מלאך צריך לצאת כדי שלא להיות עם עשיו.

היה פעם שרבינו בירך ילד שידע טוב את כל הש"ס, ה' שם אחד ממקורביו (אברך) וביקש גם ברכה כזו, אמר לו רבינו אם תרצה תדע ואמר רבינו לא יעזור שום ברכה ואף שביקש כמה פעמים לא הסכים לברכו וחזר על הנ"ל שאלו הנ"ל למה את הילד כן בירך הלא גם הוא רק אם ירצה, אמר לו הילד עדיין יכול לדעת גם אם לא רוצה כיון שהוא לומד בחידר ובבית, אבל מבוגר זה תלוי רק ברצון.

אחד שאל לרבינו אם כדאי ללמוד עם ילד (בן חמש וחצי) כבר משניות היות ואני לומד עמו ג"כ חומש או קודם לגמור התנ"ך ואח"כ להתחיל או ביחד, השיב רבינו תגמור קודם התנ"ך אח"כ משניות (היינו רק נביאים ראשונים כמו שסיפר שלמדו עמו). סיפר שלמד עם ילדיו פרק משנה ליום ואח"כ בחנם לראות אם יודעים והיו כאלה שלמד ב' פרקים ליום כי היו תופסים מהר ומקשיבים טוב ולכן הספיק ללמוד עמם פעמיים ש"ס משניות כשהיו ילדים, עוד הוסיף שכדאי מאד ללמוד עם הילדים (מלבד המצוה "ושננתם לבניך") משום שילדים קולטים טוב ומהר וזה נשאר והסיבה שקולטים טוב כי אין להם שאלות אצלם סדר זרעים קדשים וטהרות זה היינו הך.

(מנחת תודה)

לקבלת הגליון ניתן לשלוח בקשה במייל: 0573145900@okmail.co.il או בפקס: 077-2092005

נשמח לקבל הערות והארות וכן עובדות ושו"ת מרבינו

להנצחות ולתרומות: 053-3145900 כתובת: ר' יהודה הנשיא 52 בני-ברק

באי"ל תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וענינא דיומא
מרבן של ישראל מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א

גליון 121
שנה ג'
פרשת תולדות
שנת תשע"ו

להערות, הארות והוספות על הענינים הנכתבים בעלון, לתרומות והנצחות, נא לפנות ל: 0527680034@okmail.co.il
או ל: 0527680034 בין הסדרים. או בתד. 5397 ירושלים, או בפקס 0722164414 ולציין עבור מערכת עלון כאיל תערוג

פניני הפרשה

תפילת יצחק

פסוק כ"א ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו. פרש"י זה עומד בזוית זו ומתפלל, וזו עומדת בזוית זו ומתפללת. הלשון משמע דבדוקא עמדו להתפלל בזוית, וכן מצינו בתענית כ"ג ב' על אבא חלקי. וצ"ב ואולי אין המכוון דוקא לזוית אלא רצו להתרחק זה מזה שכל אחד יתאמץ מאד בתפילה בעצמו, ולא לעשות אחר השני בלי מחשבה וכדכתיב ויעתר לנכח אשתו, משמע שהתפללו במכוון בזמן ובמקום אחד. והנה כששניהם התפללו ביחד אין זה תפילת ציבור, ומה המעלה להתפלל שניהם יחד, ועי' דרשות הר"ן דרוש ב'.

והנה בב"מ פ"ה ב' כתוב שאליהו מעמיד את האבות להתפלל זה אחר זה, ואין לו רשות להעמידן ביחד משום שאם יתפללו ביחד ירבו בתפילה ויביאו את המשיח לפני הזמן, וזה חידוש דיכול להועיל תפילת האבות שכבר אינם חיים בעוה"ז, ועוד צריך לדעת למה זה תפקידו של אליהו להעיר אותם להתפלל, ומשמע דאע"פ דג' האבות ביחד אינם מנין מ"מ כשמתפללים ביחד יש לתפילתם השפעה יותר גדולה מאשר אם כל אחד מתפלל לבד, וכן י"ל כאן.

ועוד יש לבאר דהנה בברכות ה' ב' אמרינן כל הקובע מקום לתפילתו אלקי אברהם בעזרו. וביאר רבינו יונה שלא אמרו בעבור קביעות המקום בלבד, אלא רוצה לומר שכ"כ מדקדק בתפילתו שגם בזה הוא נזהר שרוצה שתהי' תפילתו במקום מיוחד, וכיון שכל כך הוא אוהב התפילה ודאי מידת ענוה יש בו כדי שתהי' תפילתו מקובלת לפני המקום וכו' עכ"ל. וא"כ ה"נ אם רוצה דוקא להתפלל עם עוד אחד הרי דלא סומך על תפילתו בלי שעוד אחד מתפלל וזהו ממדת ענוה לכן תפילתו יותר נשמעת.

והנה ביבמות ס"ד א' אמרינן למה נמשלה תפילתן של צדיקים כעתר מה עתר זה מהפך התבואה ממקום למקום, כך תפילתן של צדיקים מהפכת מידותיו של הקב"ה ממדת רגזנות למדת רחמנות. ויל"ע מה מלמדנו וכי סד"א דתפילה לא תועיל ומה המיוחד במה שלמדנו חז"ל מהלשון עתר. ונראה דהא מבואר דמידותיו של הקב"ה כולם רחמים וחסד אלא דתלוי לפי המקבל וכמו שיש אנשים ששתיית יין יכול לגרום להם מיתה וכי יין זה סם המות? אלא דאדם במצב כזה היין הוא סם המות אבל אין היין סם וה"נ האדם כשהוא בצרה מפני שהחסד שנשלח מהשמים שנפגש עם האדם לפי מצבו זה נהפך ליסורים וצער והכח של תפילה שזה יהפך לחסד כיון דבעצם זה ממדת החסד רק שהוא לא יכול לקבל זה ואצלו זה נהפך ליסורים ובכח התפילה הוא נהפך ממצבו ונעשה ממילא רחמים וזה שהמשילוהו לעתר דגם בעתר הוא מרים את התבואה ומהפך וזה משנה אותה ה"נ כאן אותו המדה נהפך ועי' עוד ברבינו בחי"י. (אילת השחר כאן)

תפילת יצחק

שם ויעתר לו ה'. פרש"י לו ולא לה שאין דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע, לפיכך לו ולא לה והנה לא כתוב שהטעם שתפילתו יותר חשובה משום שהוא זכר ולומד תורה ומקיים יותר מצוות, ואע"פ דקודם מ"ת גם הזכרים עדיין לא נצטוו במצוות אלו מ"מ האבות קיימו את כל התורה, אלא תפילתו נתקבלה יותר כיון שהוא צדיק בן צדיק וע"כ דכיון שרבה קיימה המצוות וסייעה ליצחק ללמוד תורה תפילתה היתה צריכה להתקבל כמו תפילתו לולא טעם זה שיצחק הוא צדיק בן צדיק, ויש לומר דמה שמועיל יותר תפילת צדיק בן צדיק משום דזכות האב מסייע שהתפילה תתקבל ולא מפני שהוא יותר גדול ממנה.

ביבמות ס"ד א' איתא א"ר יצחק מפני מה היו אבותינו עקורים מפני שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים, וברבינו בחי"י מדויק דלא כתוב ויתהי עקרה ויעתר אלא להיפך ויעתר כי עקרה היינו דהסיבה היא התפילה לכן נהיתה עקרה.

חזינן מזה כיון שכל תכלית האדם הוא להטיב לו וזה ע"י כל מדרגה שנתוסף לו ברוחניות היא מובילה את האדם אל התכלית להתענג על ה', וכיון שצריך שתהא תפילה בשברון לב בפועל ממש, ולא הי' מספיק כל התפילות שהתפללו עד עכשיו, לכן סבלו הרבה שנים סבל גדול מאוד כדי שיהא תפילה שיצא מנשבר לב שזה מדרגה יותר גדולה ברוחניות כי אז קרוב לה' יותר וזהו התכלית שיצא מהיותה עקרה לכן הוצרכו לעבור סבל זה להטיב להם בזה שיגיעו לדרגה של תפילה כזאת. (אילת השחר כאן)

ביזוי הבכורה

פסוק ל"ד ויבז עשו את הבכורה הנה המפסיק מתלמודו עבור ענינים אחרים נכנס לגדר של ויבז את התורה רח"ל. ובדעת זקנים כתבו דנמצא בספר ר"י החסיד מכאן אתה למד שאם יש ביד רשע ס"ת או מצוה אחרת, דמותר לצדיק לרמותו וליטלו ממנו עכ"ד. ונראה שאין כונתו דמותר לרמותו ולשלם על החפץ פחות ממה ששוה, אלא שלא צריכים לומר לו את חשיבות החפץ, או י"ל דבכהאי גוונא שאינו מעונין למכור מותר לרמותו ולשדלו שירצה למכור ומה דאיתא בגיטין מ"ה ב' דישמעאלית אחת הביאה שק עם תפילין ואביי אמר לה יהבת לי ריש ריש בתמרי עיי"ש יתכן שזה לא הי' רמאות במחיר כיון שלא הי' מי שישלם על זה יותר וצ"ע.

והנה מה שיעקב נתן לעשו עבור הבכורה רק נזיד עדשים אין זה אונאה, משום שבכורה לא שוה לכל אדם דוגמא לדבר הרואה אצל מוכר ספרים ספר שחתום בתוכו שם אביו וכדו' ועבורו זה שוה הרבה כסף, אינו חייב לומר למוכר דבעבורו זה שוה יותר מהתשלום שמבקש משום שהסיבה שזה חשוב עבורו לא מעלה את מחיר הספר, אמנם אם זה ספר נדיר והמוכר לא יודע ומוכרו בזול הרי זו אונאה ועי' ספורנו

ואוה"ח. (אילת השחר כאן)

לקראת ימי החנוכה הבעל"ט אנו מבקשים מכל מי שיש בידו ד"ת בהלכה ובאגדה או הנהגה על עניני חנוכה מרבנו

שליט"א שיואל להעבירם בהקדם למערכת לזיכוי הרבים

לעילוי נשמת הרב אהרן זצ"ל בהרה"צ ר' מרדכי יהושע זצ"ל נלב"ע ד' כסלו תנצב"ה

ענין בפרשה – ישיבות

ויעקב איש תם ישב אהלים. ופרש"י ישב אהלים - אהלו של שם ואהלו של עבר

הנה לכתוב משנת רבנו של"ט"א בענין ישיבות נצרך חיבור גדול, ומה גם שחלק מהוראות הם ניתנו באופן פרטי והשיקול דעת של כל ענין בפני עצמו, והבאנו כאן בעיקר דברים כללים השווים לכל נפש.

כל מקום שהיתה בו ישיבה הרי נתן אור והשפעה על כל הסביבה

בס"ד. ל"כ הרבנים הנודעים עם העוסקים כקירוב רחוקים לאבינו שבשמים בועידת קרוב וחזק הנערכת בעיר פריז ד' עליכם ישגא.

הנה כידוע שבמדינות אירופה ששונאי ישראל שבכל דור ודור קמו עלינו לבלותינו והי' ברצונם להשמיד את כלל ישראל בגוף וברוח.

והיות שכלל ישראל קיומו על ידי התורה לכן הרשעים מנעו מקיום מצוות התורה, וחשבו שע"ז יכלו ר"ל כלל ישראל, והיות שיש לנו הבטחה כי לא תשכח מפי זרעו,

וכלל ישראל יחד עם התורה מובטחים שלא יכלו לא עלתה מחשבתם בידם והקב"ה הצילנו מידם אמנם דבר זה כן עלתה בידם לעקור קהילות שלמות בכל רחבי אירופה ונתתו רק אחד מעיר ושניים ממשפחה ואותם יחידים מאונס נטמעו ואבד מהם כל

זיק של תורה ויראת שמים. ובפרט במדינות הקומוניסטים כאשר תחת עול דיכוי הנפש והגוף אבדו רבבות נשמות טהורות אשר באונס גמור הועברו על הדת וכן בשאר

המדינות שלא התענו תחת ידיהם כ"כ התקרבו אל גויים ולמדו ממעשיהם ונמצאים בסכנת התבוללות בין הגויים ר"ל וכלל שחלפו השנים ונתרחקו מהדורות הקודמים

היראים והשלמים אשר היו נכונים במסירות נפש לקיום התורה כן גדלה הסכנה. וע"כ מקיים שכאשר התאספו אנשי אמנה בכנסה לשם שמיים כדי להעלות את דאגת כלל

ישראל על ראש מאווים ולעמוד גיבורים לכל מצוות הכלל שהשתדלו בכל האפשרות העומדת לרשותם למנוע את השפעתם של אותם כיתות מזיזי הדת הפרורמים

ודומיהם אשר כבר גרמו לחורבן רוחני בכרם בית ישראל במדינות אלו וכפי ששמעתי מנסים כעת להוסיף ולהניח ידם בכמה מקומות על ידי השתלטות על הנהגת הקהילות.

ובהיות שאחריות הציבור מוטל על רבני דמא אשר טוב עשו בהתכנסם לחפש תשועה ברוב יועץ ולימוד דרכי פעולה שיוכלו לפעול באופן עצמי ללא תלות באחרים שע"כ

לא יהיו מוגבלים וכפופים לדעתם של כאלו אשר צרה עיניהם בחיזוק ענייני הדת עפ"י ההלכה הצרופה והדרך המסורה לנו ע"כ לעת כזאת יש לחזק את העומדים על משמר

הרבנות בהנהגת הקהילות על פי השקפת התורה וברוח ישראל סבא ואת המושיטים יד ופותחים לאלו שאינם יודעים לשאול למען יוכלו להמשיך בעבודת הקודש

בהעמדת הדת על תילה בכל דבר ודבר ובקירוב הרחוקים לאביהם שבשמים וכל אחד יפעל להביא לכל אתר ואתר תלמידי חכמים שיקימו שיעורים קבועים וירביצו תורה

לתושבי המקום על מנת להצילם ולהחזירם אל חיק היהדות הנאמנה.

וכל רב ורב ישתדל ויפעל בכל מאודו לייסד מוסדות ומקומות תורה במקומו לפי שרץ עי"ז אפשר להרבות תורה שהמאור שבה מחזירה למיטב אף שמלכתחילה היו מקומות

שהדבר הי' נראה כבלתי מציאותי בכ"ז הוכח שכאשר לא רפו הידיים וכל פועלם היה בלתי לה' לבדו ייסדו מקום תורה קיבל המקום צורה אחרת. וכפי שידוע שכל מקום

שהייתה בו ישיבה הרי נתן אור והשפעה על כל הסביבה ושמר על המקום ובמקום שלא הייתה בו ישיבה חושך כיסה ארץ וכוחות הטומאה התגברו ומקהילות הקודש לא נותר

דבר וריבים נטמעו בין העמים.

וכדי שיהי' עובר לעשייתן אולי אפשר להציע שכל רב ורב יכנס בימים הקרובים את בני קהילתו אחד שבו יעסקו אך ורק בעסק התורה וע"ז נקוה שיערבו דברי תורה

בפיהם ויחפץ ליבם לקבוע לתורה. ועל דרך זה יש אפשרות לעשות כהנה וכהנה למען עמנו ותורתנו ומזה יש תקוה לבנות עם הזמן את הנהרסות לראות קהילות קדושות

חוזרות ונבנות ולהשיב בינים תועים לאביהם שבשמים ולהחזיר אבידה לבעליה והתועים יחזרו בתשובה שלמה למקור מחצבתם וזכותם של מזכי הרבים אין להעריך

ואשרי הזורעים במקום שהוא באופן יחסי שממה מתורה ויראת שמים והזוכים לייסד מקומות תורה חזקו ואמצו ויקרים בכס ברינה יקצורו ואתם נוטלים שכר כולם יתן ה'

שבזכות פועלכם אור התורה ישוב ויזרח במדינות אלו אשר בהם חיו בעלי התוספות ומגדולי הראשונים והאחרונים אשר לאורם חיים עד כי ישוב וירחם עלינו בשבוע ה'

את שיבת ציון וארמון על מקומו יקום.

החותם בברכת ברוך אשר יקים את וכו'.

לימוד הנ"ך

בענין לימוד הנ"ך לבחור ישיבה, דעת רבנו שלימוד הנ"ך באופן קבוע ראוי ללמוד רק לאברכים ולא לבחורים, ומכמה טעמים ואכ"מ.

לימוד הלכה

ראוי כל יום ללמוד הלכה כמחצית השעה, ואמר שרבנו שעדיף לחלק את החצי שעה לג' חלקים, וללמוד בבוקר 10 דקות ובצהרים 10 דקות, ובערב.

הלימוד בימי ששי ושבת

לדאבונינו לא זכינו ללמוד תורה לשמה כפשוטו: בגלל ציווי הקב"ה - שזו מדרגה שאין לשער. אילו היו לומדים תורה בגלל שהקב"ה צונו, הי' הכל נראה אחרת לגמרי, ולא הי' שאלות איך לחזק את הלימוד של ימי ששי ושבת, כי מאי נפק"מ בין ימי ששי ושבת לשאר ימות השבוע?!

אלא מאי? שלא הגענו למדרגה כזו של לימוד התורה בגלל ציווי הקב"ה, וכך זה אצלנו המבוגרים, וכ"ש אצל בחורים שעדיין לא הגיעו לדרגה של לימוד

התורה בגלל ציווי הקב"ה שזוהי דרגה גדולה מאד של לימוד תורה לשמה ממש, ועפ"י יש פניות נוספות. וכבר כתב הראב"ד בהשגותיו על הרמב"ם שכתב בפ"ד מהל' ק"ש ה"ז וז"ל: כל מי שהוא פטור מלקרות קריאת שמע

אם רצה להחמיר על עצמו לקרות קורא והוא שתהא דעתו מיושבת עליו, אבל אם הי' זה הפטור מלקרות מבוהל ותמיה אינו רשאי לקרות עד שתתיישב

דעתו עליו. והשיג עליו הראב"ד וז"ל: ומה בכך יקרא ויהא כקורא בתורה ולא יהי' כפורק שם שמים מעליו ואין זה דומה לתפלה ואין חוששין עתה ליוהרא

שהדבר ידוע לרוב הקוראים והמתפללים שאינה אלא מצות אנשים מלומדה, גם בחכמי הגמרא היו אומרים כן מחזיקא טיבואת לרישאי כד הוה כרענא

במודים ואידך אמר דהוה מני דיומסין בגו צלותא ואידך אמר דחשיב מאן ממטי אסא לבי מלכא. עכ"ל. כך כותב הראב"ד על בני דורו שרוב האנשים היו

עושים מצות אנשים מלומדה ובדורינו על אחת כמה וכמה...

וא"כ איך למעשה אפשר לחזק את הלימוד בימי ששי ושבת?

כמדומה שרבנו הנצי"ב הי' לומד בימי ששי "רא"ש", ע"כ העצה היא ללמוד בימי ששי איזה לימוד שיהי' לו מזה הנאה.

אמנם יש כאילו שנותנים עצה פשוטה "לתת כסף", אבל צריך לדעת שלתת כסף זה כמו לשכר את הבנ"א, שע"י נתינת כסף משכרים את הבחורים. ובענין

זה אגיד לכם מה שבלבי: הן ודאי שלב האדם נפתה עבור ענינים גשמיים, יותר מלהיות ברוחניות בלי תערובת של הנאות עולם הזה, ואי אפשר לבקש

מדורינו זה אשר אנו נמצאים בהסתר פנים מאד. מ"מ מי שבכל זאת ישים מבטו להתרומם קצת מלהיות שקוע מאד בהבלי עוה"ז, אשרי לו ואשרי חלקו.

ובאמת איך אפשר לתבוע מצעירים, דברים כאלה אשר גם להמבוגרים צריך מאד להתחזק, אך מ"מ קצת להתרומם מוכרחים, ואם ירצה לעלות קצת על

סולם אשר קצה ראשו בשמים, הרי יזכו לילך בדרך הישרים ויהי' מאושרים בעולם הזה ובבא...

חיזוק בשעה ראשונה

כשבאו בחורים לבקש חיזוק אמר שראוי שיקפידו **שבשעה הראשונה של הסדר שלא ידברו דברים בטלים**, וזה ישפיע לכל היום...ד

שינוי חברותא

כשמצליח ללמוד טוב עם חברותא, ומבקשים ממנו ללמוד אם אחר לטובת השני, אינו כדאי להחליף כי מי יימר שיצליח עמו. [ועי' כתר ראש או נג]

חובת הישיבה

נשאל רבנו מבחור מתמיד שמבקשים ממנו לאסוף את הספרים וטוען שחייך קודמים ובזמן הזה רוצה ללמוד. ואמר רבנו שכל ענין חייך קודמין זה במצוות

חסד, אבל כאן זה חסד לעצמו, כי כך נקבע סדר הדברים בישיבה שיש תורנות, וממילא מחויב בזה ואינו יכול לסרב.

על משמר הישיבות

בעת שבאו לקעקע את יסודות הישיבות עמד ועומד לאי"ט רבנו שליט"א בראש המערכה ודרכי הפעולה לביטול הגזירות, והבאנו כאן מעט מהמכתבים והמאמרים בענין זה

דברי רבנו לחברי ועדת טל (בעת שבאו לשמוע דבר זקני הדור מרן הגר"ש ואזנר זצ"ל ויבלח"ט מרן רבנו שליט"א י' כסלו תש"ס)

ידוע שכלל ישראל ומסתמא יודעים זאת כולם שעם ישראל בכל הדורות התקיים רק כל זמן שהיתה תורה בלי תורה לא היה קיום לכלל ישראל ובמקומות שלא היתה תורה נטמעו והתבוללו ולא נשארה יהדות בכלל.

כן בכל הדורות היו למשל צדוקים, כזו כת שנקראת צדוקים שרצו לפרוש מהתורה שבעל פה מה שמקובל ממש רבינו, ומה שנאמר למשה מסיני הם רצו לפרוש מזה, מה היה הסוף לא נשאר מהם כלום! הרי אין היום צדוקים, איפה הם? היו גם קראים איפה הם? לא נשארו אלא אלה שאחזו את התורה.

ולא די בכך שאחזו את התורה, היו מקומות שהיו הרבה חרדים יהודים שומרי תורה ומצוות, אבל לא היו ישיבות ומכיון שלא היו ישיבות אז לא נשאר מהם, למשל באמריקה עכשיו יש ב"ה מצב שקצת נתרבו ישיבות אבל לפני המלחמה כמעט לא היו ישיבות, לכן אז מהרבה אנשים לא נשאר כלום הילדים לא נשאר מהם לא נשאר בכלל למשל באנגליה איפה יש יהודי אנגלי אין יהודי אנגלי. כל אלה שיש היום זה רק אלה שבאו אח"כ אבל מאלה מהדורות הקודמים לא נשאר יהודי אנגלי וכך לא נשארו יהודים צרפתים מי נשאר רק הבני תורה ואיפה שהיו ישיבות וזהו כי הכלל ישראל קיים רק על ידי ישיבות זה מה שצריך לדעת.

ישיבות זה לא הפשט שאחד לומד שנה שנתיים כמו להבדיל בלימודים אחרים, צריך ללמוד כל החיים ולא נמצא בן אדם שיהיה באיזה מדריגה כלשהיא, אלא ע"פ רוב זקנים בני שמונים שבעים ולכל הפחות ששים שהתמסרו כל החיים שלהם בשביל תורה, לכן כדי שתצמח תורה ויצמחו בני תורה צריך לתת להם האפשרות לגדול.

וב"ה היום בארץ ישראל אפשר להגיד שהתרבתה תורה ב"ה, וזה זכות וכל המקומות האחרים יונקים מארץ ישראל, זה המקור של כל כלל ישראל וכדי שהכלל ישראל יצמח ויתקיים על המדרגה הראויה זה רק על ידי שיהיו בני ישיבות שיתנו להם את האפשרות לעלות ולהיות גדולים בתורה וזהו מה שצריך ובלי זה חלילה וחס אין כלל ישראל זה שיש דברים אחרים זה שום דבר כי הקיום של כלל ישראל הוא רק ע"י תורה, ותורה במדה גדולה מאד שיגדלו גדולי ישראל שממש יהיו כל החיים שלהם בנויים על התורה מהתחלה שתולים בבית ה' בחצרות אלוקינו יפריחו, וממילא יהיה כלל ישראל. זה מה שרציתי לומר מסתמא כל אחד יודע ואני לא מחדש שום חידוש, אבל בכל זאת כדאי להזכיר את זה. (מוסף שבת קודש וישלח תש"ס)

כי בנפשינו הדבר

בס"ד. ידוע לכל שבזכות התורה ולומדיה העולם קיים, וחוב קדוש ליתן לכל מי שלומד תורה שיוכל ללמוד, **ולא שייך לוותר על שום לומד תורה**, ואנו פונים לכל מי שבידו לפעול שיפעל להמשיך קיום כל לומדי התורה בארץ הקודש, **כי בנפשינו הדבר**, וכל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול ד"א, ויהי רצון שנזכה בזכות זה לכל מילי דמיטב. אהרן י' לייב שטיינמן. י"ב תמוז תשע"ג לפ"ק

בני הישיבות ילמדו ברציפות

בס"ד. לבני הישיבות. שלוי וברכה לנצח.

היות שיש קיטרוג גדול מאד ויכול לגרום הרס מקומות התורה בארץ ישראל, ראינו צורך להשתמש במה שיעץ הרמח"ל זצ"ל [אגרות רמח"ל אגרת כה] ללמוד ג' ימים מעת לעת ברציפות, ע"י שכל אחד יקבל ללמוד כמה שעות ברציפות במשמרות.

ויש לקוות כי יהי סיעתא דשמיא ונזכה להמשיך לימוד התורה, יתרבה עמליה ולומדיה כן יהי רצון א.ס. כ"א תמוז תשע"ב לפ"ק - א.ל. שטיינמן

השנים הקובעים לכל בחור

בס"ד. הנה עם ישראל שיצא ממצרים וקיבל התורה במדבר, ומן אז כל מה שנותר היא התורה ולומדיה, וכלל ישראל הנאמן לד' לומד תורה, וכמובן שקשה להתחיל ללמוד כשכבר נמצא בגיל מבוגר יותר, **והמתחיל מגיל צעיר מצליח**, שבגיל זה יכול יותר להבין התורה, דהיינו משניות וגמרא ופוסקים, וכדי להגיע לגדלות בתורה צריך לעמול ע"ז קשה הרבה שנים, והשנים האלה הם הקובעים לכל בחור לכל החיים שלו, ולכן בכל הדורות עשו כל מה שאפשר להסיר את המפריעים מלימוד התורה, כדי שיוכלו הלומדים להגיע

לדרגה בבקיאיות ובהבנת התורה, וזה הדבר שהחזיק את עם ישראל במשך כל הדורות, ללימוד התורה.

ובנוסף, בעצם השהות במסגרות הצבא הוא גורם לסכנה רוחנית גדולה ד' ירחם, וזה הרי ההיפך ממה שאנו מחנכים את בנינו.

ולכן אנו מבקשים מכל אחד ואחד להתפלל שלא יפריעו לנו מדבר זה, כי זה עיקר חיותינו ותפקידנו בחיים, ואם יבטלו מאתנו דבר זה, זה האסון הכי גדול עלינו שלא נוכל לקיים רצונו יתב' כראוי, ובנפשינו הדבר.

ובדברים אלו אנו פונים גם לממשלה שיניחו לנפשותינו, ולא ינסו לשנות אותנו, ויתנו לנו את האפשרות להמשיך בדרכנו, **ואין שייך בזה שום פשרה, כדי שח"ו לא תיפסק תורה מישראל**. וכן רצינו לעורר שביום ה' תענית אסתר (מוקדם) יתכנסו ההורים עם ילדיהם בבתי כנסיות ובתי מדרשות לבקש ולהתפלל לפני כסא הכבוד בזכותם של תינוקות של בית רבן, ויאמרו כמה פרקי תהילים לביטול הגזירה מעלינו.

ממני המיחל ומצפה לראות בקרוב בישועת ה' יתב' א.ל. שטיינמן. ח' אדר תשע"ג

להפך עצתם

בס"ד. באתי לחזק הבני תורה, אשר לדאבונינו אנו כולנו בפחד על גורל בני תורה ועמלי תורה מהצעירים, אשר זה המשך להיות כל העתיד הנועד לדור הבא.

וכל אחד ישתדל להוסיף תורה, והוא בקביעת עתים לתורה ובני ישיבות ילמדו יותר בהקפדה לנצל את הזמן ללימוד התורה.

ושמירת שבת וכל דקדוקי המצוות, ומן השמים ירחמו שלא יגזרו גזירות יותר, ונזכה להרים קרן התורה במהרה בימינו.

ובאתי להוסיף, לבקש מתלמידי הישיבות להשתדל בעצת הרמח"ל זצ"ל במשך ה' יממות, כדי לבטל הגזירה אשר רוצים לגזור לבטל הישיבות מישראל.

ונקוה בעזרת השם שזה יהי בסיעתא דשמיא להפך עצת אלה הזוממים לבטל תורה מישראל. הכותב בצער על הגזירות הנוראות אשר רוצים לבטל תורה,

וזכות הלומדים יבטל ויפר את עצת הזוממים. א.ל. שטיינמן. פורים דמוקפין תשע"ג לפ"ק

חיזוק הלימוד בשישי שבת

בס"ד. לדאבונינו בעת הזאת קמו עלינו מהרסים ומחריבים מקרב בני עמנו, וזוממים לעקור התורה ולומדיה, דבר שלא הי' מעולם שיהחידים קמו לאסור את לימוד התורה ולמנוע מאתנו להיות עוסקי התורה הק'; אוי לנו שכך עלתה לנו בימינו.

וכאשר רואים אנו כי גבר עלינו הסתר פנים, ואין אנו יודעים בשל מי הסער הזה, ואין לנו נביא שיאמר מה עלינו לתקן כדי לבטל מעלינו גזירה קשה זו, נחפשה דרכינו ונחקורה, ואולי לפי שרפו ידינו מן התורה ע"כ תובעים מאתנו בזה הענין.

ע"כ חוב גמור עלינו לעת כזאת לנצור מכל משמר על התורה ועמליה, ומובא בנפש החיים שער ד' (פרק ט"ו) אם ראתי שישורין ממשמשים עליך רוץ לחדרי תורה ומיד היסורים בורחין ממך, שנאמר לך עמי בא בחדריך.

ובאנו בזה להציע להתחזק ולהרבות בלימוד התורה ברציפות ובלא מפריעים, ובפרט בימים שיש בהם רפיון כגון ימי שישי ושבת אשר הרפיון בהם רב, ולקבוע בהם סדרים שיתחזקו בהם מאד בלימוד התורה. וראשי הישיבות יעוררו על דבר זה.

ובנוסף לזה עלינו להתחזק בתפילה ותחנונים לפני אדון כל לבטל מעלינו הגזירות.

וע"י שנתחזק בעסק התורה ובתפילה נקוה כי יסיר מעלינו כל גזירות רעות וקשות ונזכה במהרה למלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים.

ואנו פונים בזה לכל מי שמבקש לפגוע בלומדי תורה, אל תגעו במשיחי, כי בשעה זו שאויבי ישראל באים עלינו לכלותינו רח"ל, רק תורתנו הקדושה היא שתשמור עלינו. אל תפגעו ואל תמטעו מלומדיה כי יש בזה סכנה לגוף ולנפש חלילה. כו"ח בצער. א.ל. שטיינמן

אין שום מקום למו"מ (סיון תשנ"ח)

בס"ד. בדבר המזימה לעקירת התורה מישראל ע"י גיוס בני הישיבות, ובעקבות בקשת זקן ראש הישיבות מרן שליט"א להצטרף לקול זעקתו ומחאתו.

בדאי שלימוד התורה של בני הישיבות שתורתם אמונתם הוא מעמדי התורה והדת, והמזימה לגייסם היא עקירת התורה ואין שום מקום למשא ומתן או לפשרות כל שהם בנושא זה. יוסף שלום אלישיב. אהרן יהודה לייב שטיינמן.

יום היארצייט של רבן של כל בני הגולה רבי אהרן קוטלר זצ"ל נלב"ע ב' כסלו תשכ"ג

ראה גליונות תולדות תשע"ד תשע"ה אודות הגר"א קוטלר זצ"ל שרבנו למד אצלו תקופה בקלעצק. כאן הבאנו דברי רבנו בכינוס זכרון לזכרו ב' כסלו תשס"ד

מדרגת מזכה את הרבים גדולה מאד

בחובת הלבבות שער אהבת ד' פרק ו' כתוב שאפי' אם אדם יכול לעבוד על עצמו ולהיות גדול כמו מלאך, זה עדיין לא מגיע למדרגה של מזכה את הרבים, זאת אומרת שאם הוא עושה דבר שמועיל לזכות אנשים אחרים יש לו בזה שכר, יותר ממי שעושה רק בינו לבין המקום, וכן בנוגע לחטא של בין אדם לחבירו כתוב באבן שלמה פרק י' אות כ' בשם הגר"א וז"ל הרע לבריות אינו עולה מן הגהנים עד שיעלהו הצדיק, והרע לשמים אינו יכול להכנס לג"ע עד שיבוא הצדיק עכ"ל. זאת אומרת כי הרשע לשמים אפי' שהוא רשע ונמצא בגיהנום יכול הצדיק להוציא אותו בשעה שהוא כבר עובר בגיהנום, ולהכניס אותו לגן עדן אבל הרע לבריות הצדיק יכול רק להוציא אותו מגיהנום ולא להכניס אותו לגן עדן ואמנם אין לנו השגה בענינים הגדולה האלה אבל עכ"פ רואים עד כמה הוא הענין של בין אדם לחבירו.

כוחו של היחיד

עוד מצינו מה שכתוב בפסוק בפרשת ויחי שיעקב אבינו הניח את ימינו על ראש אפרים ואמר לו יוסף לא כן אבי כי זה הבכור והשיב לו יעקב ידעתי בני ידעתי גם הוא יהיה לעם וגם הוא יגדל ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו וזרעו יהיה מלא הגרים. ופרש"י ידעתי שגם ממנשה ייצא גדעון שעושה הקב"ה נם על ידו ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו שעתידי יהושע לצאת ממנו שינחיל את הארץ וילמד תורה לישראל. רואים שני דברים דבר ראשון שהעיקר הוא באמת לימוד התורה וזה היותר חשוב ואפי' שגדעון הציל את כלל ישראל שזה דבר גדול מאד, אבל יהושע שמלבד שינחיל את הארץ ג"כ ילמד תורה לישראל והזכות של ללמד תורה אין לשער. ועוד רואים שלא אמר יעקב שבשבת מנשה יהיו פחות צדיקים מאשר בשבת אפרים דאז ה' יותר מובן אלא הוא הדגיש רק מה שלאפרים יהי' את יהושע ולמנשה יהי' את גדעון רואים כי מזכירים שני אנשים ומדברים רק עליהם ולמה לא כתוב שלמנשה יהי' פחות צדיקים ולאפרים יותר צדיקים ובזה אפרים גדול יותר משמע שזה לא ראי' ורק אותו היחיד שיהי' אדם גדול ויעשה דבר גדול זה ראייה ועל זה מדברים ומי היה בשבת מנשה גדעון שהציל את כלל ישראל דבר גדול מאד וכתוב שזכה לכך היות ולימד סניגוריה על כלל ישראל. ובזוהר כתוב גדעון לא הוי איהו זכאי ולא אבוה זכאי ובכל זאת הוא זכה כ"כ כי הוא הציל את כלל ישראל א"כ זה דבר גדול מאד אך בכל זאת הוא אומר כי יהושע בן נון הוא יותר גדול היות והוא ינחילם את הארץ דלמד תורה לישראל מכך שעוסקים אנו רק בגדעון ויהושע רואים שמתחשבים לפעמים עם אדם אחד יותר מכולם אפי' שהוא יחיד אך בכל זאת הוא כ"כ גדול כי הוא כזה אחד שיכול לעשות מהפכה גדולה כ"כ שלא שייך לתאר. וזה יודעים כולם כי רבי אהרן צוק"ל עשה מהפיכה באמריקה מה שהרבה ראשי ישיבות אחרים ורבנים אחרים לא היו יכולים לעשות את מה שהוא עשה איש אחד אדם גדול אחד יכול לעשות כזו מהפיכה.

נסתכל בצדיקה ונתקרה דעתו

ומצינו בסנהדרין דף ק"ג א' ואמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי מאי דכתיב בראשית ממלכות יהויקים בן יאשיהו וכתבי בראשית ממלכת צדקיה וכי עד האימא לא הוו מלכי כאילו משמע שהם המלכים שהיו והרי היו עוד מלכים אלא כקש הקדוש ברוך הוא להחזיר את העולם כולו לתוהו ובוהו בשביל יהויקים שלא היה צדיק ובשביל יהויקים אחד כבר היה כדאי להחזיר את העולם כולו לתוהו ובוהו נסתכל בדורו ונתקרה דעתו. ופרש"י מה ה' בדורו שעדיין לא גלו החרש והמסגר ממילא היו בארץ ישראל צדיקים תלמידי חכמים גדולים כמו שחז"ל מפרשים למה נקרא שמם החרש והמסגר שכיון שפותחים את פיהם בדברי תורה הכל משתתקין לכן כתיב שהיו תלמידי חכמים כאלה גדולים וצדיקים ממילא נתקרה דעתו בקש הקדוש ברוך הוא להחזיר את העולם כולו לתוהו ובוהו בשביל דורו של צדקיה שלא היו בסדר נסתכל בצדיקה ונתקרה דעתו. ופרש"י שאז כבר לא היו הצדיקים שכבר גלו החרש והמסגר רק נסתכל בצדיקה ונתקרה דעתו והנה בשלמא מה שרצה הקב"ה להחזיר את כל העולם בשביל יהויקים ונסתכל בדורו ונתקרה דעתו זה מובן כי אמנם אדם אחד לא היה בסדר אבל כיון ששאר אנשי הדור היו בסדר נתקרה דעתו אבל מה שנסתכל בצדיקה ונתקרה דעתו זה לכאורה לא מובן האין זה שאדם אחד מספיק הרי יש דור שלם שהקב"ה לא מרוצה ממנו ורוצה להחזיר בגללם את כל העולם לתוהו ובוהו אלא מאי יש צדיקו אחד שהיה צדיק וכמו שביארה הגמ' למה נחשב צדיק האין מספיק צדיק אחד, מה הפשט.

מלך כוחו גדול בהשפעה על העם

והנה שני אלה היו מלכים ומשמע שהמלך הוא העיקר ולכאורה מה המיוחד במלך אלא צריך לומר כי היות ולמלך יכולה להיות השפעה עצומה על הכלל יותר מאשר לאדם רגיל כי יש לו אפשרויות לעשות מה שלא כל אדם יכול לעשות וצריך להיות בשביל זה גדול מאד ובאותם ימים מי שיכול היה להיות גדול מאד זה המלך ולכן כשהמלך לא היה בסדר היתה סברא שבשבילי יחרב כל העולם אפי' שהוא אדם אחד בלבד היות ומלך יכול להסיר מן הדרך את כל העם ובדיקו כמו שצדיקה עשה תועלת עצומה שהי' יכול להעמיד את הדור על הדרך הנכונה כך גם להיפך מלך יכול לקלקל את כל הדור כמו ירבעם בן נבט שהיה מלך והחריב את כל ארץ ישראל חוץ מיהודה הכל מפני שהיה מלך נמצא שהיות ומלך יכולה להיות לו השפעה על כל העולם זה שוקל יותר מהכל רק היות שהיו בדורו של יהויקים כ"כ הרבה תלמידי חכמים כי היו עדיין החרש והמסגר בארץ ישראל ממילא מסתמא הוא לא היה יכול כ"כ להשפיע על הכלל שהיו החרש והמסגר מפריעים לו לכן נתקרה דעתו של הקב"ה אבל בדורו של צדקיה שלא היו בו תלמידי חכמים ה' צריך להיות חלילה חורבן נורא רק שנסתכל בצדיקה וכחו של צדקיה הוא בכך שהוא מלך ויכול להעלות את כלל ישראל על הדרך הנכונה גם בזה נתקרה דעתו.

פעמים שהיחיד שוקל יותר מהרבים

עכ"פ יוצא כך, הרבה פעמים נדמה כי הרבים זה דבר גדול, ואמנם זה נכון, אבל גם יחיד יכול לפעמים לעשות מהפיכה אצל כל הרבים, ויחיד כזה שמשפיע על הרבים מתחשבים בו יותר, נמצא כי אדרבה לפעמים היחיד שוקל יותר מהרבים. וזה אם הוא כזה שיכול להשפיע על הרבים וממילא הרבים בטלים לגביו. וא"כ כך גם מה שדברנו קודם ביהושע היות שלמד תורה לישראל ממילא לא מתחשבים עם כל האחרים ולא מסתכלים אצל מי ה' יותר צדיקים אם אצל מנשה או אפרים, רק מתחשבים במי שהי' בראש מי הועיל יותר ובזה אף שגדעון עשה דבר גדול מאד שהביא הצלה לכלל ישראל אבל 'תורה אוועקשטעלן' להעמיד תורה זה יותר כי להציל את כלל ישראל בלי תורה זה עדיין כלום ואף שבזדאי זו מצוה גדולה אבל יהושע אחיו הקטן יגדל ממנו וזרעו יהיה מלא הגויים למה כי הוא יכניס אותם לארץ ישראל והוא יעמיד תורה ילמד תורה לישראל זוהי הגדלות של.

רבי אהרן העמיד את אמריקה

רבי אהרן אכן זכה לכך שהעמיד את אמריקה 'אוועק געשטעלט אמריקה' כי לפני זה אפשר לומר שהיה בבחינת תוהו ובוהו והוא העמיד אותה וזהו זכותו שאין לשער ועד היום כשמדברים מאמריקה יודעים כולם כי הוא זה שהעמיד את אמריקה וזה לא סוד וזה הדבר הכי גדול שיש אנשים שיכולים להעמיד עולמות 'אוועק שטעלן וועלטן'.

לעסוק בבנין היחידים שיעמידו את הכלל

וממילא זה הדבר שמוכרחים שיהיה בכלל ישראל תלמידי חכמים שהם אנשים גדולים וזה מה שצריך לראות בכל הישיבות שבד בבד עם העסק בחינוך הרבים שזה חשוב מאד וחלילה לעזוב את זה. צריך ג"כ לשים דגש מיוחד לבנות את היחידים כדי שיצמחו אלו הגדולי ישראל שהם יוכלו לבצר ולהעמיד תורה להעמיד יראת שמים שזה התכלית של הבריאה וזה העיקר וצריך להעריך דבר זה באופן מיוחד ואף שזכינו עכשיו שנתרבו ברוך ד' לומדי תורה בישראל כן ירבו אבל צריך לראות לגדל אנשים כאלה שהם יהיו הגדולים שיוכלו להעמיד את כלל ישראל כמו שצריך בתורה ויראת שמים והקב"ה יעזור באמת בכל הישיבות שיוזכו לזה. ובזה נוכל לזכות לגאולה השלימה במהרה בימינו אמן.

באר חפרוה שרים

בס"ד. מע"כ איש החסד וההטבה, ר' ... נ"י ויזרח לעד, ולכל הנלווים אליו נועם ה' עליהם. אחדשה"ט בהוקרה. בעמדנו בימי הרחמים, אשר סוד ימים אלו הוא התקרבות ה' אל ישראל, מיוחדים ימים אלו כימים אשר מרבין ישראל במצוות ומע"ט, ומתוך סגולת ימים אלו שואבים שפע ברכה והצלחה לכל ימות השנה, ולמשפחותיהם להתברך בכל טוב. וכמה תגדל הזכות של החזקת התורה בימים אלו, אשר תוכנו של יוה"כ הוא קבלת התורה – לוחות שניות, בימים אלו מתעוררים זכויות הזוכים להיות נמנים בין שליחי ההשגחה לקיום התורה והמשך מסירתה ומסורתה לדורות, וזכות החזקת תלמידי חכמים המרבים שלום בעולם, עומדת למחזיקי, להתברך בברכת השלום אהבה וחיבה ואיחוד הלבבות. והנה הישיבה הק' בית מדרש גבוה, באר חפרוה שרים מתוך מסירות נפש, מגדל אור השופע אור התורה וטל תחי' בחשכת גלותנו, אשר בו מתעלים בני העלי' שבדור מתוך עמל ושקידה רבה. זכיתי לראותה מקרוב, ולראות את השפעתה הכבירה.

חושבני לנכון שתסכימו להשתתף בחיזוק מקום תורה זה ולהיות שותף במסירות נפשם של רבותינו הגדולים מצוקי ארץ צוק"ל, אשר האירו תבל באור תורתם ויראתם, ולפתוח ביתכם להחזקתה וביסוסה.

ויהא חלקו בהקמת התורה שמור לו ולדורותיו, ובזכות זה תתברכו בברכת ברוך אשר יקים דברי התורה ובגמר חתימה טובה. בר"כ

אהרן יהודה ליב שטיינמן

ז' תשרי תשנ"ט

בשיח בחוקיך

עילוי שבועי על פרשת השבוע ועניני השעה
מתורתו של מרן פוסק הדור רבינו נסים קרליץ שליט"א

גליון מס' 92 * תולדות תשע"ו

שני גויים בבטן (כה-כג)

במ"ב (סי' מ"ז סק"י) כתב, ותמיד תהיה תפילת האב והאם שגורה בפייהם להתפלל על בניהם שיהיו לומדי תורה וצדיקים ובעלי מדות טובות, וכיון מאוד בברכת אהבה רבה ובברכת התורה בשעה שאומרים ונהיה אנחנו וצאצאינו, וכן כשאומר בובא לציון, למען לא ניגע לריק ולא נלד לבהלה.

נשאלה הרבנית לאה קרליץ ע"ה, אשת רבינו שליט"א, כיצד זכו הוריה בבנים ובנות טובים, השיבה: הם התפללו הרבה, זה היה עיקר תפילתם, דבר זה היה בנפשם, וידעו שאף שהם עושים כל מה שמוטל עליהם, בכל זאת צריך הרבה סייעתא דשמיא, ולכן שפכו שיח הרבה ותמיד שיזכו לזה.

את המסרים החינוכיים העבירו בצורה נעימה ומתקבלת מתוך הרגשת חיות ושמחה בקיום המצוות. אביה נהג לומר לנערים שהגיעו לגיל בר מצוה: "אל תשכח לקבל את האורח בספר פנים יפות ובשמחה" והוסיף והסביר: שהרי כשנער מגיע לגיל בר מצוה בא אליו 'אורח', הוא היצר הטוב, וצריך לזכור לקבלו בספר פנים יפות ובשמחה. וכך נהגה הרבנית לומר בשמו לאלו שהגיעו לגיל מצוה.

עוד הוסיפה: הם חינו אותנו טוב, אם עשינו משהו לא טוב, הם לא כעסו עלינו, אך הצער הגדול שהיה להם מכך הורגש היטב עד כמה הדבר כואב להם, וחשנו שזה מצער אותם. והיה לזה השפעה גדולה עלינו שהבנו עד כמה חמור הדבר, וזה מה שכתוב (ברכות ז). טובה מרדות אחת בלבן של אדם ממאה מלקיות.

עוד הוסיפה אחותה של הרבנית: שאף שאופן כללי האוירה וההרגשה בבית היתה נוחה ונעימה, אבל בעניינים שבין אדם למקום, האוירה היתה חזקה, דבר לא היה טוב היה ברור לכולם שזה לא טוב! וזה נתן כח לעמוד בזה.

כך היה חשוב להם שלומדים טוב, שילכו בצניעות, הם מאוד הקפידו לחנך אותנו לא לפגוע אחד בשני, אם היה קצת פגיעה בשני, מיד ראו עליהם את הצער. ואם בדורינו היו יודעים כמה כח וחוזק יש בזה, שההורים יראו באמת עד כמה כואב ומצער אותם מעשים לא טובים, וכמה חשוב להם וכמה שהם שמחים על המעשים טובים, היה זה החינוך היותר חזק, ויותר פנימי, והיותר מועיל לעכשיו ולעתיד, זה דבר שמושרש בנפש הילדים.

עוד הוסיפה: חינו אותנו לאהבת תורה ולכבד את התורה, לכבד את לומדי התורה, ואפילו הם ילדים קטנים, שאז מושרש בלב הילדים מהו הדבר החשוב וממילא שאר הדברים הם לא חשובים בחיים, ואין צורך בהם כל כך. בזמנם לא היה כל כך ממתקים, אך בבית ידעו כי מי שמכבד את לומדי התורה היה מקבל כוס תה בשבת, וכן היה בבית כסא נוח, וילד או ילדה שכיבדו את התורה נתנו לו לשבת עליו בגלל שכיבד את התורה, וכך בכל מיני דברים שהדגישו והראו שהם חשובים בגלל שכיבדו את התורה, ואביה אמר שמי שמכבד את התורה, אתם מקבלים חלק יותר גדול בתורה. וכן כשהבנים קיבלו עוגה בשבת, היתה האמא אומרת להם "שהתורה תהיה מתוקה לכם".

והוסיפה הרבנית: תדעו לכם בנות ישראל שעתיד הדורות הבאים תלוי בידיכם, שזה החינוך האמיתי שכך חינו אותנו בדורות עברו, להראות ולהדגיש כמה הם חשובים שעושים דברים טובים, וכמה צער וכואב יש להורים מעבירה, ואז אין צורך ביועצים ושיטות חדשות בחינוך, והעיקר הוא להתפלל ולחזור ולהתפלל על הצלחת הילדים.

כך היה פעם שאחר שהלבישה את הילדים בבגדי שבת לכבוד שבת, והילדים הלכו לשחק בחוץ, והנה קרוב לכניסת השבת חזרו הילדים כשבגדיהם מלאים בוץ. הרבנית לא כעסה ולא נזפה, החליפה לבגדים נקיים בלא לומר מילה. וכששאלו אותה, היאך את שותקת ולא אומרת שום דבר לילדים, השיבה: אני שומרת את הכעס על חילול שבת, אם ח"ו יגעו בשבת במוקצה! המסר היוצא מכל זאת, שהילדים הם פקדון בידינו לחנוכם ולגדלם בתורה ויראה, ואף כשצריך לכעוס עליהם, אין זה בגלל שהם הכעיסו אותנו, אלא החישוב כיצד לדאוג שיצמח לאילנא רברבא.

בנוסף לזאת היתה הרבנית מכוונת לחנך בדרך העידוד ושידור הערכה לצדדים החיוביים, ולמעט בדרך השלילה. החמיאה והדגישה כל מעשה טוב ונתנה כבוד ותחושת הערכה לכל מי שהתאמץ בעשיית הטוב.

כך היה כששבו הבנים והנכדים מלימודם לסעוד את ליבם בארוחת הצהרים, היא הדגישה להם את ערכם וגודל מעלתם ואיזה זכות יש לה לתת אוכל לבחורים שעמלים בתורה.

וכן לאלו שישבו ולמדו בבין הזמנים, האירה להם פנים באופן מיוחד, מחזקת אותם ואומרת "עכשיו אתה מחזיק את העולם!" אף ידעה לייקר כל אחד שלומד תורה, אף ילד ה"חלאקה" שמשנן את אותיות הא' ב' נחשב בעיניה כתלמיד חכם קטן. לעיתים הית שולחת עוגה או שקדים באומרה: "אתה לומד תורה, מגיע לך הכל". או: "אתה לומד תורה, העולם עומד עליך". כשרצתה לרומם את ערך העבודה של ילדיה ונכדיה סיפרה להם קצת אודות הסבים והסבתות ומעשיהם הגדולים ואמרה: עלינו לזכור זאת, שאנו נכדים של אנשים גדולים. ופעם אמרה: אם זכורים שאנחנו נכדים של אברהם אבינו, הכל נראה אחרת. ובאותו ענין מספרים שפעם בהזדמנות מסוימת אמרה אמה, הרבנית קופשיץ, לבנותיה: עלינו לזכור שאנחנו נכדותיו של רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל. ואביה שנכח שם הגיב: עלינו לזכור שאנחנו נכדים של אברהם אבינו.

הוא אשר יעצה הרבנית לנשים הרבות שבאו להתייעץ עמה על חינוך הילדים, שכמה שאתם – ההורים תחשיבו ותראו כמה חשוב ויקר בעיניכם במעשים הטובים ולימוד התורה של האבא ושל הילדים, כן כמה שתראו לילדים כמה כואב לכם על ההיפך מזה, הרי זה ישריש בליבות הילדים את האמת שאין לנו בעולמנו אלא רק קיום התורה ומצוותיה בשלימות, וכל הדברים האחרים הם בטלים ומבוטלים, ועל זה, ורק על זה נקבל שכר ולחזור ולהתפלל על הצלחת הילדים.

אל תירא כי אתך אנכי (כו, כד)

סיפרה הרבנית ע"ה שבימי מלחמת תש"ח בזמן המצור על ירושלים, המצב היה קשה מנשוא וכמעט לא היה אוכל ומים. האוכל ניתן במידה ובמשורה בקיצבה של פרוסת לחם לנפש ליום. הפגזות הירדנים על העיר נמשכו ללא הפוגה, אנשים נפצעו ונהרגו, ובתים רבים נזקו ונהרסו כליל. ואז באותם ימים קשים, בכל ערב וערב לפני השינה כינס האבא את הילדים וסיפר כל יום על הניסים וההשגחה הפרטית שראו באותו יום בתוך המלחמה, ואחר כך ביקש שנתפלל יחד לזכות ולראות בקרוב ש"גבר עלינו חסדו" לגמרי. בכך לימד אותנו שאף בזמנים הקשים ביותר של הסתר פנים, הקב"ה הולך עמנו כל הזמן, שומר ומשגיח עלינו.

כך גם חנך אותנו האבא לראות בכל זמן ובכל מצב את חסדי ה', וכשרואים את חסדי ה', זוכים לראות עין בעין את ישועת ה'. וסיפרה הרבנית שבאותם ימים שירושלים היתה נתונה במצור קשה, המצב החרף מיום ליום ולא היתה שום אפשרות לצאת מן העיר כדי להביא מזון לתושבים הנצורים. והגיע יום שהקמח שעוד היה בעיר הספיק לתושבי ירושלים לעוד שלשה ימים בלבד [לפי חשבון של פרוסה אחת ליום לנפש], ולא פירסמו זאת מטעמים בטחוניים, אך לכמה מצדיקי הדור סיפרו זאת, כדי שיתפללו, ואכן ד' שמע לתפילתם, ונעשה נס!!! הוכרז "הפסקת אש והפסקת המצור", והתאפשר להביא עוד מזון לתושבי ירושלים. והוסיפה הרבנית שכל זה קרה בדיוק בזמן שהחזון איש אמר שרואה שמצילים את ירושלים.

הרב והרבנית התגוררו ברח' הרב בלוי בבני ברק, היתה דירה של 4 חדרים, בה התחלקו ארבעה משפחות – בכל חדר התגוררה משפחה. בחדר אחד גרו הרב והרבנית עם ילדיהם. בחדר השני גרה משפחת הגאון רבי חיים קניבסקי. בחדר השלישי משפחת הגאון רבי עמרם זקס, ובחדר הרביעי משפחת הגאון רבי ברל וינטרוב. היו שם 2 מטבחים ו-2 שירותים שהיו משותפים לכולם. כך חיו בהסתפקות במועט ובשמחה! ואף אחד לא הרגיש "צר לי המקום". בדירה זו היתה מרפסת, ובערב בא הסטייפלר זצ"ל ללמוד עם בנו ר' חיים שהיה באותה עת בשנה ראשונה לנישואיו, בצד אחד של המרפסת ישב הסטייפלר עם בנו ובצידה השני ישב רבינו שליט"א ולמד עם הגאון רבי שלמה זלמן אולמן – באותן השעות היתה קביעות לימוד של הנשים, הרבנית ע"ה עם אשת ר' חיים קניבסקי ע"ה בלימוד ספרי הלכה מוסר ויראה.

אף בתוך החדר גרו בצפיפות. גם מיטות לא היו לכולם לישון עליהם בלילה. לחלק מהילדים "סידרו מיטה" ע"י שהניחו שורה של כסאות שהוצמדו לקיר או לארון, אפילו מזרונים לא היו לכולם, ועל הכסאות הניחו שמיכה, וכך ישנו בלילות.

בהמשך אותה תקופה פתח רבינו שליט"א את בית דינו הגדול, על פי עצתם ובקשתם של גדולי ישראל, מרן הסטייפלר ומרן הרב שך, ודיוני בית הדין התנהלו בתוך הבית. היו גם דיונים שהתחילו בשעות ערב מאוחרות כשהילדים כבר נמו את שנתם, ולעיתים התעוררו הילדים מהקולות הרמים של בעלי הדין.

כך חיו, בהסתפקות במועט, וכלל כלל לא הרגישו צימצום או מחסור, כל משפחה שמחה במה שיש לה, אף שהיו משפחות ברוכות ילדים.

והעיד על כך, בנו של רבינו, הגאון רבי אברהם ישעיהו קרליץ שליט"א רבה של בית המדרש הליגמן (שאף הוא היה בין הישנים על הכסאות) שאף במצב זה הם לא הרגישו הרגשה לא טובה, או הרגשת מסכנות, אלא ההרגשה היתה זו התקופה המאושרת שלנו!

באותו הזמן, בא הגאון ר' שלמה זלמן אולמן למרן החזון איש לספר לו על מצבו הדחוק של אחינו הרב ר' נסים. השיב לו החזון איש כך: הוא נולד בנסים, והוא יחיה בנסים!

פעם התפנה אחד החדרים בדירה, ובאותו זמן ר' ראובן אליצור (שהיה חברותא של הרב במשך עשרות שנים) חיפש לשכור דירה למשפחתו במקום אחר. החזון איש קרא לו ואמר לו שילך הוא ומשפחתו להתגורר בחדר ליד ר' נסים קרליץ והרבנית, אף אם יהיה הדבר כרוך בהוצאות, ישלם זאת (החזו"א) מכיסו הפרטי, היות וחשוב הוא להיות בקרבתם.

[לוקט מתוך חוט שני או"א-כחוט השני שפתותיך]

העלון הוקדש לזכות
י.ח. בן מרים לזיווג הגון
ע.מ. בת ג. לזיווג הגון
י.ז. בן ב. לזיווג הגון

גליון נד, פ' תולדות
ב' כסלו ה'תשע"ז
רמת - השרון

מסיחותיו של מו"ר הגאון הגדול רבי יעקב אדלשטיין שליט"א

דברי מרן שליט"א לפני שנה

ושואלים פלא גדול, איך יכול להיות אם כך, ששני ערבים נכנסים לביה"כ והורגים חמישה יהודים ופוצעים עוד כמה וכמה?

הפלא הוא... שעד עכשיו לא עשו את זה!!

היתה שמירה, סוכה הלכתית, שהקב"ה פורס את סוכתו, התרגלנו שזה כמו מחיצה גשמית ממש והערבים לא מסוגלים לה... אבל כל יום ויום יש נסים... (מתוך שיחה שנאמרה כו חשון תשע"ה)

סימן, אבל אלה לא דברים שאפשר להסתמך עליהם.

חיזוקים בשבת זה גם דבר טוב מאוד, אבל לא צריך להפריז בקבלת שבת מוקדמת מאוד. וכן להוסיף בעונג השבת וקדושת השבת, לא לעסוק בקריאת עיתונים, כן סיפורי צדיקים אבל סתם שיחות בטלות זה לא. וכן הנשים צריכות לקרוא תהילים כל שבת. כל אחד לפי מה שיש לו זמן.

'הפורש סוכת שלום' עלינו ועל כל עמו ישראל ועל ירושלים. 'על ירושלים' - להגן על ירושלים. פורס סוכת שלום שיהיה שלום מאויבי ישראל כי אויבי ישראל חושבים כל הזמן איך להשתלט על ירושלים. כי הם יודעים שזה משהו חשוב מאוד מאוד. יש להם קנאה הם מקנאים בעם ישראל שיש להם את ירושלים. חלק ממה שאמרת כתוב חלקו ברשב"ם וחלקו ברמב"ן.

ארץ ישראל כתוב שהיא הכי טובה מכל הארצות. למה, לא כמצרים שיש נילוס יש מים שם. אבל בארץ ישראל - רק גשם, אז מה טוב בזה? זה הרי יותר גרוע, אבל תדע לך שאם תשמע בקול השם יהיה לך גשם כל הזמן ואם לא, לא יהיה גשם, ממילא שיש קרבת אלקים בארץ ישראל. עכשיו בישראל הקב"ה אוהב יותר את תושבי הארץ אז שם אותם בסכנה כדי שבכל פעם נפנה אליהם.

מה נאמר לנוער, צעירים וצעירות ולילדים. למי שמפחד ללכת לחיידר לסמינר?

זה תלוי לפי הגיל, ילדים קטנים שעדיין לא בני דעת, צריך להבטיח להם ש'לא יקרה לך שום דבר, שלא תפחד'. זה לא טוב שיפחד וחשוב שלא יפתח פחד. רק שיהא שגור בפיו בכל הדרך הפסוק 'לישועתך קויתי ה'', כי זה הפסוק הכי קצר - ג' מילים. אפשר גם פסוקים אחרים למשל 'כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכך' שהוא פסוק יותר ארוך. צריך ללמד את הקטנים לקרוא בדרך את הפסוק הזה. לקטנים צריך לומר את זה בתור הבטחה ברורה שיהיו רגועים שבאמת לא יקרה להם שום דבר. **לבוגרים יותר אומרים שאין שום בטחון** כי גם כשאין ערבים אף אחד לא בטוח שאם הוא יוצא אם בכלל יחזור חי או לא יחזור.

האם חובת ההשתדלות מחייבת להמנע מלהיות במקומות ציבוריים?

כל מנהג טוב שנהגו - לא לשנות אותו, ואם זה מנהג טוב לקנות הרבה אוכל, אז צריך ללכת לסופר - לא יקרה שום דבר.

רק מי שלא היה רגיל לקרוא פרשת השבוע חומש ותרגום שיתחיל להתרגל בזה. ובנות שיקראו ספרי מוסר קלים. - יש ספר מנורת המאור, פלא יועץ וכו'.

האם זו תקופת חבלי משיח?

זה נכון אבל זה לא רק היום זה היה גם לפני חמישים שנה ולפני מאה שנה, ר' אלחנן חיבר הרי חוברת 'עקבתא דמשיחא', אמרו שלמשיח יש 'עקב גדול מאוד'...

האמונה לחכות לביאת משיח היא בלי קשר לצרות. לא להכנס למחשבות ולא להקשיב לפרסומים שיש סימן שמשיח יבוא מחר או עוד שבו, אנחנו לא יודעים מתי הוא יבוא יכול להיות מחר ויכול להיות בעוד מאה שנה ג'כ". אנחנו לא מבינים בדברים כאלה. אבל אומרים בשם הגר"א מוילנא שאם הרוסים יעברו את הדרדנלים בדרך לים התיכון זה

^א שאלנו את מרן שליט"א גבי האירועים האחרונים ואמר שזמן הגאולה של 'בעתה' יכול להיות יום אחד מסויים שנקבע בשמיים אבל יכול להיות גם שבוע, שנה או מאה שנה! כל המאה שנה בבחינת 'בעתה' ובתוך הזמן הזה יכולה להיות 'אחישנא' ואין אתנו יודע [ד.ר.].

הקל

קול יעקב

[לומר לקב"ה יש"כ על

הקשיים]

שתי שיחות:

בעניני השעה | על פ' תולדות

תשובות שענה מרן שליט"א בעניני השעה - חשון תשע"ז

כיצד ניתן להתחזק בזמן הזה של 'בחץ תשכל חרב ומחזירים אימה'?

הקב"ה רוצה מאיתנו שלא נתרגש מהאירועים, כי לא נשתנה שום דבר, הפחד היה צריך להיות גדול כל הזמן. רק שבני אדם עצלנים והתרגלו מלחשוב, ולא הכניסו בלב את הפחד הגדול שהיה במציאות קיים כבר עשרות שנים. אנחנו מוקפים אויבים גם לפני שנה גם לפני שנתיים. הקב"ה עושה איתנו חסד, מעורר אותנו לדעת שאנחנו תלויים בחסדים של הקב"ה. זה חסד שהקב"ה מביא לנו שנהיה יותר קרובים לאלוקים. אנחנו שוכחים שאנחנו צריכים לחסדיו בכל רגע.

צריך אם כן להגיד לקב"ה יש"כ על הקשיים?

כן !

ואפילו לא לבקש שיבטל אותם?

נבקש שכולנו נשאר בחיים ושלא ינזק אף יהודי.

האם צריך להמעיט במותרות העוה"ז במצב כזה, כמו שסופר על הח"ח שהיה ישן על ספסל בזמן המלחמה?

מי שמרגיש כך, טוב מאוד שיעשה דבר כזה [להמעיט במותרות העוה"ז], כדי להרגיש את הקושי של צרת הכלל, אבל לא לעשות סיגופים, לא למעט בדברים שזקוקים להם לצורך הבריאות, בכך לא לקצץ.

לעילוי נשמת: **בנייה ברטה בת בנימין ז"ל, משה מוריס בן יצחק ז"ל, דוד בן נסים ז"ל, יעל בת משה אלפרד ז"ל**, עובדיה בן גורגיה | חי בן
יעקב בובה מימון, ניסים סופר, לאומה סופר, יעקב בן בובה, אסתר בת לאומה, שמאי בן צבי, איטה בת רחל, עובדיה בן חיים, דליה בת

גַּם בְּרוּךְ יְהִי

[מכירת בכורה ובדין דבר שלא בא
לעולם]

מתוך הספר 'בעקבי מנחת חינוך'
משיעורי מרן שליט"א, מו"מ הלכתי,

חידו"ת ואגדה ע"ס המנח"ח

ופרשיות השבוע.

אשר בקרוב יוצ"ל החלק השני על חומש
במדבר-דברים ברב פאר והדר ולכבוד
של תורה ומוסריה.

**וַיֹּאמֶר עֲשׂוּ אֶל יַעֲקֹב הַלְעִיטֵנִי נָא מִן
הָאֵדָם הָאֵדָם הַזֶּה;** וכנגד כך השיב יעקב:
'מִכֶּרֶה כִּי־אֶת בְּכֹרְתְךָ לִי;' ולבסוף: **'וַיִּמְכֹּר
אֶת בְּכֹרְתּוֹ לַיַּעֲקֹב;'** אך לאחר ששמע עשיו
דבא אחיך במרמה ויקח ברכתך ערער על
המכירה באומרו **'הֲכִי קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב
וַיַּעֲקֹבֵנִי זֶה פַעַמִּים אֶת בְּכֹרְתִי לָקַח וְהִנֵּה עֹתָה
לָקַח בְּרִכְתִּי,** ומצינו שיצחק הסכים עם
הברכה שאמר **'אִם בְּרוּךְ יְהִי,'** ועיין רש"י
פס' ל"ו שיחד עם כן הסכים עם מכירת
הבכורה, דהא בהא תליא.

ומקשים העולם כיצד חלה מכירת הבכורה
הרי הוי דבר שלא בא לעולם דענין הבכורה
הוא לגבי ירושה אחר מיתת האב, וכתב
הקצוה"ח² בשם הריב"ש בס' שכא שקודם
מתן תורה דשלב"ע גם קונה, אך קצוה"ח
נוטה לומר לדרכו תירוצו אחר שעשיו איבד
הבכורה במה שאמר 'למה לי זה בכורה' מדין
סילוק שהוכיח שסילוק מועיל בדשלב"ע
שמונע עצמו מזכיתו, עי"ש.

אך צריך ביאור בעצם קושייתם שענין
מכירת בכורה אינה מכירה על קניני ממון
העתידיים וכדו', או על זכויות, אלא היא על
שם בכורה שזה מהות באדם וממילא זוכה
עי"כ בדינים הנובעים מכך כעבודה ונחלה,
ואמנם אין אנו מבינים כיצד ניתן ושייך
למכור בכורה, הרי הוי ככהונה ולויה שאי
אפשר לקנותם בכסף [כאותם הטועים בימי
הגלות בתפוצות העמים], שזה יחוס שניתן
ונקבע ע"פ השושלת, כמו"כ בכורה ניתנה
לנוולד בכור, ואין זה סתם זכות ממונית בין
הבנים שניתנת להעברה ולמכירה, עכ"פ
יהיה הטעם אשר יהיה במכירה זו, אך אי"ז

² קצוה"ח סי' רעח סק"ג בד"ה ואפשר

כדבר שלא בא לעולם, שהמכירה היא על
השם והמהות כיום ולא על התוצאות
והדינים בעתיד, ותורת בכור שעליו כעת
בעולם ומדוע תמהים העולם דהוי
דשלב"ע. דכל דשלב"ע המכירה תחול
רק לכשיבא לעולם ולכן לא מהני אבל הכא
המכירה תחול כעת.

וכן יש לתמוה בד' הגמרא³, 'א"ל שמואל
לרב תנא בגדתאה: פוק אייתי לי עשרה
ואימר לך באפייהו - המזכה לעופר קנה',
והלכתא המזכה לעופר לא קנה, ומטעם דהוי
דבר שלא בא לעולם, ומדוע? והרי בדבר
שלא בעולם המכר לא יחול עד לכשיבא
לעולם ולכן לא מהני, כמוכר פירות דקל
לכשיצמחו שרק כאשר יצמחו הפירות יחול
המקח, וכן המקדש אשה לכשתגייר וכדו',
אך כאן המזכה לעופר, העובר קיים ומי
שסובר קנה, הרי המקח יחול מעתה, וא"כ
מדוע איכא לגריעותא דדבר שלא בא לעולם,
שכל החסרון אם עדיין המקח לא חל כעת,
אך אם המקח חל כעת אי"ז דשלב"ע.

וכן איתא בגמ' קידושין⁴: 'האומר לחבירו
אם ילדה אשתך נקבה מקודשת לי לא אמר
כלום, וא"ר חנינה - לא שנו אלא שאין אשתו
מעוברת, אבל אשתו מעוברת דבריו קיימין',
ובפשטות למדו הראשונים שתהיה מקודשת
לכשתלד והוי דשלב"ע ולרבנן לא
מקודשת ולרשב"י ולר"מ מקודשת אך
הרמב"ם פסק שבמעוברת מקודשת וכנראה
שלמד שהקידושין חלים כעת, ותמהו ע"ד
דהוי דבר שלא בא לעולם. וצ"ב מדוע, הרי
הקידושין חלים כעת, ואי"ז כדבר שלא בא
לעולם.

ושמעתי מאבי זצ"ל בביאור הענין
שכשם שמקח לא יכול לחול על דבר שלא
בא לעולם שהקנין יחול לאחר מכאן, כך יש
חסרון גם באופן שהקנין חל כעת, על דבר
שאינו בא לעולם בשלימות, דהחפצא שלא
בא לעולם הוא חפצא גרוע ולא חלים בו
קנינים.

ועפ"ז אפשר לבאר דין מכירת מלוה
דהנה תוס' בכתובות⁵ ד"ה המוכר מצדדים
שהמכירה היא דרבנן, ובפרט במלוה ע"פ,
ובדף נה ע"ב ד"ה שאם מבואר מטעם דהוי
קנין של דבר שאינו בעין. ובתוס' רא"ש⁶,
מבואר בזה"ל 'ודאי דלא מהני קנין בהלוואה
כלל וסברא הוא היאך מהני קנין לדבר

³ כתובות ז' ע"ב ובעוד דוכתי

⁴ קידושין ס"ב

⁵ קידושין ס"ב ע"ב

⁶ כתובות פ"ה ע"ב בתוס' ד"ה המוכר
תורא"ש דף פ"ח ד"ה שאם אמר

שאינו בעולם דמלוה להוצאה ניתנה,
עכ"ל. ואע"פ שהמקח חל על השטר כעת,
מכיון שאין המקח על החפצא של השטר
אלא הנידון על זכויותיו ושעבודו, הוי דבר
שלא בעולם, דהרי זה דבר שאינו ממשי,
ואיכא בזה גרעון וחסרון.

ומעתה יבואר שפיר נמי דין עופר דאע"פ
שבדעתו שיזכה כעת במכירה, או בקידושין,
הוי דבר שלא בא לעולם, וכן מכירת בכורתו
של עשיו ליעקב אף שהמכירה על שם
הבכורה, סו"ס זהו חפצא גרוע, דמהות
הבכורה אין בה ממש, אלא הזכויות שבה,
והם אין להם כח ונ"מ כעת אלא רק
לכשתבא המציאות של נחלה ועבודה
לעולם, והוי קנין דחפצא גרוע, ולא מהני.

וזה יתבאר שפיר אם נבאר שכל החסרון
בקנין בדבר שלא בא לעולם הוא דיש חוסר
בגמירות דעת של הקונה והמקנה לקנין וכך
מבואר במהרש"א⁷, אז אפשר דאף בדבר
שלא בעולם מסוג גריעות החפצא והקנין
יחול בו כעת לא מהני, כמו באופן שהדבר
יחול רק בעתיד שיבא לעולם. דגם באופן זה
ליכא לגמירות דעת מצד הקונה והמקנה
הואיל ובינתים במציאות אין שום נפק"מ.

אך יש המבארים שדבר שלא בא לעולם
החסרון הוא משום חסר בבעלות עליו דהרי
כיום אינו, והקנין יחול רק בעתיד ולגבי זה
עדין אינו בעלים ולכך אינו יכול למכרו או
לקנותו, א"כ בבכורה שהיא בבעלותו
הגמורה יוכל למכרה אע"פ שהיא דבר שאינו
ממשי והתוצאות הם עתידיות, וכל כהאי
גוונא.

וכן לא יבואר לפי דרך נוספת בביאור
דשלב"ע ששמעתי מהגר"ש ורזובסקי
[וכך גם דעת הגר"ב לגבי מלוה ע"פ] בדבר
שלא בעולם לא שייך מעשה קנין דאין היכי
תמצוי לקנין בדבר שאינו קיים כעת, דקנינים
צריך לעשות בדבר קיים, ולא שייך לעשותם
בדבר שלא קיים ואינו בעולם, שבהם לא
נתפסים הקנינים המקובלים המועילים, ולכך
בדבר שלא בעולם ממין כזה שהקנין יחול בו
כעת, הנידון הוא האם שייכים בו קנינים או
שאיין היכי תמצוי לכך.

ואפשר שגם בעלות גמורה אינה בדבר
שלא בא לעולם, אע"פ שהמקח צריך לחול
כעת, כיון שאי"ז לגמרי בעולם חסר
בבעלותו וכן צ"ע דיתכן דליכא תורת קנינים
רגילים ע"ז אם אינו בעולם.

⁷ מהרש"א - ב"מ, ט"ז ע"א בתוס' ד"ה בהאי
הנאה

מרבין מרן בעל "אילת השחר" שליט"א

לעילוי נשמת הבחור היקר חיים בן ציון ז"ל בן יבלחטיא הרה"ג ר' אברהם צבי טויב שליט"א

זלגו עיניו דמעות...

בימים אלו חוך כדי שיחה שופעת, נתכרכמו לפתע פניו של רבינו והתחיל להזיל דמעות.. ואמר בקול ככי – בימים אלו לפני שנה רצחו הגויים כמה יהודים בירושלים בהר נוף... אוי וויי וויי.. ועוד יהודים נרצחו... אוי וויי וויי... ונאנח עד מאד... ונתעוררנו להרגיש מה זה "לבן של ישראל" כלשון הרמב"ם שהוא "לב כל ישראל", עד שמרגיש בעצמו את הצער הנורא של המשפחות השכולות, מהאסונות הנוראיים רח"ל. המקום ירחם עליהם וישמחם, ויתברכו בכל הברכות האמורות בתורה.

התורה היא חיינו...

בגליון הקודם הבאנו מה שנתן רבינו תיקון בפרה לחילול השם, ע"י עסק התורה בהתמדה גדולה מאד. ונשאל ע"ז רבינו אם זה רק כשוראים אותו אחרים בכך, או גם בלומד ביהידי. השיב רבינו "עם איז שטענדיק דא איינר נואס זעט..." תמיד יש אחד שרואה, והוא הקב"ה. ומשמיא איתגלגל לידי בימים אלו דברי רבינו יונה בשערי תשובה שער רביעי אות ט"ז וז"ל עתה נדבר על מי שיש בידו עון חילול השם שלא נתכפר עונו ביסוריו וכו', עוד תמצא לו כפרה בהגיונו תמיד בתורה ויגיעתו בה, כאשר ארז"ל אם יתכפר עון בית עלי בזבח ומנחה, בזבח ומנחה אין מתכפר אבל מתכפר בדברי תורה וכו', ומסיים רבינו יונה "כי התורה רפואה לכל מכה נחלה מאד" ע"כ כתוב מרפא לשון עץ חיים עב"ל לשונו הזהב. ושאל האברך היקר הרב ישראל לב שליט"א בנו של הרה"ג ר' יעקב זצ"ל שהי' ת"ח חשוב מאד, והיה מתכתב עמו רבינו מפעם לפעם בדברי תורה. לפי מה שכתב רבינו יונה באגרת התשובה, שהרוצה להינצל מן העונש המר והעון הגדול של ביטול תורה, יתעסק בצורכי התלמידים והרבנים וכו' כדי שיחיו עוסקים בתורה על ידו ע"ש, והיינו דמי שתומך בלומדי תורה, זה מכפר לו על עון "ביטול תורה", ומראהו רבינו הרבה לבעלי יכולת, שכדאי להם מאד לתמוך בלומדי התורה, כדי להינצל מן החטא של ביטול תורה. האם אחרי שכתב רבינו יונה שלימוד התורה זה כפרה על החטא הנורא של "חילול השם", יועיל לזה ג"כ אם יתמוך בלומדי תורה, כדי שיחא נחשב לו כאילו למד, ויתכפר לו עון חילול השם. ושקל רבינו בדבר, ואמר דמסתמא ה"ה לענין זה.

ומקום אתנו להזכיר כאן, עד כמה מייחס רבינו חשיבות עצומה לעזור בכל הכח ללומדי תורה, כדי שיוכלו לישב יומם ולילה ולהגות התורה, ולא מונע מעצמו כל טירחה וכל מה שיכול לעשות, כדי להועיל לאברכי הכוללים שיקבלו פת בגם, ומשקיע הרבה להקמת והחזקת כוללים. ובמשך השנים יודע אני בעצמי כמה דברים שעשה רבינו נגד טבעו ורצונו לגמרי, הכל כדי שיע"ז יגיע כסף וסיוע ללומדי תורה, והדברים מפורסמים, ואין כאן המקום לפרטם. כמו כן שמענו מרבינו שנסע עם משלחת תלמידי חכמים למרן הגאב"ד מטשעבין זצוק"ל לבקשו לכתוב מאמר חיזוק לקונטרס עמלה של תורה, שהוציא לאור באותה תקופה הגאון הצדיק רבי שלמה ברעוודה זצ"ל, כדי לבסס ולהעמיד נושא כוללים.

ועד כדי כך היה מצב הכוללים פעם, כפי שסיפר רבינו שכשהגיע לארץ הקודש בקיץ תש"ה, לא עלתה על דעתו שיקבלוהו בכולל, היות שידע מחוץ לארץ שכולל מיועד לקומץ קטן של אברכים מופלגים, והוא אינו בדרכה זו... עד שבא ידידו מנוער הגאון הצדיק רבי זאב אידלמן זצ"ל ומשכו שיבוא עמו לכולל תורת ארץ ישראל בפתח תקוה, ונתקבל שם, ולאחר פחות משנה אחרי שכבר קבע חברותא עם הגאון העניו ר' חיים שאול קרליץ זצ"ל לקחו ר' אברהם רייך זצ"ל לכהן כראש ישיבת חפץ חיים בכפר סבא. והרבה מזכיר רבינו בהערכה את ר' אברהם זצ"ל שהי' יליד וילנא והי' דר בשכנות עם מרן הגאון רבי חיים עוזר זצוק"ל.

ובאחד מהימים האחרונים קודם שהתחיל רבינו לאכול את סעודתו... של כזית קאשע... לא היה רגוע, ולא התחיל לאכול עד שחקר ודרש אצל נכדיו היקרים שיחיו מה המצב עם אברכי הכוללים, האיך הם מתפרנסים וכו'... וראינו בכל זה עד כמה לבו לב הארי, לא נח ולא שקט, מדאגת בני התורה, שיוכלו לשקוד על תלמודם יומם ולילה, כי הם חיינו ואורך ימינו.

~ ~ ~

אם הבנים שחזה

כיאים אלו פאלס הרבנית הצדקנית מרת רבקה לבה ע"ה אלמנת הגאון ר' יצחק לבה זצ"ל, אפכיר רכין לאכיפ הגדול הגאון ר' דוד דז'מיטרובסקי זצ"ל פו' גר אפס כלכות ככפר סכא, וכפ 33א3א פס כז' כלרונת גבוליס.
ינחס רכין ברק פאלס את כנפ וכראלס הגאון המופלג רבי נחום שליט"א אראלי ילכת ארחות תורפ.
פאקוס ינחס אונתס כתוק לאר אכז' ציון וירוליס.

בסוגיות סוטה

= בקושי "רגלים לדבר" שהובא בגליון הקודם, העירוני לדברי התוס' הרא"ש בריש סוטה, שתמה דכיון דסברא היא שעד אחד מהימן, למה ליקרא, וע"ש שתייר דאה"נ לא אלימא הך סברא כולי האי להאמין בה עד אחד ע"ש. אך אי"ז מעלה ארוכה לגמרי, דעכ"פ נשאר בזה כמו שזו סברא לשויי ספק, אלא דנתחדש בתירוץ שלא הי' מספיק כדי להאמין עפ"י לחוד לע"א.

ובעצם תירוץ העיר רבינו האם בכל מקום דאמרי' סברא, נימא דכונת הגמ' רק לסברא לדרוש הפסוקים.

= בהא דאמרי' דזכות תולה לה, ומבואר בתוס' סוטה דף ו' ע"ב דמותת לבעלה. העיר הגאון ר' דוב שטרנבוך שליט"א דנמצא פלא גדול, דהא עכשיו שניקתה אחרי שתיית המים, אנו סומכים ע"ז שהיא טהורה, וחוזרת לביתה עם בעלה, אף אם כלפי אמת היא טמאה ואסורה לבעלה, והאיך מחמת הזכות תולה, יבוא מכשול. והחזיק רבינו שהיא קושיא חזקה, וטרח ליישבה, ולבסוף אמר דכל ענין בדיקת סוטה הם דברים עלומים מאתנו, וחזינן דשייך דבר כזה, אף שאין אנו מבינים.

= דף י' ע"ב אמר שמואל סבא חמוה דרב שמואל בר אמי וכו', מבואר שהיו נקראים באותו שם החתן וחמיו. ואומר רבינו דפשוט שאי"ז סתירה למש"כ בספר חסידים שלא יהיו שמותיהן שוין. דכל דבריו על הדורות אח"כ, וכמו שאמר החזו"א שראה רבי יהודה החסיד ברוח קדשו שזיווגים אלו לא יצליחו.

ובהאי ענינא עולים על שולחן רבינו יום ביומו שאלות שונות, עד שקצרה היריעה מהכילם. אך דבר אחד ראינו שכמעט ואי אפשר לדמות מילתא למילתא בענין זה אצל רבינו, וכל שאלה לגופה, ופעמים מחמיר מאד באותה שאלה ובאותה מיקל בזה, ולכן שואלים כל פעם.

ולאחרונה נשאל רבינו על בחור ובחורה ששמותן שוים, כגון שמחה, שהוא שם המצוי קצת גם אצל נשים, ובפרט השמות "החדשים" שהמציאותם לאחרונה, ושייך בהחלט שיקראו אותו שם לזכר ולנקבה. ואמר רבינו שהוא קל וחומר, אם כלה וחמותה הקפיד רבי יהודה החסיד שלא יקראו בשם אחד, קל וחומר החתן עצמו, והמחיש בדרך צחות שאם יכנס אחד לבית ויקרא "שמחה" לא ידעו למי כונתו לאיש או לאשה. אמנם מקום שיש עוד שם, היקל.

הצילו מן הים...

שאל הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א במעשה שהתחייב יקר אחד, למי שיצליח להביא נערים הרחוקים מיהדות רח"ל, ולקרבם לבוא ללמוד במדרשיה, שיתן לו סכום כסף יפה, על כל אחד ואחד. ולאחר תקופה הצליח להביא ששים נערים, ושלה לו הנדיב היקר כפי מה שנתחייב. לימים בא אותו נדיב לראות בפרי מעללו, והנה רואה שישנם רק שלושים נערים, ותגדל חמתו על זה ששיקרוהו ואמרו שישנם ששים נערים. אמר לו האברך היקר שמעני אדוני, אני זכיתי להביא לכאן ששים נערים, והתחילו להתקרב ליהדות, אך לאט לאט נתרחקו בחזרה יחידים, עד שחסרו שלושים מהמנין. אמר לו הנדיב א"כ החזר המעות שלקחת עבור זה.

ודן הגאון הנ"ל עפ"י המובא באילת השחר עה"ת על הפסוק את הנפש אשר עשו בחרן, מהמשך חכמה בשם המדרש שכל אלו חזרו לסורן, וחזינן דבכל זאת התורה מזכירתן, והאריך רבינו שם שמעלה גדולה היא מה שעשה לקרבן, אע"פ שחזרו לסורן. ונסתפק אם צריך לתת לו את הכסף בגלל זה או לא.

ואמר רבינו הגע עצמך אם לאחר שנים עשרה דורות היו חוזרין לסורן, האם הי' עולה על דעתו לבקש את הכסף בחזרה? בודאי שלא, וכך לי אם היו תקופה קצרה במצב של חזרה בתשובה, כמו אחרי הרבה דורות. כי הוא מצדו קירבן תחת כנפי השכינה, ומה שנתרחקו אח"כ, איננו אשם בכך. ואומר רבינו משל למי שראה אדם טובע ח"ו בים, וטרח והצילו, ולמחרת הלך אותו נטבע וקפץ לים, האם נאמר שחסר משהו לאותו שהצילו אתמול, בודאי שהוא הצילו, ומה שחזר וקפץ לים דמו בראשו, וה"ה אומר רבינו לעניננו.

רחמנו לי צל...

מעשה מזעזע נוצר ואיום איגלגל לאחרונה על שולחן רבינו, באחד מפורסם מו"ץ תוככי הקהל הקדוש, שצ"ל לשאול תחית ממשי, "בזכות" שהי' צריך להשתמש באי"ב הנורא "אצטרט" לצורכי עסקי, והזדעזע רבינו מאד. ובהזדמנות נשאל רבינו מכת ישראל כשרה קבלה כדי לזכות בזיווג טוב, ואמר - שתקבל על עצמה לשמור עצמה בכל משמר, מלהסתכל בדברים הרעים הללו. הרחמן יצילנו...

ספרים שו"ל

התפילה
במחיצת החפץ חיים

השבת
במחיצת החפץ חיים

הימים הנוראים
במחיצת החפץ חיים

הגדה של פסח
במחיצת החפץ חיים

פרקי אבות
במחיצת החפץ חיים

החינוך
במחיצת החפץ חיים

ביד הלשון

פעילויות תורניות

מבצעי שמירת הלשון

שיעורים תורניים

מילגות לנוקשים

"הפרשה במחיצת החפץ חיים" – תולדות גליון מס' 36

בס"ד

"יסודות עמוד התורה"

ויתרצו הפנים בקרבה (כה, כב)

פרשתנו עוסקת, בתולדות ראשיתו של הסכסוך בין יעקב ועשיו. רבנו (הח"ח חייו ופעלו עמ' תתקסח) אומר, שכמובן אין זה סכסוך על עניינים גשמיים, זהו סכסוך שורשי ועמוק בין הטוב והרע, בין הקדושה לטומאה. מעלתו של יעקב אבינו מתוארת בפרשתנו (פס' כז) כ"יושב אהלים" - עמוד התורה, שבכח קדושתו הוא מסמל את תלמידי החכמים שבכל הדורות. עשיו, שורשו הוא 'שרו של עשיו' [וכדלהלן], שהוא השטן והיצר הרע.

בפרשת וישלח (לב, כה-ל, וברש"י שם) מסופר, על היאבקותו של שרו של עשיו עם יעקב. והקשה רבנו, מדוע השטן המתין עד אחרון האבות להילחם עמו, ולא ניסה להיאבק עם אברהם או עם יצחק. וביאר, שכידוע אברהם אבינו הוא עמוד החסד וסמלו, יצחק אבינו הוא עמוד העבודה וסמלה, ויעקב עמוד התורה. יכול היה השטן לסבול הן את חסדיו של אברהם והן את עבודתו של יצחק, אולם את תורתו של יעקב כבר לא יכול היה לסבול, ולכן יצא כנגדו למלחמה.

מאבק זה החל עוד בטרם יצאו שני התאומים לאוירי של העולם, וזו פשרה של התרוצצות זו. ואף בצאתם מרחם אמם נאמר (פס' כז) "ואחרי כן יצא אחיו וידו אווזת בעקב עשו" - ידו של יעקב אחזה בעקבו של עשיו. אין זה סיפור דברים גרידא, דבר זה מרמז לנו, שיעקב ידע שעשיו חפץ לרומסו, ולכן אחז בעקבו בכדי שלא יכול לבצע בו את זממו. לימים, זה גם היה תוכן המאבק בין שרו של עשיו ליעקב. לא היה זה מאבק לשעתו בלבד, אלא מרמז למאבק בכל שנות ההיסטוריה, שהרי אמרו חז"ל (ב"ר פ"מ, ו) 'מעשה אבות סימן לבנים'.

מאבקו של שרו של עשיו מתואר בתורה כך: "ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו עד עלות השחר. וירא כי לא יכול לו ויגע בכף ירכו ותקע כף ירך יעקב בהאבקו עמו". וביאר רבנו (חומת הדת פ"כ), שהשטן התווכח עם יעקב, על הברכות שלקח במרמה מאביו (כז, לה). וטענתו היתה, מדוע הברכות שייכות רק ליעקב, הלא גם עשיו הוא בנו של יצחק. ועל כך ענהו יעקב, שמכיון שבניו עתידים לקבל את התורה וללומדה, ובני עשיו לא ירצו לקבלה כלל, הרי רק לבני יעקב שייכות עם ברכות יצחק. על טענה זו, לא היה מענה בפי השטן ולא יכול היה להכחישו, שהרי לאורך כל שנות ההיסטוריה תלמידי החכמים המשיכו לעסוק בתורה, ואין בפיו שום טענה כנגדם, וזהו שנאמר "וירא כי לא יכול לו". אולם, מיד התעשת השטן וטען כנגד יעקב, הלא תלמידי החכמים צריכים להיתמך ע"י המון העם, שיחזיקו בהם כלכלית בשביל שיוכלו לעסוק בתורה, ומכיון שהת"ח נסמכים עליהם, נרמזו מחזיקי התורה בלשון "כף ירך יעקב", כשם שכל הגוף עומד על רגליו. והלא בסוף הגלות [המרומז בפסוק 'קודם עלות השחר'] יתעצלו ההמון להחזיק תורה, וממילא יתבטלו הת"ח מן התורה. וכפי שאמרו בגמ' (סוטה מט, ב) 'ואנשי הגבול יסובבו מעיר לעיר ולא יחוננו', שת"ח יסתובבו בכל עיירות ישראל, ולא יהיה מי שיחון אותם להחזיקם בתורתם.

ספרים שו"ל

התפילה
במחיצת החפץ חיים

השבת
במחיצת החפץ חיים

הימים הנוראים
במחיצת החפץ חיים

הגדה של פסח
במחיצת החפץ חיים

פרקי אבות
במחיצת החפץ חיים

החינוך
במחיצת החפץ חיים

ביד הלשון

פעילויות תורניות

מבצעי שמירת הלשון

שיעורים תורניים

מילגות לנוקשים

"פניני הפרשה במחיצת החפץ חיים"

בס"ד

ויעתר ה' לו

ספרים אומרים, כי עשו נולד בגלל רבקה משום שהיתה בת רשע, ואילו יעקב בגלל יצחק, משום שהיה צדיק בן צדיק, "ויעתר לו ד'" לו ולא לה, הקב"ה נעתר לתפלתו של יצחק בגלל יעקב, שבלעדיו אי אפשר היה לעולם להתקיים, בגלל עשו לא היו נחפזים כלל וכלל...

ויתרצו הבנים בקרבה

רש"י שואל, מה היא רציצה זו, בשמים המסו להוציא את עשו לאויר העולם, שהרי משמעותו של דבר הוא הרס לכל היפה והאצילי שבעולם, לעומת זאת, לאפשר את לידתו של יעקב בלבד, אין בכך מן החכמה בהעדרו של עשו, לפיכך נוצר מין "ויתרצו" שכן מכבר הגיעה שעתה של רבקה ללדת, אלא שבשמים עוד נמלכו וחזרו ונמלכו, והכל בעטיו של עשו,

ויעקב איש תם יושב אהלים,

כלומר אך בהיותו יושב אהלים בבית המדרש התנהג בתמימות, אך בצאתו לשוק בין בני אדם ידע לנהוג בערמה ובהתחזקות, כדכתיב ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה הוא, (בראשית כט' יב') וברש"י ומדרשו אם לרמאות הוא בא גם אני אחיו ברמאות, וכאשר שמעתי מפה קדוש רבנא החפץ חיים זיע"א, וכן היה,

מרגלא בפומיה, כי תמים תהיה עם ה' אלו קיך כתיב (דברים יח' יג') אבל עם בני אדם צריך אדם להתחמק ולנהוג בערמימות כפי הנדרש והראוי באותו מקום ובאותה שעה,

יעקב אבינו "היושב אהלים", כח הקדושה שלו סמלי הוא לגבי תלמידי החכמים שבכל הדורות, לפי הזהרה הקדוש התנהל הקרב בין "הקול קול יעקב לבין הידים ידי עשו" הודות לתלמידי חכמים שבכל דור, שלומדים את התורה מתוך מסירות נפש, אין ביד עשו לנצח את יעקב, עשו מתפאר ביחוסו ובהשתייכותו לאברהם ויצחק, שסגולותיהם חסד ועבודה, ברם משמגיע לתורה, אין תורה בגוים, תורה לומדים אך ורק בניו של יעקב, בשטח זה אין לעשו במה להיראות כלפי יעקב, לפיכך איננו יכול לנצחו בשום אופן,

ויזרע יצחק בארץ ההיא וגו',

יצחק לא נשתבח אלא בצדקה, שנאמר ויזרע יצחק בארץ ההיא וגו', ואין זריעה אלא צדקה, שנאמר זרעו לכם לצדקה, היינו שכשם שאדם משתוקק לזרוע שדהו, אף שבעת הזריעה הוא משליך תבואתו לארץ, מ"מ הוא בטוח שיצמח לבסוף כמאה פעמים ככה, כן ישתוקק האדם לצדקה, וידע שבדאי יברכו ה' עבור מצוה זו, ויתוסף לו בנכסיו כפלי כפלים עבור חסרון המועט הזה שמחסר עתה מנכסיו, וכמו שכתוב נתן נתן וגו', כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' וגו',

להצלחת, ה"ה דניאל בן שלמה, דן אליהו בן שמעון, יעקב בן מרים, פאריז

פניני דעת

משיחות שהשמיע רבינו הגדול מרן רבי מיכל יהודה ליפקוביץ זללה"ה

דעת תורה

לעמוד בנסיון

במוצאי ש"ק פרשת תולדות תשס"ו, ביקר

אצל רבינו זללה"ה, הגאון ר' יצחק טוביה וייס שליט"א להבדיל בין חיים לחיים, גאב"ד העדה החרדית. נביא בזה עלי גליון קטעים מתוך שיחתם.

עיקר השיחה נסובה אודות החיוב המוטל על כל אחד ואחד לעמוד בנסיון אשר הוטל לפתחו של ציבור יראי ד' באותם ימים (ולמעשה מוטל לפתחו בכל זמן ועת), בעקבות גזירות הממשלה על בתי החינוך החרדיים. הדברים מובאים כלשונם למעט שינויי עריכה קלים.

רבינו זללה"ה: בפרשת השבוע, פרשת תולדות, בענין הבארות, מבאר רש"י על הפסוק (כ"ו, ט') "סתמום פלשתים" וז' "מפני שאמרו תקלה הם לנו מפני הגייסות הבאות עלינו". ואמנם הרי הפסוק אומר שהטעם האמיתי סתמום פלשתים כי ויקנאו

אותו פלשתים" (שם פסוק י"ד). באמת מעשיהם היה מפני הקנאה, הם קינאו באבות הק', הם לא יכלו לשאת ולראות בהצלחת האבות הק'.

אלא ששם היה זה קנאה על ההצלחה של האבות בממונם, ולכך מבואר בדברי הראשונים, שהפלשתים רצו באמת לפגוע גם בנפש, ורק שמן השמים לא נתנו להם, ומנעו מהם שלא יוכלו לפגוע באבות הק'.

אך כיום מפני הקנאה רוצים לפגוע בתורתנו הק', וכיון שהמדובר הוא על פגיעה בתורה, לכך הדבר נתון לבחירה של האדם, שהאדם צריך מעצמו לשמור על משמרת התורה הק', ולעמוד במלחמה (א.ה. - בניגוד למלחמת הגוף שם יש לסמוך על בורא עולם ולנקוט רק במידת ההשתדלות). לכך לא כולם מבינים, לא משכילים לראות את כוונתם האמיתית, ולא כולם עומדים בנסיון.

הגרי"ט וייס שליט"א: הגמרא בעבודה זרה (י"ט, א') אומרת על הפסוק "אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים ובדרך חטאים לא עמד" - "עצת רשעים" זה דור ההפלגה, ו"דרך חטאים" זה סדום. שואל בספר "עבודת עבודה" להגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל, למה אברהם אבינו ביקש על סדום, ולא ביקש על דור ההפלגה. ומיישב שם דסדום היו רעים וחטאים לעצמם, רשעים לתיאבון, אך דור ההפלגה כתיב בהו "ויאמרו איש אל רעהו הבה" וגו' - שהיו רשעים להכעיס, ולא היו חטאים לעצמם אלא רצו להפיץ

אפיקורסות וכפירה, ולכך הם לא נקראו סתם חטאים, אלא "רשעים", ועליהם לא התפלל אברהם אבינו.

רבינו זללה"ה: בס' "מסילת ישרים" (סוף פרק א') כותב שכלל ישראל יש לו ג' חלקים בעבודת הבורא. הראשון - לקיים מצוות, השני - לקיים את העבודה זוהי עבודת התפילה, והחלק השלישי - לעמוד בנסיון. הקושי הוא בחלק הזה של "לעמוד בנסיון".

לעמוד בנסיון - זה בכל רגע ורגע, לאו דווקא בנסיון של גזירות רעות. אולי הנסיונות של כל או"א שיש לו בכל רגע ורגע הוא גדול יותר מהנסיון של גזירות קשות. הכי קשה לעמוד בנסיון העצמי של כל אחד ואחד. עם זאת הנסיון כיום הוא גדול מאוד - מפני שלא כולם מבינים זאת.

הגרי"ט וייס שליט"א: כתוב (בראשית כ"ה, י"ט) אלה תולדות יצחק וגו' אברהם הוליד את יצחק. מביא רש"י שכתב הכתוב יצחק בן אברהם לפי שליציני

הדור היו אומרים מאבימלך נתעברה שרה. והקשה הסאטמר רב זצ"ל, הלא כולם ראו שלאברהם אבינו היו בנים מהגר, ושרה לא זכתה להיפקד, וא"כ איך טענו פתאום שמאבימלך נתעברה שרה, כאילו הכל

תלוי בחסרונם של אברהם, הרי עיקר הנס היה אצל שרה. אלא, שלאחר שראו את תולדות אברהם, את שממשיך בדרך הקדושה של אביו, אז נתחזקו ללחום כנגד בכל הטענות והמענות, אף דברים של שטות, העיקר להפריע את הקדושה. הנה מבאר התוספות

יום טוב על מה ששנינו במשנה (אבות פ"ה מ"ה) עשרה נסים נעשו לאבותינו בביהמ"ק, ואחד מהם שלא נטמא כהן גדול ביוהכ"פ, ולכאורה נפלאו הדברים, וכי מה נס צריך לזה, כה"ג, ביום הקדוש, בביהמ"ק, וכי למה שיבוא לידי טומאה? וביאר התו"ט שהשטן בראותו את גודל הצלחת הקדושה ביוהכ"פ, אינו יכול לתת זאת, ובכל כוחותיו הוא עושה מלחמה להפריע את הקדושה, וצריך נס מיוחד שלא יארע טומאה לכה"ג. כאן בארץ ישראל שהקדושה כל כך גדולה - אזי הצד שכנגד ג"כ מתחזק. השטן רואה אלפי ילדי ישראל לומדים תורה, וכי איך יתן את זה.

רבינו זללה"ה: הם מקנאים בנו שאינם יכולים כמונו. החינוך שלהם זה רציחה. התלמידים רוצחים את מוריהם, וע"ז הקנאה. צריך מאד לחפש שלא יהיה טעות בלשם שמים. למשל בבחינות עכשיו, שמעתי מהטועים שאומרים

לעמוד

בנסיון - זה בכל

רגע ורגע, לאו דווקא

בנסיון של גזירות רעות. אולי

הנסיונות של כל או"א שיש לו בכל רגע

ורגע הוא גדול יותר מהנסיון

של גזירות קשות. הכי קשה

לעמוד בנסיון העצמי

של כל אחד

ואחד.

שיש ענין להראות שאנחנו מצליחים יותר מהם, וזה קידוש שם שמיים, אך זהו טעות! מצינו בגמרא (חגיגה ד', ב') שכאשר נקרא שמואל לדין לקח עמו את משה רבינו ע"ה שיעיד עליו. ופירשו התוס' דלא ביקש שיעיד עליו ששומר וקיים כל התורה, שהרי משה אינו יכול להעיד על כך. אלא ביקש שמואל שיעיד משה על כך שהבין לפרש את התורה כמו שפירשה משה רבינו מקבל התורה. להעיד עליו שלא היו לו טעויות בפירוש התורה. הוא היה זקוק לעדות שכיוון לאמיתתה של תורה. והדברים נוראים, שמואל הנביא היה צריך עדות על זה, עד כדי כך אפשר לבוא לידי טעות.

הגרי"ט וויס שליט"א: הסאטמר רב זצ"ל מביא מדרש על דור ההפלגה, שהיו ג' כתות בכוונתם. האחת - רצו להילחם עם הקב"ה, השניה - רצו לחזק שלא יהיה שוב מבול, והשלישית - אמרו נעלה לשמים ונהיה כמלאכים. ואברהם לא נגרר אפילו אחר הכת שאמרו נהיה כמלאכים - כיון שהלכו עם האחרים, אזי יש להתרחק אפי' כשכוונתם נהיה כמלאכים!

רבינו זללה"ה: איך מבינים דבר כזה שבאים לכזו טעות ביסוד האמונה, להילחם נגד הבורא עולם כביכול בעצמו. אין זאת אלא שלפי תכונות האדם כח היצר כזה גדול שנהיים טפשים!

למען דעת

תפילה

"ויעתר יצחק לד' לנוכח אשתו" (כ"ה כ"א)

מעניינה של פרשה ומעניינו של כל יהודי ויהודי בכל עת ובכל מצב, מביאים אנו בזה עובדות והנהגות בענייני תפילה כפי שנשמעו נמסרו מפי רבינו זללה"ה.

תפילת ישרים רצונו

סיפר לי אברך אחד ששמע זאת מאחד המפקדים בצבא שכל פעם שהיה יוצא לחזית עם פיקודיו, היה מרים ידו כלפי מעלה ומבקש שיעזרהו השי"ת - ואף שהיה רחוק משמירת תורה ומצוות ידע והרגיש שהצלחה מכוחו ית"ש - ופעם אחת יצאו פיקודיו עם מפקד אחר, ובאותו פעם נהרג אחד מהם. וזהו "זבח רשעים תועבת ה' ותפילת ישרים רצונו" וכדברי חז"ל שאין הקב"ה מבקש מהרשעים לא זבח ולא עולה אלא תפילה

לבדוק בן תורה ע"י התפילה

אם רוצים אנו מדה להעריך בה "בן ישיבה", צריך לבדוק תחילה על מצבו בתפילה, ואח"כ לבדוק על ההתמדה ועל ידיעותיו בלימוד התורה, כי התפילה היא הראש וראשון ליסודות חיו של האדם וממנה ועל ידה אפשר לזכות להשיג שאר המעלות, ולזכות להשגה וקנין בתורה, ולבוא לידי שלימות האדם

תפילת מנחה

יש החושבים שלתפילת מנחה, שיש בה רק אשרי ושמו"ע, די בתפילה בעל - פה, וטעות הוא, כי צריך להתפלל מתוך הסידור, ויש גם ענין גדול לשבת ב"אשרי" שלפני שמו"ע [עין רמב"ם פ"ט מהל' תפילה ה"ח "במנחה אומר ש"ץ אשרי וכו' והעם מיושב"], לאומרה בעיון רב, ולדעת שמתכווננים לתפילת שמו"ע

תפילה באותו מקום שלומד

שאלה: אני תלמיד ישיבה ויש ליד הישיבה ביכנ"ס חניכי הישיבות, שם מתפללים תפילה ישיבתית, האם יש עניין בתפילה בישיבה עצמה יותר מאשר במקום זה.

תשובה: מעלת התפילה שיתפלל במקום שהוא

לומד... ובזה אני בא לזרזו להחשיב את כותלי אולם הישיבה ולשמור להתפלל אך ורק בישיבה, כי עי"ז הוא זוכה לעצמו וגם מזכה לאחרים שהוא זכות גדול (מכתב בכת"י).

ומעשה בא' הישיבות, שאחד הבחורים נקרא ע"י משפחתו לבוא ולעבור לפני העמוד ז' ימים בבית אבלים על סבו זצ"ל, (שלא הניח בנים כ"א בנות והוא היה הנכד היחיד בעיר זו), והדבר היה עלול לגרום רפיון לישיבה, והורה רבינו זללה"ה שישאר הנכד להתפלל בישיבה, וכי זכות זו תהיה לע"נ סבו.

עשרה ראשונים

לשמור להיות מהראשונים לתפילת שחרית, וכמו שהורה לנו המשגיח רבי יחזקאל זי"ע שהצלחת כל היום תחילתה בתפילה

ברוך אתה

נשאל רבינו זללה"ה מתלמיד צעיר מה העצה לזכור כל משך תפילת שמו"ע שעומדים לפני המלך, ולא הבין מו"ר את השאלה ואמר לשואל: הרי אתה אומר ברוך "אתה" - בלשון נוכח - והרי הינך מדבר עם מישהו. ישמעו אזנך מה שפיך מדבר.

מתוך סידור

סגולה גדולה ליישר את המחשבה: להקשיב חזרת הש"ץ מתוך הסידור, ובאמירת אמן על כל ברכה וברכה, ומכ"ש להיזהר משיחת חולין בשעת התפילה. עצה לכוונת התפילה, להתפלל דוקא מתוך הסידור, גם להרים קצת את הקול בנעימות, ולהוסיף להחזיק ולשים את האצבע על כל תיבה ותיבה שמוציאים מהפה. להרגיל את כח המחשבה שיהא מרוכז למה שהוא מתפלל - עבודת ההרגל הוא לדייק לשמוע חזרת הש"ץ מתוך הסידור ולשים לב לכוונת התיבות ששומע מהש"ץ. אחרי זמן ממושך בהנהגה זו, רואים תועלת עי"ז בהרבה עניינים של זהירות וזריזות.

דובב שפתיים

מתורתו של רבינו מרן רבי מיכל יהודה ב"ר משה דוד זללה"ה

חשון (2) תשע"ו

.....

גליון מס' 118

דברי מוסר והתעוררות

השדה, אם אין לו חיות בעבודת השי"ת הרי זה סימן שנבדל משרשיו ח"ו.

כשהלב קר ואין שום הרגשה בלימוד התורה, בתפילה, במעשי חסד, אלא הכל נעשה מתוך הכרח כאילו שכפו עליו ואין לו רצון בזה, זהו שנקער משרשיה.

כשלומדים תורה צריך לדעת ולהרגיש שלומדים תורת ד'

והנה בן ישיבה הלומד תורת ד' כל היום, הוא מתעמק בסוגיא להבין מה רש"י מפרש ומה תוס' הבינו ברש"י, הוא מתעמק ומתייגע להבין דברי הראשונים, צריך לדעת שהוא לומד תורת ד', תורה שהקב"ה משתעשע בה, כפי שכבר הזכרנו בעבר, וכן הלב אליהו מזכיר, שהרמב"ם בפירוש המשניות בפתח דבריו כותב: 'אמר הקב"ה', ואז מתחיל לפרש את דברי התנא. הרמב"ם הרגיש שמגרוננו יוצא דבר ד', דברי התורה שעוסק בהן הם מפיו של הקב"ה.

[א.ה. יש בנותן טעם להביא כאן מה שהיה רגיל להביא רבינו פעמים רבות את מה שמצינו בדברי חז"ל (נדה ע', ב') שאמרו: "מה יעשה אדם ויחכם ירבה בישיבה, הרבה עשו ולא עלתה בידם, אלא יבקש רחמים ממי שהחכמה שלו שנאמר כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה, תני ר' חייא משל למלך שעשה סעודה לאוהביו והיה נותן לכל אחד ואחד חלקו ולאוהבו היה משגר משל עצמו", וברש"י: כך חכמה שהיא לאוהביו של מקום ניתנה מפיו ולא מאוצר אחר.

נורא נוראות! אחד יושב ולומד מתעמק בענין קשה לבררו, ולבסוף הקב"ה עוזרו ומתחיל להבין, עד שנפלא בעיניו איך לא הבין מקודם לכן, אמנם צריך הוא לדעת שכלימודו, ביגיעתו, זכה עכשיו לקבל מפיו של הקב"ה, קצו קירבה, קצו אהבה עד שאפשר לזכות לקבל את חלקו שלו כביכול, את המנה המשובחת, המנה של המלך בעצמו, היינו התורה שהיא שעשועיו שכביכול היה משתעשע עמה, את זה הוא משגר לאוהבו.]

כשלומדים תורה מתוך הרגשה והכרה זו שהיא תורת ד', זה מביא את האדם לחיות תחת עול מלכות שמים לקיים רצון ד', אבל אם הלימוד הוא בקרירות הרי שוכחים וח"ו גם בתוך זמן הלימוד יכולים להכשל ולעבור איסורים ה"י.

דבר שעושה בשמחה מתקיים ביזו

כתוב במשלי (כ"ג, י"ב) 'הביאה למוסר ליבך ואזניך לאמרי דעת', וכתב הגר"א ז"ל כי כל דבר שלב האדם מתאוה ומגמת נפשו אליו ועושהו בשמחה, אותו דבר מתקיים. [ראיתי שיש גורסים אם לא מייסר לבו לזה, מגמתו – היינו חפצו ורצונו,

העושה עיקר את חפצי הגוף וחיי עולם הזה נקרא רשע

רבינו יונה בשערי תשובה שער שני (י"ח) כתב ודע, נפש הרשע אשר כל תאוה וחפצי הגוף בחייו, ההגדרה של רבינו יונה מיהו רשע, זה אותו אחד שכל מה שיש לו בחיים זה רק לחפש תועלת הגוף. ונפרדת תאוה מעבודת הבורא ונבדלת משרשיה. ונראה מדברי רבינו יונה שהוא מדבר מאדם שעובד את השי"ת ויש לו שרשים בקיום התורה והמצוות, אלא שהמידה הזאת שעושה עיקר את חיי עולם הזה וחפצי הגוף, זה מרחיק ומבדיל אותו מעבודת הבורא, עד כדי כך שרבינו יונה ז"ל מגדירו – נפש הרשע, איום ונורא!!!

וממשיך רבינו יונה אודות אדם זה וכותב: תרד במותו למטה לארץ אל מקום תאוה, ותהי תולדתה כטבע העפר לרדת ולא לעלות, אבל יעלו למרום לדין ולמשפט ולראות איך החליפה מרום בשאול. כאשר יעלו את האבן על ידי כף הקלע ואחרי עלותה למרום תרד בטבעה למטה לארץ, כאשר האבן חוזרת ונופלת אחרי הזריקה. ענין זה לא בגדר עונש הוא אלא היא המציאות שאדם ששייך לעפר הרי מטבעו הוא נמשך אל העפרוריות למטה. וכאמור רבינו יונה לא דיבר כאן על אדם שעושה עבירות בפועל אלא יתכן והוא מתפלל ג' תפילות כל יום, ומקבל ע"ע מצות קבלת עול מלכות שמים, ובכל זאת הוא נפש רשע, כי עושה את חיי העולם הזה לעיקר.

הביטוי אינו בחסרון מעשים אלא באופן קיום המצוות

ובמה זה מתבטא שהעיקר אצלו זה חיי עולם הזה הרי הוא מקיים כל המצוות? אלא כשמתבוננים על אופן קיום המצוות אצלו שם בולט ההבדל, כאשר עוסק הוא במילוי חפצי גופו ותאוותיו הוא מרוצה ושמח ומשתדל בדבר, אבל כאשר עוסק הוא באיזה ענין רוחני הדבר נעשה בקרירות בלא שום חיות, אמנם הוא מתפלל אבל התפילה בקרירות הלב, לימוד התורה בלי שום שמחה והנאה, וכן בכל קיום מצוה אין לו שום הרגשה של שמחה והנאה על כך שזוכה לקיים המצוה. זה הסימן היכן הוא אווז, האם עיקר הנפש קשורה לחפצי שמים או ח"ו לחפצי הגוף.

מעשים יבשים בלי חיות נחשבים עקורים משרשם

בעל הלב אליהו מבאר את דברי רבינו יונה כמשל האילן שמחובר אל שרשו, יש לו לחלוחית וניכר בו חיבורו אל השורש, שפורח ויצץ ציץ ויגמול פירות, אבל כשנפסק משרשיו – נפסק חיותו ומתייבש ונרקב ואינו עושה פירות, וכן הוא באדם – עץ

מייסר לבו – היינו יגיעה וטרחה שמשתדל עליו בפועל]. משא"כ אם לא יביא לבו לזה, אף שיעשנה לא תתקיים בידו.

לפי יסוד זה מבאר הגר"א את הפסוק הנ"ל שאם חפצך שהמוסר יהיה לתועלת וישפיע עליך, הביאה ליבך – למען ינוח בליבך ימים רבים. ואזנך הטה לאמרי דעת – שתתאוה לרוץ תמיד לשמוע אמרי דעת.

הנה העמיד לנו הגאון ז"ל את יסוד ההצלחה, רק בשעה שיביא האדם את עצמו להתאוות לרוחניות, כשהנפש תתאוה ללימוד התורה, תתאוה לתפילה, תתאוה לקיום המצוות, אזי יתקיימו בידו התורה והתפילה ומעשי המצוות, ואם יחסר להם תאוה, כח התאוה שיש בו לא פועל בקרבו לדברים רוחניים אז לא יתקיים בידו ח"ו.

(עי' רבינו יונה שער א' מ"ב 'ותאוות הצדיקים מן ההצלחות להפק רצון מד' ושיחפץ בהם').

מצות זכירת ד' מחד מחייבת ומאיך מסייעת בעבודת ד'

עוד כתב רבינו יונה שער ג' (כז) מן האזהרות התלויות בלב, השמר לך פן תשכח את ד' א'. וארז"ל כל מקום שנא' 'השמר פן' ו'אל', הרי זה לא תעשה. הוזהרנו בזה לזכור את ד' ית' בכל עת. והם דברי החינוך שלמדנו בחיי אדם שיש שש זכירות שמקיים בהם מצות עשה בכל רגע ורגע. וזכירה זו של הש"ת צריכה להביא את האדם לידי מעשה כמו שממשיך רבינו יונה: וחייב האדם להשתדל לקנות לנפשו תמיד הנהגות המחויבות מן הזכירה. זכירה זו מחייבת את האדם אבל האמת היא שהיא פועלת שיותר קל להאדם לקיים רצונו ית', כיון שזוכר כל העת ממנו ית"ש ממילא התנהגותו תהיה תוצאה מזכירה זו, וישתוקק לקיים רצונו ית'.

ורבינו יונה מפרט מה הם ההנהגות המחויבות מן הזכירה, כמו היראה והצניעות וקישוט המחשבות וטכסים המידות, כי

זרע הקודש ישיגו כל הנהגה נאווה והמעטירה בעליה מזכירת הש"ת עכ"ל. ברגע שחיים עם זכרון הש"ת הרי וודאי כל הנהגתו תהיה במעלת הצניעות ולא יהיה ח"ו הנהגה של פריצות.

קישוט המחשבות על ידי שמירת העיניים והמחשבות

קישוט המחשבות ג"כ היא תהיה תוצאה מזכירה זו, כי הרי המחשבה פועלת ללא מנוחה אף לרגע קט, ואפילו בעת שישן היא פועלת. ובדרך כלל המחשבות פועלות מכח מה שרואה לנגד עיניו, ולדאבוניו הגדול מה רואים ברחוב?! ח"ו מראות שהם סתירה לכך. זכירה זו צריכה להביא שישמור על עצמו מהגורמים למחשבות, ומכל הרהורי עבירה וזה על ידי שיקשט מחשבותיו שיהיו מחשבות נקיות וטהורות.

כי זרע הקודש ישיגו כל הנהגה נאווה והמעטירה בעליה מזכירת הש"ת. על ידי קיום אזהרה זו מעשיו יהיו מעשים חמודות, כי כל אחד מאתנו נכלל להיות מאלו שרבינו יונה נתן להם התואר של זרע הקודש שיש בידו להשיג הנהגות אלו שהם עטרה לבעליהם, כל אחד יש בידו לקשט ולעטר עצמו, ממש לבנות כסא מלכים.

העבודה היא מרובה, יש בידינו להשיג ממש בלא גבול, התורה היא ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים, צריכים להשיג בקיאות בש"ס. וכן את מעלת המתפלל, שיעמדו לפניו ית' בתפילה מתוך בקשת רחמים ותחנונים. להחיות בקרבינו את כל התאוה לעבודה הרוחנית, מתוך הרגשה אמיתית של הנאה ומתיקות מכל דבר רוחני, ואז נזכה שהתורה וכל המעשים הטובים יתקיימו בידינו.

והש"ת יעזרינו שנוכל להשיג את מה שהוא רוצה שנשיג.

שיחת רבינו בהיכל הישיבה יום ד' י"א כסלו תשנ"ח. הועתק ונסדר מכתבי הרה"ג ר' אברהם כגן שליט"א

מעשה רב

קצת הנהגות ועובדות ממה שעולה כעת בזיכרון

כשהשאלה באה לפניו ואה את סבלו של השני

פעם הלכתי לרבינו ואחד מחברי ביקשני שאשאל עבורו אם יכול לעשן, מכיון שסובל במעיו ויכול להועיל לו. כששאלתי לרבינו אמר לי שכדאי שיאכל מלפפון עם שמן זית בכבישה קרה, ובתוך כדי דיבורו הלך והטריח עצמו להביא בקבוק שמן מהמטבח ולהראות לי למה כוונתו. (כמדומה שאמר לי גם צנון). עכ"פ המחזה היה נפלא. ולא התייחס לעצם השאלה כלל. (מרשימות בעל המעשה).

גדול וחמור כבוד הבריות

אחד התלמידים ניגש לרבינו וסיפר שראה את חבריו קורא עיתון טרף, צערו של רבינו היה ניכר עליו לשמוע את העובדה על אותו תלמיד, הוא שאל פרטים לגבי העובדה, תוך כדי הדברים אמר המספר לרבינו שבשביל להוכיח את אמיתות הענין צילמתי את אותו חבר בקלקלתו. והנה לתדהמתו נשתנו פני רבינו והחל לגעור בו בחומרה רבה איך עשית כדבר הזה לצלם את החבר במצב כזה. הבחור הנדהם מחומרת הגערה מנסה להסביר לרבינו שצילם כדי שיוכל להוכיח את אמיתות העובדה גם אם הנ"ל ינסה להכחיש. פונה אליו רבינו ואמר בקול נרגש: הרי אם אותו בחור ירצה לשוב בתשובה ובעז"ה כך יהיה, יהיה לו קשה לשוב כיון שקלונו נשאר על ידי אותה תמונה שהנצחת, ואין בידו לקרוע את התמונה הנמצאת אצלו!!!

לפוט בבקשת רחמים

ת"ח ביקש מרבינו ברכה עבור נכדתו שאינה בריאה, רבינו בירך בנוסח זה: הזכיר שם החולה... בת... , הקדוש ברוך הוא ירחם עליה וישלח לה

רפואה שלמה במהרה דידן. ומיד פנה לאותו ת"ח ואמר: למה מוסיפים 'דידן'? כיון שכתוב בפסוק 'כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול, אז אנו מפרשים שה' במהרה יהיה כדידן'. (טבת תש"ע). וכן שמענו מרבינו פעמים רבות.

שביבי נוגה מזכרונות הרב י.ח. פייערשטיין שליט"א

- הרבה פעמים הייתי נכנס לבית המדרש אהבת חסד לראות את רבינו בגילו המופלג יושב ומאזין בתשומת לב למי שדורש בין קבלת שבת למעריב למרות גילו הצעיר של הרב הדורש.
- בחזרתו מביהכ"נ ליל שבת, כל א' שהיה אומר לו גוט שבת בדרך, היה רבינו נעצר מביט עליו ומברכו גוט שבת.
- זכורני כשהיה רבינו בירושלים בשנתו האחרונה ולא היה לו כח לתת ברכות באופן אישי לכל אחד מההמון שבאו להתפלל במחיצתו, ולכן אמר לכולם אין לי את הכח לברך כל א' וא' אבל אני מברך את כולם שימלא ד' משאלות לבכם לטובה – מהו הפשט משאלות לבכם – שכל מה שכל א' וא' חושב בלבו ורוצה להתברך אני מברכו שזה יתקיים.
- בשנת תש"ע נכנסתי לרבינו בבין הזמנים בירושלים וראיתי מראה נורא שהוא יושב ושקוע בלימוד ספר עולת תמיד – פירוש על תפילה. בגיל כזה!!!
- בניסן האחרון שרבינו היה מיוסר וחלוש אמרו לי שעקב הקושי של רבינו ללכת לכן יתקיים תפילת שחרית בשבת בביתו בשעה 7:45, הגעתי בשעה הזאת ולא ראיתי אף אחד עד שהחלטתי לבדוק בבית המדרש אהבת חסד, ואכן ראיתי את רבינו יושב ומתפלל שם. לאחר התפילה אמר לי הנכד שבשעה 7:40 שאל רבינו היכן כולם, וענה לרבינו שסיכמו על 7:45 ויש עדיין 5 דק', אמר רבינו הרי זה חמש דקות קודם התחלת התפילה ואיך יתכן שעדיין לא הגיעו, הרי וודאי לא יגיעו. וקם ובמאמץ רב הלך לבית הכנסת.

כמה פירוורים מרשימות הרב א.מ. קליימן שליט"א

- פעם שמעתי מרבינו שאמר שגדולי תורה וגדולי יראה שום דבר לא שובר אותם, ועומדים על משמרתם בעבודת ד' בכל מצב. וזה ראינו אצל רבינו לאחר פטירת חתנו הגר"ב זצ"ל שכפי שכתב עליו רבינו בצוואתו שעמד לימינו כל החיים. וההלוייה היתה בחצות ליל ובכה רבינו מאוד וחזר באמצע הלילה לאחר הקבורה לביתו, ובכל זאת עמד על משמרתו בשחרית ואמר את השיעור חיי אדם לאחר התפילה וכן את השיעור היומי כרגיל.
- גם כשהיה מוכיח תלמיד ומדבר בתקיפות ראינו והרגשנו את הרחמנות הגדולה שיש לו על התלמיד שלא מתנהג טוב ועד כמה הוא צעזע על כך שצריך להוכיחו.
- כל הנהגתו עם התלמידים היה לפי איך שקיבל מרבותיו, והרבה היה מתבטא כך בכל מיני פרטים. פעם אמר: הרב"ה אמר את השיעור בעמידה וגם אני נהגתי כך במשך שנים עד שהרגשתי חולשה. ופעם אמר מה יהיה אם אלו שלא מקשיבים, אבל הנחמה שלי שגם אצל הרב"ה היו תלמידים שלא היו קשורים אליו. (ע"כ מהרב הג"ל).

זכרונות רבינו מימי ילדותו בואלוזין

- סח רבינו: אצלינו בואלוזין היה שוחט ובודק, כשאני הכרתי אותו הוא היה סמוך לגיל מאה שנה, ואני הייתי אוהב לשמוע סיפורים מזקנים, שמעתי ממנו שהוא סיפר שפעם הוא נפגש עם מרן הגאון ר' יצחק אלחנן ספקטור, (מסתמא הם היו ידידים), ר' יצחק אלחנן שאל אותו מה שלומך, הוא ענה לו אצלי כל יום ויום הוא כמו ערב פסח, שאל אותו הגר"א למה? אז הוא ענה כמו שבערב פסח נוהרים מאוד במצות מצוה שלא יבואו לידי משהו חמץ, גם אני בתור שוחט כל היום נמצא בפחד שמא תיפסל השחיטה על ידי דריסה וכהנה. כי אם דרס במשהו זה נבילה. ואמר שהגר"א מאוד נהנה מכך וטפח לו על גבו בהתפעלות ששוחט יהיה במחשבה כזאת בכל רגע ורגע.
- עוד דבר שמעתי מהשוחט שסיפר, שפעם יצא לו לישון בביתו של הגאון ר' רפאל שפירא, ובליילה היה חושך, והוא שמע שר' רפאל יושב ולומד, והלך לבדוק מה קורה כאן, וראה שר' רפאל ישן ומתוך השינה הוא לומד בע"פ ואומר כל לשון ולשון כמו שכתוב הגמ' עם רש"י ותוס', ככה זה הגדלות של ר' רפאל שהכל בע"פ.
- השיעורים של הגאון רבי רפאל הכל היו במהלך של חשבונות לשיטתו של התנאים והאמוראים, ולשיטתו פירשו שכל אחד הולך לשיטתו. וגם בספר שלו תורת רפאל הכל הולך לשיטתו. ואני שמעתי מהרב"ה (רבי שלמה היימן זצוק"ל) שמי שלומד לשיטתו ומכוון אליבא דאמת, זה תורה מסיני. (מתוך הקלטה)

הוראות והדרכות

גם למען כבוד ראש הישיבה אין לתלמידי הישיבה לעשות שום פעולה

היה פעם בישיבתנו שבחור מהישיבה ביזה את ראש הישיבה שלא בפניו, אולם בפהרסיה גדולה. וכשנודע לכמה מתלמידי הישיבה זהות התלמיד שעשה את המעשה הסתפקנו מה חובתנו בענין, אחד מהרמ"ם הציע שנלך להתייעץ עם רבינו, אולם עלינו להדגיש שמדובר בבחור למדן ומוכשר באופן מיוחד. באנו לרבינו וסיפרנו לו כל הענין, הוא שמע את כל הפרטים וכשאמר בפניו שהבחור לומד הרבה, אמר בתקיפות 'הוא אינו לומד!' כי בחור שלומד לא שייך שיעשה כזה מעשה של בזיון והשחתה,

וחזר על זה והסביר לכל הנוכחים. הוא הורה שאסור לנו תלמידי הישיבה לעשות שום דבר בנידון, ואמר: אם התלמידים יעשו איזה פעולה זה יהיה היזק להם, אלא הורה שכל בשרו למשגיח ונאמר שהיות והבחור הנ"ל שעשה את המעשה אינו נחשב לתלמיד של ראש הישיבה, א"כ אין לו מקום בישיבה וצריך לשלוח אותו מהישיבה ללא ספיקות ודיונים. ומבהיל היה שדברו נתקיים שהנ"ל התנתק לגמרי מהלימוד לפליאת כל מכריו. גם פעם אחרת שהיה איזה מעשה והתערבו כמה מתלמידי הישיבה, אע"פ שהיה נראה לכל שאין בזה שום מכשול, בכ"ז היה להם הדבר למכשול וניזוקו מכך. (מרשימות בעל העובדה).

מעלת לימוד תורה מתוך הדחק בשמחה – אינו מחפשים קרבות

בשלהי ניסן תש"ע התקשרו אלי מעיתון 'המודיע' שהם עורכים כתבה על חלוקות קמחא דפסחא, ורוצים לכתוב על קמחא דפסחא שבכולל פוניבז', האם אפשר לספר להם סיפורים מעניינים בענין זה. והשבתי שאני יכול לספר להם על האברכים שעמלים בתורה מתוך הדחק בשמחה רבה. ובא אחד וטען שאסור לפרסם דברים כאלו, כי כאשר ילד יקרא כזאת כתבה, יחשוב לעצמו שאם זהו הגורל של עמלי תורה שהם צריכים לחיות בכזו דחקות, הרי הוא לא ירצה ללמוד. וספרתי זאת לרבינו ואמר שפעם בא אחד לפני החזון איש שמציעים לו שידון שהמדוברת מוכנה להקריב את עצמה לתורה. ואמר החזון איש 'אנחנו לא מחפשים קרבות', והיינו, שצריכים להרגיש כ"כ מאושרים בחיי התורה עד שזה לא נחשב כהקרבה, אלא לאושר. וה"ה לעניינינו מה שהאברכים עמלים בתורה מתוך הדחק אין זה הקרבה אלא שהם מאושרים. (מכתבי הגאון ר' מאיר הרשקוביץ שליט"א).

בענין דרכי החינוך בזמנינו

שאלה: בשנים האחרונות השתנו מאוד הבחורים, ונראה שהאופן לחנכם ג"כ השתנה?

תשובת רבינו: הדבר הכי חשוב להצלחת התלמיד, הוא חברים טובים, בשנים האחרונות נתרבו אסונות בבתי טובים אשר בניהם התקלקלו ר"ל, אפילו כאן בבני ברק, מתוך הנסיון ראו שהגורם לזה היה תמיד – חברים רעים.

שאלה: איך מבחינים בבחור לא טוב?

תשובת רבינו: מצורת הדיבור. אם הוא מדבר בשפה שלא שמע בביתו.

שאלה: מה עושים עם בחור מקולקל?

תשובת רבינו: מדברים עם ההורים, ורואים אם אפשר להשפיע עליו להטיב דרכיו, ואם לא צריכים לשלחו מהישיבה.

שאלה: כאשר שולחם בחור מהישיבה הרי זה יכול לגרום לו להתדרדר עוד יותר, ואיך אפשר לקחת ע"ז אחריות?

תשובת רבינו: בחור מקולקל הוא 'מזיק', ושמעתי מרבי אלי' לאפיאן שצריכים להעזיבו מהישיבה כדי שלא יקלקל אחרים, בודאי כמה שאפשר צריכים להשתדל לסדר לו מסגרת אחרת המתאימה לו, אבל אם אי אפשר, לא מחזיקים אותו, כי הוא יזיק לשאר התלמידים.

שאלה: באחרונה נשתנו הדורות, כאשר מוכיחים לבחור הוא כועס.

תשובת רבינו: כעס זה דבר רע. כאשר מוכיחים בחור, צריכים להוכיחו בדרך קירוב, ולא בדרך נזיפה, אפילו בחור לא חכם מבין היטב באופן זה, וזה משפיע עליו. צריכים למצוא איזה נקודה טובה שיש בו, ולדבר אותו על זה כמה שיכול לבנות את עצמו מנקודה הזאת, זהו אופן שיכול להשפיע עליו לטובה.

[בחור שנוטה לכעוס מהר צריכים ללמוד אותו איגרת הגר"א. [באיגרת הגר"א ישנם כמה נוסחאות ובנוסח המיוחס להגרי"ז סלנט'ר יש שם כמה הוספות, למשל: הרי אחז"ל (קידושין דף ל') בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין, ונשאלת השאלה דבשלמא בבנים יש להם תורה, אבל בנות שאינן מצוות על תלמוד תורה מהו התבלין ליצר הרע שלהן? וכתוב שם שהצניעות היא התבלין של הבנות]. (מכתבי הגר"ר מאיר הרשקוביץ שליט"א, שיחת רבינו עם חותנו הגר"א הלוי גראס שליט"א – ראש הישיבה בלוס אנג'לס מביקור אצל רבינו ביום שב"ק פ' בלק תשס"ח).

פחות פרסום בריא לגוף ולנפש

בקיץ תשס"ב סיים בני פעמיים ששה סדרי משנה בשיעור לילדים בכיתה ו-ז, וכאשר היינו במחנה קיץ באור שרגא, שבו נוהגים לערוך סיומים בתשעת הימים, הסתפק אבי שליט"א אם ראוי לתת לו לסיים ברבים את המשניות שלמד, ושלחתי לשאול לרבינו והשיב: כמה שעושים עם פחות פרסום הוא יותר בריא לגוף ולנפש. (מרשימות כתבי הגר"מ הרשקוביץ שליט"א).

לנסוע לחו"ל למטרת שידוך

בעניני שידוכין שאלתי אם לנסוע באמצע הזמן לחו"ל כשיש שידוך מוכן ולא היה נוח דעתו מכך, אבל אמר שאם מתחילים בא"י ומוכרחים לסיים בחו"ל זה משהו אחר. (מהרב י.ח. פ.).

יהיה ניתן בס"ד להשיג הגליון בבית מרן זללה"ה.

להערות והארות אפשר להתקשר לטל: 036180849 או בפלאפון 0504114770 [להשאיר הודעה בתא קולי] או דרך

פקס 036186624.

נפש גחלים תלהט

ניצוצות ממשנת הגאון הצדיק ר' ישראל אליהו וינטרויב זצוק"ל
גליון 69 תולדות תשע"ו

העלון יוצא ללא מטרת רווח וניתנת
רשות לצלמו למטרת זכויה חריבים בלבד.
לתרומות ותנצחות, חספת מעים, חצרות וחצרות
יש לפנות בטלפון: 0527-69-79-44
או בדוא"ל shneiderav1@gmail.com

דבר המערכת

הבאנו בעלון הקודם הבהרה יסודית למאמרים המתפרסמים מעל במה זו. רבינו ז"ל התפרסם בציבור בעיקר במאמרי ההשקפה הבהירים שלו [יעוין כאן במאמר הראשון] אך זאת למודעי שבהירות מאמריו נבעה מנטייתו משטחיות המבט וחזירתו לעומק הסוגיות ומשם שאב מימיו המתוקים. בהעמקה זו עסק בכל הסוגיות כדי להגיע לשורשן. ומרגליה בפומיה שרדירות המחשבה היא בעוכרי דורנו וגורמת לרעות רבות ובעיקר לנהירה אחר רוחות הרחוב. על כן ראה במעלה ראשונה להעמיד בני תורה אשר מבטם מעמיק בכל דבר ולא רק בסוגיות הגפ"ת אלא בכל רובדי החיים.

בנוגע למאמרי שבת קודש. עיקר הכניסה לתוך עולמה של שבת קודש הוא ע"י ציורי הדעת ולכן צריך כל בן עליה לצייר לעצמו לאט לאט מה היא שבת קודש. תחילה ילמד את הדברים ואח"כ יחבר ידיעות אלו לתהלוכותיו בשבת קודש ובזה יזכה לאט לאט לחוש בטעמה של שבת קודש. אנו מביאים כאן את סיומו של המאמר שפורסם בשבוע שעבר עם סיום המאמר הקודם וסיום כל העולה למעשה.

הבהרה: מחמת סגנונו היחודי שאינו שווה לכל נפש דברי תורתו של רבינו זצ"ל עוברים עריכה ועיבוד לשוני כפי שנעשה בספר "נפש גחלים תלהט" על עקבתא דמשיחא ש"ל בעדודו. על כן כל שגיאה וטעות נא תלות אך ורק בעורך. נשמח על כל הערה והארה.

המערכת

במד"ר [בחקותין] דכל ההבטחות של גשמים ופירות וכו', אינם שוים כלום אלא אם כן יש שלום בארץ. נמצא שהשלום הוא ה"בית קיבול" לכל הברכות, וכן מדת ה"כי כל", הוא בית קיבול לכל דרכי הנהגותיו ית', ומאחד ביניהם, ומוציאם לפועל בעולם.

וכן בהנהגות האדם במדות טובות, הכלי המחזיק את כולם הוא השלום, כמש"כ הגר"א ז"ל [בסוף מגילת אסתר], וז"ל המדות הטובות הן יותר מכולן, כמש"כ שלא נכתבו המדות הטובות בתורה, כי הם כוללין כל התורה, כמש"כ כל הכועס כאילו עובד ע"ז וכו', ושלום הוא כלל הכלי לכל המדות וכו', וז"ש לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה אלא השלום וכו' עכ"ל.

וע"כ באחרית הימים, שיבנה האדם בשלמות מדת ה"כי כל" כמש"כ, יהא שלום בארץ כמש"כ הרמב"ם בהל' תשובה, דהנהגה בעולם היא כפי מדרגת האדם, וכיון שהושלם הבית קיבול שבאדם לכל ההנהגות הטובות, יש שלום בעולם, שהוא הכלי המחזיק את כל הברכות.

מלחמת גוג ומגוג נגד ה' ומשיחו- מדת החוצפה הוא ה"כי כל" בסיטרא דטומאה

הנה למלכויות שנועדו לשעבד את ישראל שם השי"ת גבול עד שיבוא משיח צדקנו. אבל גם אחרי ביאת משיח תהא צרה גדולה של מלחמת גוג ומגוג, שילחמו במשיח עצמו כמש"כ [תהילים ב'] "יתיצבו מלכי ארץ ורוזנים נוסדו יחד על ה' ועל משיחו",

שלמות האדם באחרית הימים בהכנעת החוצפה דעמלק וגוג ומגוג [עיני ישראל ח"ב]

אחרית הימים – שלמות בנין האדם

תקופת אחרית הימים היא השגת שלמות בנין האדם בתיקונו הנצחי, שהרי האדם הוא תכלית הבריאה כמש"כ חז"ל לעולם יאמר אדם כל מה שנברא לא נברא אלא בשבילי, וממילא תיקון הבריאה הוא במה שנתקן האדם.

והנה ביום שנברא האדם התקלקל בחטאו, ונגזר עליו "כי עפר אתה ואל עפר תשוב", שהוא ביטול גמור של קומת האדם, ולאחר כ' דורות נעשה ניסיון ע"י האבות הק' להעמיד את האדם בחזרה והתפתח לע' נפש, עד שנעשו אומה שלמה של ס' ריבוא [שהוא כלל כל האישים הנצרכים למציאות של אומה], ויצאו ממצרים "גוי מקרב גוי", ועמדו על הר סיני, וחזרו להיות אדם שלם, מעותד לחיות לעולם כמש"כ אני אמרתי אלהים אתם, ונעשה "חרות" על הלוחות, חירות ממיתה ומשעבוד מלכויות, והגם שאח"כ חטאו בעגל, וחזרה גזירת המיתה כמש"כ "אכן כאדם תמותו", והיה בזה שוב ביטול מסוים של קומת האדם, אבל הגרעין שהניחו במתן תורה לא התבטל לגמרי, וייצא אי"ה לפועל שוב באחרית הימים ע"י כלל המעשים של עם ישראל לדורותיו, שישבו למצב המתוקן של האדם, באופן שלא יתקלקל עוד לעולם.

הנקודה המרכזית והעיקרית של "האדם" שתגיע לשלמותה באחרית הימים

הנה האדם נברא בצלם אלוהים, ולכן משקף את כל דרכי הנהגות השי"ת למעלה. השי"ת מנהיג את העולם בהרבה דרכים כפי שפירטם דוד ב"ויברך דוד" [שאומרים בפסוד"ז] לך ה' הגדולה והגבורה וכו' [עיין ברכות נ"ח שנתבארו מידות אלו]. ישנה מדה עליונה שכוללת ונושאת את כל דרכיו יחד, היא מדת "כי כל בשמים וארץ" שנושאת בבת אחת את כל מה שבעליונים ובתחתונים, ובלשון חז"ל נקראת מידה זו "צדיק יסוד עולם", ועיין ברמב"ם פ"ג מתשובה ה"ד. גם בעולם הקטן של האדם מידה זו חובקת את כל העליונים והתחתונים [כפי שהאריך בנפה"ח ש"א], מרוכז במדה זו.

מדה זו הנושאת את הכל, אין לה תכונה משלה, אלא כל מהותה שהיא בית קיבול, שאוחזת את כולם, ומקשרת בין כולם, וע"כ מדה זו קשורה עם ענין השלום, שאמרו עליו חז"ל [סוף עוקצין] לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה אלא השלום, וכן אמרו

עיי"ש ברש"י בשם חז"ל, וביחזקאל יש ב' פרקים שלמים על התיצבות זו נגד ה' ומשיחו. צרה זו תהא עצומה ונוראה, יותר מכל הצרות שקדמו לה, כמ"ש ע"ז חז"ל ספ"ק דברכות משל לאדם שפגע בו זאב וניצל ממנו, והיה מספר והולך מעשה זאב, פגע בו ארי וניצל והלך וסיפר מעשה ארי, פגע בו נחש וניצל ממנו, שכח מעשה שניהם, והיה מספר והולך מעשה נחש וכו' עיי"ש, עיין בפ'י אגדות לגר"א ז"ל שם שמדובר על מלחמת גוג ומגוג, ולאחריה לא תקום עוד צרה, כמ"ש בספרי עה"פ והרעותם בחצוצרות וגו' ונושעתם מאויביכם עיי"ש.

הגדרת מלחמה זו [של גוג ומגוג] היא חוצפה נוראה כלפי שמיא, שלמרות הגילוי העצום של כבוד ה' שיהיה בבריאה בביאת המשיח יתיצבו על ה' ועל משיחו, ויאמרו ננתקה את מוסרותינו וגו', ומשום גודל הפלא על תופעה משונה זו, כלום יש עבד שמורד ברבו? הוצרך הפסוק להביא ראיה מאבשלום שמצינו בן מורד באביו [ברכות י"א].

ננסה להגדיר מהי מידת החוצפה. "חוצפה" היא ההיפך הגמור של מדת ה"כי כל", כי חוצפה היא שבירת עול מלכות שמים, וכיון שניתק המוסרה הקושרת את האדם ומכוונת את הכל לכיוון החיובי, הרי הוא מוכן לכל התכונות הרעות שבנפש. נמצא שחוצפה היא ה"כי כל" בצד הטומאה בהיותה הבית קבול לכל התכונות הרעות, ההיפך הגמור של מדת ה"כי כל" דקדושה, שנושא את כל המדות טובות כנ"ל.

ועוד נוסיף שהחוצפה כלפי שמיא למרוד בו ולחלוק עליו היא שיא המחלוקת, שהוא ההיפך הגמור של "השלום" [המקביל למדת ה"כי כל" כנ"ל], ולא בכדי הגדירוהו חז"ל במאמרם הנ"ל [ספ"ק בברכות] פגע בו "נחש", כי הנחש הוא המורד ובעל המחלוקת הראשון בעולם, כי "זה לעומת זה עשה האלוקים". כנגד מה שעם ישראל, שהם "האדם" בבריאה יגיעו לשלמות במדה זו של ה"כי כל", יעמד ה"כי כל" בצד השני, למרוד ולחלוק על ה' ועל משיחו.

מהות החוצפה דעיקבתא דמשיחא

מדת החוצפה שתהא בתקופת אחרית הימים בדורו של משיח ממש כמש"כ, חודרת כבר לדורות ה"עיקבתא דמשיחא" כמאחז"ל דחוצפא יסגי. פירוש הדבר שבזמן שנפתחים מהלכים בדרכי שמים, לסובב בדרכים נעלמות להביא את הגאולה וכביכול ה"עקביים" של המשיח נמצאים כבר בחלל הבריאה [והיא תקופת "פתיחה" של אחרית הימים], מתחדשת בתקופה זו כח החוצפה הנוראה שתהא באחרית הימים של פריקת עול בציבור גדול - חוצפא יסגי רח"ל. ויתקיים דוקא בציור של מלכות וממשלה על עם ישראל שכן המלוכה היא כלל כל הציבור [ע"ד דברי הרמב"ם פ"ג מלכים ה"ו עיי"ש] ובחפצא של כלל הציבור תכנס מדת העזות והחוצפה, לפרוק עול מלכות שמים רח"ל.

وهוא אשר דיבר רבינו הגר"א ז"ל שמה שנתקלל

אדה"ר "ואתה תשופנו עקב" כלומר שתכונת הנחש החצוף ומורד כלפי מעלה יכנס באדם, כמ"ש חז"ל שהטיל בה הנחש זוהמה, יצא בעולם בדור ה"עקב", שיהא בו תכונה של חוצפא יסגי, [ובאמת הגם שבקומת האדם דקדושה, הוא מקום ה"עקב" - הנמוך ביותר, אבל בקומת האדם דטומאה הוא להיפך, שהעקב הוא הראשית הקומה, והכח החזק ביותר שלו], ורואים אנו לצערנו הרב את הקללות הנוראות המונחות בזה, שהיו גזירות ומיתות משונות במלחמת העולם, בציורים נוראים, שלא היו מעולם ה' ירחם, שהוא ממהלך של צרת הנחש דגוג ומגוג הקשה מכולם כנ"ל, כי הפנים החדשות של החוצפה שיהא בדורו של משיח, התחיל כבר בעוה"ר בדור עקבתא דמשיחא, שהוא הפתיחה של תקופת המשיח רחמנא לשיזבן. וזהו שכתב הגר"א ז"ל דיש ב' פנים בגלות אדום, חלק אחד מזיק ד"שור", דקרן כוונתו להזיק, והחלק הב' הוא "בור", שתחילת עשייתו לנזק, כי מציאות הבור הוא מזיק בעצם הכלי קיבול שלו, והוא ה"זה לעומת זה" של מדת השלום, שהוא כלי מחזיק ברכה, כי החוצפה והמרידה של דור עקבתא דמשיחא, היא חפצא של מחלוקת, היפך השלום כמשנ"ת.

עמלק מדת החוצפה - האדם דסיטרא דטומאה

כתב רבינו הגר"א ז"ל [הובא באבן שלמה פ"א ח' ז"ל] ה' מיני ערב רב יש בישראל, אחד בעלי מחלוקת ולה"ר, ב' בעלי תאוה וכו', ובעלי מחלוקת הם גרועים מכולם והם נקראים עמלקים, ואין בן דוד בא עד שימחו מן העולם עכ"ל, [ויש לזה מקור בחז"ל שאמרו, דהר"ת של מלחמה לה' בעמלק הוא בגי' ע"ב, דע"ב אומות יבואו לעת"ל להלחם על ה' ועל משיחו, שהם ע' אומות וב' הכלליים, ומבואר תהמלחמה תהא באופי של עמלק].

עפ"י האמור, הדברים מבוארים היטב, כי עמלק משונה מכל בית עשו, שיכול להתאים עצמו להיות האדם בצד הטומאה, בדיוק "זה לעומת זה" כנגד ישראל, שהם ה"אדם" בבריאה, טוב יותר מסבו עשו הרשע, כפי שנבאר.

ביאור הענין בפשוטו, דיחודו של עמלק הוא במדת החוצפה, שהרי דימוהו חז"ל לבן בליעל שקפץ לאמבטיה רותחת, וע"כ הוא המתאים לעמוד בראש מלחמה זו, שכל מהותה חוצפה ומרידה כלפי מעלה כנ"ל. אמנם המובן הפנימי שבזה הוא שעמלק הוא ה"אדם" של סיטרא דטומאה, העומד לעומת ה"אדם" דקדושה, כן מבואר במאחז"ל [מגילה י"א א'] בקום עלינו "אדם" זה המן, ולא כשאר כל המלכויות שנראו בחזון דניאל כ"חיות", אלא הוא בגדר אדם דהסט"א, ומכל בית אדום שהם ה"לאום מלאום יאמץ", עמלק הוא בתוקף של ה"זה לעומת זה", בדרגה של אדם ממש.

ומה שעמלק הוא ה"אדם דהסט"א" נגד ישראל, מתבטא במה שיש בו את מדת ה"כי כל", של צד

הטומאה, שהוא שורש כל הדעות הרעות, ושורש כל המדות הרעות שבעולם, וכולל את כולם, שכל התכונות הרעות שיש בע' האומות, כלולים בעמלק, שהוא שורש של כולם וכולל אותם, וזהו מדת ה"כי כל" בסיטרא דטומאה, ולעומת האדם בקדושה שנקודת המרכז שלו היא מדת ה"כי כל" כמשנ"ת בתחילת דברינו, נעמד עמלק בתכונת ה"כי כל" להיות מרכז הרע שבבריאה.

והוא מש"כ רבינו הגר"א ז"ל הני"ל, שהחלק הב' של גלות אדום הוא "בור המזיק" שהרי כאשר הבור ריק ממים דקדושה - "נחשים ועקרבים יש בו" כלשון חז"ל הק', והוא בית קיבול לכל הרעות שבעולם, דכשם שהחפצא של מדת ה"כי כל" דקדושה, שאין לו תכונה משלו, אלא ה"בית קיבול" של כל ההנהגות הטובות כמשנ"ת לעיל, כן לעומתו הע"ר, בעלי המחלוקת, שהם בתכונת עמלק [וכמ"ש הגר"א], הוא מדת ה"כי כל" - בית קיבול לכל הרעות שבעולם.

סיבת הדבר שעמלק נעמד ב"זה לעומת זה" בתוקף של כח אדם הוא עפ"מ"ש חז"ל דתימנע היתה בת מלכים ורצתה להנשא ליעקב ולא קיבלה, והלכה ונעשית פלגש לאליפז בן עשו ונולד ממנה עמלק דצערניהו לישראל ע"כ. עומק הדברים הוא כך. הגרות היא הפיכתו של גוי שאינו קרוי אדם להיות "אדם", ומאחר שהיתה כאן טענה - דקה מן הדקה - על יעקב אבינו ע"ה שלא גיירה, יצא מזה אחד הנקרא "אדם" בצד השני, ומקטרג על נקודת האדם דישראל. זהו העומק הפנימי של ה"חוצפה" של עמלק בן הבליעל הקופץ לאמבטיה רותחת, וחותר מילות וזורק כלפי מעלה, וחולק על מלכות שמים בעוז ובחוצפה שהוא שיא המחלוקת שבעולם, וכמשנ"ת בדברי הגר"א ז"ל [באבן שלמה הני"ל], שבעל המחלוקת הוא מדתו של עמלק, והוא ההיפך הגמור של מדת השלום, שכאמור מדת ה"כי כל" הוא מדת השלום.

כניסה לעולמה של שבת [המשך] טועמיה חיים זכו אופן טעימת

א.ה סיכום חלקו הראשון של המאמר. כשם שביום השבת מתעוררת הנהגה מיוחדת בעולם של הגברת גילוי מלכותו, בהיות האדם מרכבה לדרכי שמים לכך נפתח בנפש האדם צוהר לקליטת הנהגה זו. וממילא עד כמה שהאדם ישכיל דרכי פנימיות נפשו, כן יוכל להבין מה מתרחש בנפשו פנימה ולהתחבר לכך. כשם שזמן קיום הבריאה מחולק לב' שלבים ששת אלפים שנות עבודה בהם חל הסתר פנים לאפשר בחירת האדם ובאלף השביעי זמן קבלת השכר היינו זמן בהירות גילוי יחודו ית', כך שבעת ימי השבוע מורכבים מששת ימי המעשה בהם נמסרת הבחירה לאדם ויום השבת הוא מעין עולם הבא. וכן האדם מורכב מחלק גופו בו שולטת הבחירה כי שם משכן היצר הרע והורכבה בו נשמת חיים אשר בעזרתה יכול לזכות להכיר יחודו ית'. כלל נמסר על ידי חז"ל שתוקפא דגופא חולשא דנשמתא ותוקפא דנשמתא

חולשא דגופא. היינו שעד כמה שכחות הנשמה מתחזקים ממילא נחלשים כחות הגוף וכן להיפך. כאשר נכנסת השבת העולם עובר לטעום מעין האלף השביעי בו יהיה תוקפא דנשמתא ולכן גם האיש הישראלי חש ביתר שאת בהירות המצאו ית'. ויום זה מסוגל להגיע למצב של ידיעת ה' ומקרא מלא הוא "לדעת כי אני ה' מקדישכם". וזה אינו דורש שום קיום מצוה מעשית רק שביתה ממלאכה שהוא בשב ואל תעשה]

עונג שבת יוצר דבקות בהשי"ת

עדיין עומדים אנו באמצע הדרך לבאר מהו "טועמיה חיים זכו". וכדי להגיע לביאור ניכנס לנקודה נוספת בענין שבת. כתב רש"י (סנהדרין נח: אהא דאמרו שם ב"נ הבא על אשתו שלא בדרכה חייב שנאמר ודבק) ז"ל שמתוך שאינה נהנית בדבר אינה נדבקת עמו, עכ"ל. למדנו מדבריו יסוד גדול, שיעור הדבקות בדבר נמדד כפי ההנאה ממנו. א"כ כשכתוב בשבת "וקראת לשבת עונג" ולמדו מזה דין עונג שבת, עומק ענינו הוא החיבור לשבת קודש [שכן ההנאה יוצרת דבקות], וכלשון הפסוק "לדעת" כי אני ה' מקדישכם. לא אמר להבין או להשכיל או שאר תכונות המח אלא לדעת, כי "דעת" אינו כשאר כשרונות המח כגון חכמה שיכול לחשוב דבר חכמה מבלי להיות אינו קשור אליה, אלא סגולת כח הדעת לקשר את האדם למה שעוסק בו [וכידוע מן המקראות שדעת פירוש חיבור]. א"כ כשמדובר בשבת על החיבור והדבקות להשי"ת - לדעת כי אני ה' מקדישכם - שיעור הדבקות נמדד כפי התענוג בזה.

ובאמת שזוהי עיקר תכלית האדם, להתענג על השי"ת כמ"ש הרמח"ל בריש המס"י שלא נברא האדם אלא להתענג על השי"ת, וזה יתכן ביותר בשבת כששובת ממלאכות הגוף [ובזה מצמצם בשב ואל תעשה תוקפא דגופא] ונכנס לרקע החדש הני"ל [של תוקפא דנשמתא]. וזה יהיה ג"כ לעתיד לבוא בעת אשר צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה. ומהו "עטרותיהם"? זהו גם בטוי הבא להורות על "דעת" שהוא לשון חיבור, וכמ"ש (הוריות י:). שהמלך - הנושא כתר עטרה על ראשו - היינו שאין על גביו אלא ה' אלוהיו. נמצא שהעטרה מורה על כך שהמלך מקושר ביותר להשי"ת, וכן לע"ל שהחיות תהיה ע"י הדבקות בו ית' - יתקיים עטרותיהם בראשיהם - ושיעור דבקות זו נמדד לפי ה"נהנין מזיו השכינה", והבן.

חיבור האדם עם קונו ע"י הדעת בהיותו צלם אלקים

כדי להבין יותר הדבקות בהשי"ת נוסיף עוד נקודה. כתב בריש ספר תומר דבורה - שהוא ספר שולחן ערוך ללימוד מדות - דבהיות האדם בצלם אלקים ראוי שיתדמה לקונו, וכל הספר מבאר באיזה אופן יתדמה לקונו. וכדי לקנות את ההנהגה בזה, באה הברייתא של רבי פנחס בן יאיר שהעמיד סולם לדרכי קנין בכל פרט מן השו"ע הני"ל, לברור ולנפות כל דרכי האדם בכל פעולתיו בזהירות וריזות נקיות וכו', והדרגה הראשונה שא"א להתחיל בלעדיה היא "תורה" שהיא מביאה לכל זה, וע"ז בנה הרמח"ל ז"ל את ספרו מסילת ישרים. ובהגיעו לשליבה האחרונה של הסולם המגיע עד רוח"ק המביאה לידי תחיית המתים, כתב הרמח"ל שתחיית המתים היא מתנה מן השמים, ואינה נקנית בהשתדלות כלל. אבל את מדרגת רוח"ק שייך להשיג ע"י השתדלות וכמו שכתב הר"מ

בהלכות יסודות שבני הנביאים עסקו בהשתדלות להשיג נבואה, כ"ש שרוה"ק שהיא דרגה למטה מן הנבואה [לע"ל ביום הדין הגדול נשאל האדם האם צפית במרכבה?! הרי שהוא בגדר השתדלות ואפשר לתובעו על זה].

אך עדיין יש להבין מהו שסיימה הברייתא בתחיית המתים הגם שאינה שייכת כבר לעבודה והשתדלות האדם. ענינו שמדרגה זו בדרכיו ית' שהוא מחיה המתים נמצאת בתוך גבולי עוה"ז [ולכן שייך שהאדם יגיע לחיבור ודבקות במדרגה זו בעוה"ז] והוא הגילוי המרומם ביותר בדרכיו ית' מה שממנו נובעים כסדר עצם חיי הברואים. וכתב המס"י שם **שמי שזכה לקבל מפתח תחיית המתים הוא הדבק בו ית' דבקות גמור** לכן יכול למשוך ממנו ית' אפילו משך החיים עצמם, ע"כ, וזה שיא דרכי השלמות שאפשר לזכות בעוה"ז.

למדנו אם כן שפסגת עליית האדם היא להגיע לדבקות המוחלטת בבורא ית' ומשם למשוך את עצם כח החיים.

והנה בעולמינו כשיש ב' בני אדם ידידים זה עם זה הוא בהכרח מפני שיש ביניהם צד השווה, ואם הם מרוחקים זה מזה הוא משום שאינם מוצאים צד השווה ביניהם, הרי שהקישור והחיבור שבין שני דברים הוא הצד השווה שביניהם, ובקנות האדם שלמות בעבודתו ית' והוא מתדמה לדרכיו ית', מקבל שכרו בדבקות בבו"ת שנדמה לו, והמחברם בפועל הוא הדעת, ואיכות החיבור הוא התענוג כנ"ל. הדרך שיכול האדם הנברא להדמות לבוראו זוהי סוגית "צלם אלקים" שלפי ערכו יכול האדם להגיע לשלמות ולהדמות לבוראו [כפי שהאריך הפרטים בזה הרמ"ק בתומר דבורה], ואז כביכול יש חיבור ביניהם ע"י הדעת שמחברת בין ב' תכונות הפוכות ומוציאה מהם דבר חדש.

מאחר שבשבת מקבל האדם נקודת שלמות [היינו שגובר התוקפא דנשמתא ונחלש התוקפא דגופא – ואף שאין כאן ענינו אבל זוכה גם לתוספת נשמה שבאמצעותה מתחבר יותר לקונו] נהיה יותר **דומה לבוראו** [היינו שנהיה יותר רוחני], ואז ע"י כח הדעת – **"לדעת כי אני ה' מקדישכם" מתדבק לבוראו**, ובהיות הדבקות גמורה, יכול למשוך אפילו משך **החיים עצמם** כמ"ש המס"י הנ"ל. ובשבת שמגיע א' מס' מעולם הבא שאין בו מיתה, אז הדעת הנ"ל היא מחברת ממש, חוזרם התענוג בכנס"י משום שתענוג מגיע מנקודת החיים, כמו שמצינו בפסחים (ק"ג:) ג' חייהם אינם חיים, א' מהם הוא בעל יסורים, הרי שמי יש לו צער, חסר לו סוגית החיים, ודון מינה דמי שיש לו תענוג יש בו יותר מנקודת החיים [א.ה. ודוק ששיא התענוג הוא הדבקות בו ית' ושיא הדבקות בו היא עצם קבלת החיים לכן בעל יסורים שחש פגיעה באיכות החיים חש סבל היפך תענוג].

עונג הגוף בתר רישא גריר

ועתה נוכל להבין מה פשר חיוב הסעודות ושאר תענוגי הגוף מדין "עונג שבת", ולכאורה מה ענינם אל סוגית הדעת שנתבאר כאן שהוא תענוג רוחני. יתבאר ענינם על פי מה שאמרו חז"ל (סוטה מה): **גופא בתר רישא גריר**, היינו שהגוף נגרר אחר הראש, פי' שבראשו הוא דומה לבוראו בהשגת השכל, והגוף בעצם דומה לכל מה שלמטה מדרגתו, וכמו שלמדו ז"ל (ערויבין ק"ג) מדות מב"ח – אלמלא ניתנה תורה – זריזות מנמלה וכו' והם מדות ישרות. מוכח מזה שסוגית המדות לא נתחדשה באדם, אלא שהאדם הוא קיבוץ כל המדות הנמצאות בבריאה, ומפוזרות בין כל הברואים, והמיוחד לאדם הוא הנשמת חיים אשר זו היא סוגיית הראש כמ"ש, ובודאי שזה כח כללי הכולל את כל

הברואים, ושם הוא יופי כח אדם שבו, והוא כנגד כל כוחות הגוף, וכאשר הרישא הוא בשלמות, נגרר הגוף אחריו להיות גם הוא מזוכך יותר.

ובהיות שהשבת הוא זמן תוקפא דנשמתא [כנ"ל בהקדמה], ומתענגת נשמתו בדבקות בהש"ת, ממילא גם כוחות הגוף נכללים בזה, כי גופא בתר רישא גריר וכנ"ל, ולכן זורם גם בכחות הגוף ענין התענוג. מכאן נובע ענין "המענג את השבת" (וכמובן לא שהשבת מענג), וביותר בסעודת פת שהוא חיוב גמור כי הפת שייכת אל הדעת, כדאיתא בברכות (מ'). שאין התינוק יודע לקרות אבא עד שיטעום טעם דגן, הרי שסעודת פת גורמת תוספת דעת.

טהרת סוגית הדעת היא מ"ש בתנ"א (פ"א) דשבת יעשה כולו תורה. אחר שיכנס אדם לכל סוגיא זו או הת"ח תורתו מאירה באור אחר בשבת, וסעודותיו הם מדרגה אחרת, בראותו מאיזה סוגיא באו כל עניני השבת.

וראה מ"ש הגר"א ז"ל (אגדת רב"ח, מאמר בני לן ביתא) וז"ל וכן אכילת השבתות ותענוגן וקראת לשבת עונג, הענין כמ"ש הרשב"א באגדת לוי' ושאר מפרשים, כי אין הנשמה שלמה אלא באכילה ושתיה שיתישב הגוף וזוהי סעודת לוי' לע"ל עכ"ל. וכמשנ"ת לעיל שהלוי' הוא גם סעודה כפשוטה, דבעוה"ז אין הנשמה יכולה להשתלם בהשגתה אם אין הדבר מתישב בגוף, וכן בשבת ע"י הסעודה מתישב העונג שבת בגוף.

[א.ה. בנדפס לא הובאה להדיא התשובה לשאלה ונראה שכוונתו כך. ראינו שבשבת מכיון שהחושים הגופיים הם המרגישים הדבקות משום דגופא בתר רישא גרירא, וענין השבת הוא חיבור למקור החיים ממילא שפיר שיך לומר שהטועמים (היינו בבחינת חוש) את השבת "טועמיה חיים זכו", כנלע"ד. העולה מכללות המאמר שישנם ב' מהלכים של דבקות בשבת קודש השלובים זה בזה. ע"י קיום מצוות עונג שבת שענינו להרגיש עונג גשמי על ידי מעדנים וכו' תכלית תענוגים אלו ליצור דבקות (לדעת כי אני ה' מקדישכם) כי בלא תענוג אין דבקות (כנ"ל מרש"י בסהדרין). מצד שני תוספת הקדושה המושפעת על האדם יוצרת אצלו דבקות בבורא ית' וממילא זורם תענוג מ"למעלה". שמו של תענוג זה הוא דבקות במקור החיים ממש. נמצא שיש כאן ב' מהלכים שמשלמים זה את זה היוצרים את הטועמיה חיים זכו. קיום מצוות עונג שבת על ידי תענוגים וכנגד זה מושפע על האדם דבקות מאיתו ית' ובוה זוכה לתענוג הדבקות בו ית' וגם התענוגים הגשמיים מתעלים כי גופא בתר רישא גרירא ומשום שהתענוג הדבקות מקרב את האדם לקונו ממילא גם איכות התענוגים הגשמיים מתעלים ומזדכך הגוף. ומדגיש רבינו ז"ל שצריך לענג את השבת היינו שלא יהיה העסק בתענוגי הגוף רק לתת לגוף את הנצרך לצורך השגת הדבקות בו ית' אבל עיקר עבודת הדבקות היא הגברת הדעת ולכן טהרת סוגית עונג שבת הוא לעשות השבת כולו תורה].

פנינים

משולחן רבינו

הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצלה"ה

- פרשת תולדות תשע"ו -

לחם ונזיד עדשים

וַיֹּאמֶר עֲשׂוּ אֶל יַעֲקֹב הַלְעִיטִי נָא מִן הָאֲדָם הָאֵלֶם הַזֶּה וְיַעֲקֹב
נָתַן לַעֲשׂוֹ לֶחֶם וְנִזְיַד עֲדָשִׁים (כ"ה ל' - ל"ד)
אֵיתָא בְּקֵרָא דְעֵשׂוֹ בִּיקֵשׁ מִיַּעֲקֹב רֶק הַנִּזְיַד עֲדָשִׁים, אַבֵּל יַעֲקֹב נָתַן
לוֹ גַם לֶחֶם וְגַם נִזְיַד עֲדָשִׁים.

וְצָרִיךְ בִּיאור אֲמָאֵי בְּאֵמַת יַעֲקֹב הוֹסִיף לִתֵּן לַעֲשׂוֹ גַם לֶחֶם. וְבִיאור
הַמַּהְרִי"ל דִּיסקִין (ע"ה) דָּאֵם הִיָּה נֹתֵן לוֹ נִזְיַד לַחֲדָא, הִיָּה עֲשׂוֹ
מִבְּטֵל אֶת הַמִּקְחָ, דְּהִיָּה טוֹעַן דְּהִיָּה אֲנוֹס, דְּהִיָּה מוֹכֵרָא לֵאכּוֹל
לְהַחֲיוֹת וּלְהַבְרִיא עֲצָמוֹ, כְּדִי שִׁישׁוּב לֵאֵיתָנוּ וַיֵּיצֵא מִמֶּנּוּ הַחוּלִי
רַעְבוֹן.

מִשּׁוּם הִכִּי מִתְחִילָה יַעֲקֹב נָתַן לַעֲשׂוֹ לֵאכּוֹל לֶחֶם, וּבִזָּה נִתְיַשְׁבָּה
דַּעְתּוֹ, וְכִבְרָא לֹא הִיָּה אֲנוֹס, וְאַחֵר כֵּךְ מִכֵּר לוֹ אֶת הַבְּכוֹרָה בַּעַד נִזְיַד
עֲדָשִׁים, וְאֵז הִיתָה מִכִּירַת הַבְּכוֹרָה בְּדַעַת צְלוּלָה בְּלִי אֲנוֹס, וְחֻלָּה
הַמִּכִּירָה. וְכַעֲיִן זֶה שִׁמְעָתִי בִּשְׁם מֶרֶץ הַגִּר"ח מוֹלּוּז'יָן.

הֵנָּה הָאֵי דִינָא דִּיכּוֹל לִטְעוֹן דִּהֶתְחַיִּיבוּת הִיתָה רֶק מִחֲמַת אֲנוֹס,
אֲשַׁכְּחֵן בְּגִמְרָא בְּבֵא קֵמָא (קט"ז א') וּבִמּוֹת (ק"ו א') בְּמִי שְׁהִיָּה בּוֹרַח
מִבֵּית הָאֲסוּרִין, וְהִיתָה מִעֲבֻרַת לִפְנֵיו, (פִּירוּשׁוֹ סְפִינָה לַעֲבוֹר הַיָּם), וְאִמֵּר
לוֹ טוֹל דִּינֵר וְהַעֲבִירִנִי, וְהַעֲבִירוּ, אִינוּ חַיִּיב לְשַׁלֵּם לוֹ דִּינֵר, דִּיכּוֹל
לִטְעוֹן מִשְׁטָה אֲנִי בְךָ, אֲלֵא מִשְׁלֵם לוֹ רֶק שְׁכָרוֹ הָרָאוּ לוֹ. וְהִכִּי נִמִּי
עֲשׂוֹ הִיָּה יִכּוֹל לִטְעוֹן עַל מִכִּירַת הַבְּכוֹרָה מִשְׁטָה אֲנִי בְךָ.

[וְאִגַּב, יֵשׁ לַעֲיִין הָאֵם הַנִּי"ל הֵינּוּ רֶק כְּשֶׁהִסְפֵּן שֶׁל מִעֲבֻרַת יוֹדַע
שְׂרָדוּפִים אַחֲרָיו, מִשְׁא"כ בְּגוּנָא שֶׁהִסְפֵּן אִינוּ יוֹדַע שִׁישׁ רוֹדֵפִים, אֲךָ מִכֵּל
מִקּוֹם אִינוּ רוֹצֵה לְנִסּוֹעַ עֲכָשִׁי, וְהַבּוֹרַח מִבְּטִיחַ לוֹ סְכּוּם גָּדוֹל, הָאֵם גַּם בּוֹזֵה
יִכּוֹל לִטְעוֹן מִשְׁטָה אֲנִי בְךָ. וְהַעֲרִירוֹ דְּמִסְתַּבֵּר דִּיכּוֹל לִטְעוֹן].

וְהֵנָּה בְּקִצּוֹת הַחוּשׁוֹן (ס"ו רס"ד סק"ז) כְּתִב בְּדִינָא דְּמִעֲבֻרַת, שְׁכֹאשֵׁר
נִשְׁבַּע חַיִּיב לְשַׁלֵּם כָּל מָה שֶׁהִתְחַיִּיב, דְּשִׁבּוּעָה מִבְּטִלַת טַעֲנַת מִשְׁטָה.

[וְלִפְנֵי זֶה כְּתִב הַקִּצּוֹת, דְּמִמִּילָא גַם הַיּוֹרֵשִׁים יֵהִיוּ חַיִּיבִים, אַע"כ דְּנוֹדֵר אוֹ
נִשְׁבַּע וּמַת, אִין הַיּוֹרֵשִׁים צָרִיכִים לִקְיָם נִדְרוֹ, הֵינּוּ מִשּׁוּם דְּשִׁבּוּעָה וְנִדְרָא
אִינֵם עוֹשִׂין קִנְיָן, וְהָרִי לְהַיּוֹרֵשִׁים לִיכָא שְׁבֻעָה, מִשְׁא"כ לַעֲנִין שְׂכִירוֹת
שְׁנִקְנָה בְּדִיבּוֹר, אֲלֵא הִכָּא פְטוֹר מִשּׁוּם טַעֲנַת מִשְׁטָה אֲנִי בְךָ, הָרִי הַשְּׁבֻעָה
מִסְלַק טַעֲנַת מִשְׁטָה, וְאִם כֵּן מִמִּילָא חַיִּיב לִקְיָם כְּפִי מָה שֶׁפִּסְקָא].

וְלִפְנֵי זֶה בְּנִידוֹן דִּידָן, הָרִי עֲשׂוֹ נִשְׁבַּע, וְכִדְאִיתָא בְּקֵרָא וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב
הַשְׁבָּעָה לִּי בָּיּוֹם וַיִּשָּׁבַע לוֹ, וְאִם כֵּן לִיכָא טַעֲנַת מִשְׁטָה. אֲךָ בְּאוֹלָם
הַמִּשְׁפָּט (שֵׁם ס' ו') נִחְלַק עַל קִצּוֹת הַחוּשׁוֹן.

משטה אני בך

**הֵנָּה יֵשׁ לְדוֹן בְּדַבְרֵי הַמַּהְרִי"ל דִּיסקִין הֵינּוּ חֵל הַמִּכִּירָה
בְּהַעֲדָשִׁים, הָרִי עַכ"פּ בְּשַׁעַת הַמִּכִּירָה הִיָּה טַעֲנַת מִשְׁטָה אֲנִי בְךָ:**

א. הָאֵם הַפְּסִיקָה מִחִיִּיבַת

דְּהֵנָּה יֵשׁ לַעֲיִין, אִם עֲשׂוֹ הִיָּה אֲנוֹס בְּשַׁעַת שְׁמוֹכֵר הַבְּכוֹרָה,
אִם כֵּן הֵינּוּ מִהֵנָּה מָה שְׁאֵחֵר כֵּךְ בְּשַׁעַת הַקִּנְיָן כִּבְרָא לֹא הִיָּה אֲנוֹס.

דְּהָרִי יֵשׁ לַעֲיִין בְּגוּנָא הַנִּי"ל דְּמִעֲבֻרַת, וְהִתְחַיִּיב כִּסְף רַב, וְהֵנָּה
לִפְנֵי שֶׁהִתְחַל לְנִסּוֹעַ, הַרּוֹדֵף הַפְּסִיק לְרִדּוֹף אַחֲרָיו, וּמִכֵּל מִקּוֹם נִכְנַס
לְסִפְיָנָה,

מִי אֲמַרִינֵן דְּעִידִין יִכּוֹל לִטְעוֹן מִשְׁטָה אֲנִי בְךָ, דְּהָרִי בְּשַׁעַת הַפְּסִיקָה
הִיָּה נִרְדָּף, אוֹ דִּילְמָא אֲמַרִינֵן דְּאִינוּ יִכּוֹל לִטְעוֹן כֵּךְ, דְּהָרִי הִשְׁתָּא
דְּכִבְרָא אִין רְדִיפָה, הַפְּסִיקָה מִחִיִּיבַת, וְצָרִיךְ לְשַׁלֵּם כָּל הַסְּכּוּם.

[וְהַעֲרִירוֹ, דְּמִסְבְּרָא נִרְאָה כְּהַצֵּד הַשְּׁנִי, דְּבִכְהָאֵי גוּנָא בְּאֵמַת הַפְּסִיקָה
קוֹדֵם מִחִיִּיבַת, כִּיּוֹן דְּהִשְׁתָּא לִיכָא אֲנוֹס].

עובדא בדמי נסיעה

הנה יש לדון בעובדא שאדם אחד נסע במכונית מעיר לעיר עם עוד נוסעים, וכל אחד שילם חלקו עבור הנסיעה,

ובהגיע המכונית סמוך לעיר ביקש הנוסע מהנהג להאריך את המסלול הקבוע ולנסוע בדרך ארוכה יותר על מנת שיגיע למחוז חפצו ולא יצטרך ללכת ברגל, ותמורת זאת ישלם לנהג תשלום נוסף,

והנהג בהיכנס הנהג לעיר, ראו דבמקום של המסלול הרגיל היתה תאונה, וכל המכוניות היו צריכים להקיף את המקום מחמת התאונה ולנסוע דרך הכביש הצדדי אשר בו חפץ הנוסע שיסעו, ומעתה קאמר הנוסע שאינו רוצה לשלם התוספת תשלום להנהג, דהרי גם אם לא היה מבקשו, היה מוכרח לנסוע בהדרך הארוכה. אמנם לאידך גיסא, הנהג טוען דהנוסע חייב לשלם, דהרי תמורת נסיעה זו פסק עמו דמים, והא דבלאו הכי היה נוסע דרך שם, אינו פוטר הנוסע מלשלם מה שהתחייב.

ויש לעיין בהאי עובדא מכמה אנפי:

א. לכאורה לא ישלם

הנהג לחד גיסא יש לטעון, דלכאורה טענת הנוסע נכונה, שהרי בלאו הכי הנהג היה מוכרח לנסוע דרך שם, ואם כן דמי כאילו לא נסע בשבילו בדרך הארוכה, ומדוע ישלם לו יותר.

ב. חייב לשלם אע"פ דבלאו הכי היה עושה כך

אך לאידך גיסא יש להוכיח לא כך מהגמרא הנ"ל, דאמרינן דמי שהיה בורח וראה מעבורת, ודרש ממנו הספן יותר מהמחיר, והסכים לשלם לו, מכל מקום אין לו אלא שכרו, דיכול לטעון משטה אני בכך,

חזינן דבלא האי טענה, היה חייב לשלם יותר, אע"פ שהספן חייב להצילו, אך מכל מקום מה שפסק חייל, ואם כן הכי נמי בנידון דידן. אך יש לדון לחלק, וכמו שכתבנו באות הבאה.

ג. עוד כהנ"ל

כמו כן יש לדון כהנ"ל דחייב לשלם, דהרי הגע עצמך, אם נמצא בעיר אחת, והנה קיבל ידיעה שעליו לחזור לעירו מיד כי אשתו עומדת ללדת, ומגיע נוסע ורוצה לנסוע מהעיר שנמצא בה הנהג, לעיר שנמצאת אשתו של הנהג, ודאי יצטרך לשלם לו, אע"פ שהנהג בלאו הכי היה נוסע, ואם כן הכא נמי דכוותה.

אך יש לדון דלא דמי, דודאי אף היכא דבלאו הכי היה נוסע, חייב הנוסע לשלם, דמכל מקום קיבל מהנהג את פעולתו, אבל בנידון דידן הנהג התחייב להביאו מעיר לעיר, וכיון שנתברר דבדרך הרגילה אי אפשר לו לנסוע, נמצא דהתחייבותו הראשונה היה לנסוע בדרך הארוכה, ואם כן למה ישלם שנית.

אך צריך עיון אם האי חילוק מוכרח, דמכל מקום השתא על הדרך הארוכה התחייב לשלם שנית. וצריך תלמוד.

ד. חידוש השער משפט

הנה בשער משפט (סי' של"ג סק"א) אייתי מתשובות רמ"א (סי' נ') דבעל הבית ששכר פועל, ואחר כך הבעל הבית חזר בו, הדין הוא דאכתי חייב לשלם לפועל שכרו,

וגם אם אחר כך נתברר שהפועל נמי היה מוכרח לחזור בו, כגון דמת לו מת וכיוצא בו, אפילו הכי הבעל הבית חייב לשלם,

דבשלמא אם הפועל היה חוזר בו מקודם, הוה פסידא דפועל, ואין הבעל הבית חייב לשלם לו שכרו, [דהרי הוה אוס דלא שכיח], אמנם עכשיו דבעל הבית חזר בו מקודם, אם כן כבר נתחייב הבעל הבית לשלם לפועל שכר בטלה.

אך בשער משפט הכריח מירושלמי (קידושין פ"ק ה"ב) ומדברי קמאי (רש"י בבא מציעא ק"ו א') דאינו כן, וביאר טעמא מכיון דשכירות אינה חיוב על הכל מתחילה, אלא מתחייב על כל רגע ורגע, דהרי קיימא לן ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף, דחיוב השכירות מתרבה עליו כל יום ויום, אם כן אע"פ שחזר בו בעל הבית, אינו חייב לשלם,

דהרי אף אם לא חזר בו הבעל הבית לא היה הפועל נוטל שכירותו אחר כך, אם כן למה יתחייב הבעל הבית לשלם לו בחינם, הרי

נתברר שהבעל הבית לא הפסיד לפועל כלום.

ואם כן יש להוכיח מהשער משפט דהכי נמי בנידון דידן לא שייך לחייבו שכירות, דהרי השתא נתברר דלא שייך השכירות.

אך יש לחלק, דהתם בשער המשפט אין הבעל הבית חייב כיון דהפועל חזר בו, משא"כ הכא הפועל לא חזר בו, אלא הנידון רק מפאת דבלאו הכי היה עושה.

[הנה יש להעיר, דאם הוה עובדא דידן בגוונא דהנוסע יכול לחזור בו, ליכא למיבעי כלל, דהא כשנודע לו שבין כך צריכים לנסוע בדרך הארוכה, יכול הנוסע לחזור בו, ואז ודאי היה הנוסע פטור מהפסיקה, וכל הנידון בגוונא שאינו יכול לחזור, כגון דרבים שכרוהו, דציבור אינו חוזר, כדאייתי בשער המשפט שם].

ה. פסיקה על פסיקה

הנה מסברא נראה דפטור הנוסע, דהרי כיון דכבר שילם על הנסיעה, והנהג חייב להביאו להעיר, אם כן לא שייך פסיקה שניה על מה שכבר פסק לשלם.

אמנם אכתי הנידון אם כבר בתחילת הנסיעה אמר לנהג שישלם לו יותר בגלל שיאריך המסלול, נמצא דהוה שכירות מתחילת הנסיעה ולא שכירות נוספת, וגם אינו יכול לחזור בו, ובזה יש לדון דחייב הנוסע.

* * *

ו. עובדא במודעה שרוצה לקנות

הנה עובדא הוה במי שפרסם מודעה שרוצה לקנות חפצים מסויימים, וראה ראובן המודעה, וידע ששמעון רוצה למכור, ובא לשמעון שיש לו קונה בשבילו, ולא אמר לו את שמו, ורוצה להפגישם וליקח שכר תיווך, וקבעו זמן לפגישה,

ויום לפני זה אמר המוכר שראה המודעה וחשב שיש לו עוד קונה והתקשר עמו, ונתברר שזה אותו הקונה, ומשום הכי שמעון אינו רוצה לשלם לראובן שכר טרחה.

וראייתי בספר הלכות מתווכים (פרק י"ט) אייתי מדברי חכמי זמנינו דבכהאי גוונא לית ליה שכר טרחה, דאדעתא דהכי לא נתחייב כיון שהיה מגיע לשם בעצמו.

ויש לדון דהוא הדין בנידון דידן, בקצץ עם הנהג לכתחילה שיאריך הדרך, ואחר כך נתברר שבלאו הכי היה חייב להאריך הדרך, דאדעתא דהכי לא נתחייב, וצריך עיון.

* * *

כי עייף אנכי

הַלְעִיטִי נָא מִן הָאֵדָם הָאֵדָה כִּי עָיֵף אֲנִי וְגו' (כ"ה ל')

הנה איתא בהדר זקנים (ע"ת) דהיה עשו חלש כל כך שלא יכול להגיע ידו לפיו, כדרך ציידים שתועים ביערים ד' ימים או ה' ימים, והם יגעים ומתים כמעט ברעב ובצמא, ולפי שהיה יגע כל כך אמר הלעיטני נא, כלומר שפוך לתוך פי מהר פן אמות. ובפירוש הריב"א (ע"ת) איתא דאמר הלעיטני נא, שהיה עמל ויגע כל כך שלא היה יכול לתת אוכל לתוך פיו.

הנה חזינן דעשו היה רעב, וגם בלאו מכירת הבכורה היה יעקב חייב להאכילו, והא דלא היה טענת 'משטה אני בכך', ביארנו לעיל דהיינו משום דהמכירה חלה כשאכל העדשים לאחר אכילת הלחם, ואז כבר היה שבע.

* * *

הי חמירא - בזיונו או צערא דגופא

הנה יש לחקור במי שיש לו חמשה סלעים, ולפניו שני אנשים, אחד רעב, [אך לא הוה פיקוח נפש], והשני נכלם כי בגדיו קרועים ואנשים צוחקים עליו, ויכול בכספו ליתן רק לאחד מהם, או למנוע את הרעב, או למנוע את הבושה, איזה יקדים:

והנה אם באדם אחד אתרמי כן, דהיינו ביוש וגם רעב, מסתברא דישאלוהו, וכפי מענהו יעשו. אך הנידון בשני אנשים.

ולכאורה מצאנו בזה סתירה, דהנה לחד גיסא חזינן דעדיף למנוע

את הבושה, דהרי אמרינן בגמרא ברכות (י"ט ב') דמשום כבוד הבריות שרינן איסור דרבנן, משא"כ משום רעבון שאינו פיקוח נפש, לא אשכחן דשרינן איסור דרבנן,

אך העירו דלאידך גיסא אשכחן דעדיף למנוע את הרעבון, דהרי איתא להדיא בשולחן ערוך (יו"ד סי' רנ"א סע' ז') בהלכות קדימה בצדקה, דחייב להקדים להאכיל הרעב מלכסות הערום, הרי שמעינן להדיא דרעב חמירא מכסות.

ויש לדון ליישב בכמה אנפי:

תירוץ א' - איירי גם כשאינו פיקוח נפש

יש ליישב דבאמת עדיף למנוע בושה, והא דאמרינן דמקדים להאכיל הרעב, איירי דוקא בגווני דפיקוח נפש.

אך אינו נראה כן, דאם כן מהו חידושא דהשולחן ערוך, הא פשיטא דמקדים הפיקוח נפש,

תו, דהרי כתב בבאר הגולה (שם) דילפינן האי דינא דמקדים להאכיל הרעב, מדינא דגמרא בבא בתרא (ט"א א') דבדוקין לכסות ואין בודקין למזונות, [והיינו דמי שבא ואמר האכילוני, אין בודקין אחריו אם הוא רמאי, אלא מאכילין אותו מיד, אבל אם היה ערום ובא ואמר כסוני, בודקין אחריו אם הוא רמאי], והרי ודאי דהתם נמי איירי לתת מזונות גם כשאינו פיקוח נפש, דאם לא כן פשיטא.

תירוץ ב' - דעת החוות יאיר דבאמת מתירין משום צערא

הנה האור שמח (פרק ט"ו מהל' סנהדרין ה"א) מביא דברי החוות יאיר (סי' קצ"א) שכתב דאין הכי נמי להאכיל הרעב עדיפא מלכסות הערום, וכראיה הנ"ל דחזינן דבדוקין לכסות ואין בודקין למזונות. [והוא מקור הדין דהשולחן ערוך דרעבון קודם לכסות].

ואם כן כתב החוות יאיר דבאמת מוכח מהכא דכל שכן משום צערא דגופא כמו רעבון מתירין איסור דרבנן.

תירוץ ג' - סברת אור שמח דודאי בזיון חמירא

אמנם באור שמח פליג על החוות יאיר, וכתב דודאי בזיון חמירא טפי מצערא, ומשום הכי אין להתיר איסור דרבנן אלא משום בזיון ולא משום רעבון או כל צערא דגופא,

והא דלאידך גיסא חזינן דרעבון חמור, דהרי אין בודקין למזונות, היינו משום דאיכא סברא מיוחדת דאין בודקין במזונות,

דהרי אע"פ דבאמת הוא רמאי, והיה יכול להתפרנס לבד, מכל מקום מכיון דאינו אוכל, למעשה סוף סוף מצטער מהרעבון, רק דאיהו קא מצער נפשיה, משא"כ בכסות, אם הוה רמאי, ובאמת יש לו ממון לקנות בגדים רק אינו רוצה לכסות עצמו, אם כן אינו מצטער ואינו בזיון כלל, דבזיון הוא הרגש פנימי בנפש, וכי יקר אצלו ממנו מבזיונו, אין זה בזיון אצלו.

אך נראה דאכתי צריך עיון, דהרי מהאי דינא דבדוקין לכסות ואין בודקין למזונות, יליף השולחן ערוך דרעבון קודם לכסות, ומשמע דאיירי אף בגווני דידעינן דבתרווייהו לא הוה רמאי, ובאמת אין להם, ואפילו הכי אמרינן דרעבון חמירא טפי, ואם כן הדרא קושיא לדוכתא.

תירוץ ד' - זימנין אינו רעב כל כך

יש ליישב בדוחק, דבאמת רעבון דהוה צערא דגופא, חמור טפי, אך לא התירו איסור דרבנן משום רעבון, דזימנין אינו רעב כל כך וכיוצא בו, משא"כ לענין קדימה שפיר יש להקדים. ודוחק גדול.

תירוץ ה' - התירו רק בזיון דשכיח

תו העירו, דבאמת רעבון חמור וכהנ"ל, ומכל מקום לענין להתיר איסור דרבנן, התירו דוקא כבוד הבריות דשכיח, משא"כ רעבון דאינו שכיח. וחזינן כעין זה בגמרא שבת פרק כירה (מ"ב ב') דהצלה מצויה התירו, אבל הצלה שאינה מצויה לא התירו.

תירוץ ו' - סתם בני אדם טועין

תו יש לדון ליישב, דבאמת בזיון חמירא טפי מרעבון, אך סתם בני אדם טועים, וקיל להו בזיונם מאשר צער דרעבון,

ומשום הכי בשלמא לענין מצות חסד וצדקה, תליא בדעת בני אדם, ומשום הכי רעבון חמירא, משא"כ לענין להתיר איסור דרבנן, אזלינן בתר האמת, דמתירין רק משום בזיונו דחמירא טפי.

וכעין זה חזינן בשן ועין, דהעבד יוצא בו לחירות, ומכל מקום אמרינן לר' מאיר דחוב הוא לעבד לצאת לחירות.

תירוץ ז' - איירי דליכא כבוד הבריות בהכסות

אחד מגדולי הדור שליט"א אמר דנימא דודאי בזיון חמירא טפי, והא דאמרינן דבדוקין לכסות ולא למזונות, מאן לימא דאיירי האי כסות באופן דליכא כבוד הבריות, הרי דילמא אינה מכובדת כל כך וכיוצא בו, אך אין כאן חסרון בכבוד הבריות.

אך בלשון השולחן ערוך מבואר בהדיא דאיירי באדם ערום. וצריך תלמוד.

[וכעין זה העירו, דיש לומר דכל הא דמקדימים לכסות ערום, איירי דוקא בגווני דאין כאן כבוד הבריות, דנמצא בביתו ומכוסה בשמיכה, ואין הכי נמי אם איכא כבוד הבריות ודאי דהוא קודם].

כמה נידונים בהנ"ל

א. אחד למזונות או שנים לכסות

הנה יש לעיין לדעת השולחן ערוך דמזונות קודמין לכסות, מהו אם יש לפנינו ב' אפשרויות, או לתת מזונות לאיש אחד, או לתת כסות לשני אנשים,

מי אמרינן דבכהאי גוונא יקדים הכסות, דעדיף לתת לשני אנשים ולא רק לאיש אחד, או דילמא יקדים המזונות, דמעלת מזונות עדיפא גם נגד מעלת שני אנשים.

והנה לענין איסורים, בשני איסורים קלים ואחד איסור חמור, נחלקו ר"ן (יומא בדפי הרי"ף ד' ב') ורשב"ץ (ח"ג סי' ל"ז), אמנם לענין מצוות נראה דודאי חד תדיר עדיפא משני אין תדירים. והכי נמי הכא היה נראה דמזונות לאחד עדיפא מכסות לכמה בני אדם.

ב. כל ממונו

הנה באיסור דרבנן צריך לתת כל ממונו כדי שלא לעבור על האיסור. ואם על ידי שנותן כל ממונו יהא מוכרח ללכת עם בגדים קרועים, יהא שרי לעבור על האיסור דרבנן משום כבוד הבריות. [אך לא יוכל לגרום שעל ידי שנותן כל ממונו ילך בבגדים קרועים, דבהא לא התייר].

אך אם על ידי שיתן כל ממונו יצטרך לחזור על הפתחים, אכתי חייב לתת כל ממונו, דחזרה על הפתחים לא חשיב פגם בכבוד הבריות.

ג. להאכיל איסור דרבנן לאדם אחר שרעב

אך יש לעיין ביש לו כסף לתת רק לאחד משני אנשים, או לכסות לאדם ערום, או למזונות לאדם רעב, אך יש לו אפשרות אחרת, להאכיל להרעב מזונות דאסורין מדרבנן, ואז יוכל לתת כסות להערום,

האם נימא דיאכילנו איסור דרבנן כדי שיוכל לתת בגדים להשני, דהרי התירו איסור דרבנן משום כבוד הבריות,

ומסברא נראה דבאמת יתן להשני האיסור דרבנן, על מנת שלחבירו לא יהא בושה, וכמבואר בריב"ש (סי' רכ"ו) דהתירו איסור דרבנן משום כבוד הבריות, אפילו בגווני דאינו משום כבוד עצמו, אלא משום כבוד דאחרים.

אך יש לעיין מהו אם האדם הרעב אומר שאע"פ שמותר, מכל מקום אינו מסכים לאכול האיסור דרבנן, האם יאכילוהו המאכל המותר, וחבירו ישאר ערום, או דילמא נימא דדינו לאכול האסור דרבנן, והמעות ישתמש לתת כסות להערום.

ג. גלגל החוזר

הנה אדם שנמצא בכרמלית בשבת, ויכול דרך הכרמלית להוציא דבר שתמורתו יהא או בגד לאדם ערום, או פת לאדם רעב,

והנה שרי ליה להוציא החפץ דרך הכרמלית כדי להשיג בזה בגד להערום, דהרי שרינן איסור דרבנן משום כבוד הבריות,

אמנם לאידך גיסא, הרי אחרי שיביאו דרך הכרמלית, יתחייב לתתו קודם לאדם הרעב, דהרי חייב להקדים להאכיל הרעב מלכסות הערום, ואז הרי אסור להעבירו דרך הכרמלית, דמשום רעבון לא הותר איסור דרבנן.

ויש לומר דיעבירו דרך כרמלית, ובאמת בכהאי גוונא יתנהו דוקא להערום.

מלאכת בורר

אך הנה מצינו (שולחן ערוך סי' תקי"ד סעי' ג') דביצה שנולדה ביום טוב הוה מוקצה, ואסור באכילה ביום טוב, אף אם טעה ובישלה ביום טוב. והקשה באמרי יושר (לרבינו מאיר אריק, סי' קס"ז) אמאי בעבר ובישלו ביום טוב אסור באכילה, הרי נתירו באכילה, אע"פ דעבור על איסור דרבנן דמוקצה, כדי שלא לעבור על איסור דאורייתא דבישול ביום טוב שלא לצורך אכילה, [והוא הדין בבישל טבל ביום טוב], וכמו דחזינן בגמרא שבת (ד' א') בהדיק פת בתנור בשבת, דהתירו איסור דרבנן דרדיית הפת, כדי שלא יעבור על איסור החמור דאפייה בשבת.

ומיישב באמרי יושר, דדינא דרדיית הפת היינו רק בגווי דעדיין לא נעשה האיסור, כמו ברדיית הפת, דאין כאן המלאכה עד שתאפה, לכן מתירין לו לעבור על איסור רדיה כדי שלא תגמר המלאכה, אבל היכא דכבר נעשה האיסור לגמרי, לא התירו עתה לעשות איסור קל כדי להפקיע האיסור שכבר נעשה ונגמר.

ואם כן הוא הדין בנידון דידן דבורר, נימא דלא התירו להפריש טבל כדי להציל האיסור שכבר נעשה.

ד. לא הוה מלאכה מכיון דלא הוה תיקון

הנה אף לפי דברינו דיש כאן בורר, אכתי יש לדון מטעמא אחרינא דלא חשיב מלאכה כלל, דהרי מכיון דאין לו צורך בהא דבירר, נמצא דלא חשיב מלאכה, דנימא דלא חשיב מלאכה אלא אי הוה תיקון ממש. [ומכל מקום בגווי שיצטרך להבורר לאחר זמן, או שהועיל למין שנשאר, אין להפקיע המלאכה מחמת זה].

דהנה יש לדון מי שהוציא חבל מרשות לרשות בשבת, ונתברר שאין לו הצורך שחשב בו, מי אמרינן דחייב, דע"כ אינו מקלקל, או דלמא פטור, דאע"פ שאין מקלקל, מכל מקום כיון שאינו מתקן פטור, דבעינן שיהא תיקון ממש.

וכך נסתפק אחד מגדולי הדור שליט"א (בחיידושים שבסוף ספר קרית מלך רב, סי' א'), והביא ראיה מהא דמבואר בתוספות בשבת (ב' א' סד"ה יציאות) דהיה מלאכת הוצאה בהא שהוציאו הכלים לאסוף המן בשבת, אע"פ דנתברר דהוציאו הכלים בחינם, ולא היה בזה שום תיקון, שהרי באמת לא ירד מן בשבת.

ויש להעיר, שהרי מהני לאדם אחר אם יצטרך, וכדאמרינן בגמרא פסחים (ע"ג ב') דהשוטח קרבן פסול בשבת, חייב משום דמתקן אצל בן נח, דמוציאו מידי אבר מן החי, אף שאינו עומד להאכילו. [ועיין עוד מה שהארכנו בהנ"ל בפרשת בשלח תשע"ד].

ה. אמאי בורר דרבנן אינו אסור מדאורייתא

הנה יש להקשות, אמאי בורר בקנון ותמחוי הוה רק איסור דרבנן, הא איכא קנס מחמת שעשה מלאכת שבת דרבנן, ואם כן אינו יכול לאכול מה שבירר, ואם כן שוב הוה בורר דאורייתא, וזה כמו שכתבנו לעיל, דאם נתברר שהיה אסור, בטל הדרך אכילה. [ועוד עיין בספר בני ראם סי' צ"א אות ו'].

והעירו דיש ליישב, דהרי איהו רוצה לאכול לאלתר, ואם היה אוכל הא ליכא בורר, ואם כן עומד לאכילה, ורק על ידי הידיעה יפרוש מלאכול, ואם כן הוה ליה כנמלך, דמאן יימר דיוודע לו דאסור למיכלה. והנה לפי זה יהא אתי שפיר נמי שאלת האמרי יושר במבשל ביום טוב, דנמי הוה ליה כנמלך, ואם כן אין בזה איסור יום טוב, וחזינן מאמרי יושר דלית ליה סברא זו.

ובטעמא דמילתא נראה, דכד דיינינן אם יאכל או לא, דהיינו אם יודע לו האיסור או לא, לא גרע ממסופק אם יביאו האורחים לאלתר או לאחר זמן, וכד נימא דבספיקא דאורייתא מיתסר, הכי נמי בידן.

[ובעיקר האי דינא דמסתפק מתי יבואו האורחין, בארחות שבת (פ"ג אות י"ב) כתב דשרי, אך בחוט שני (ח"ב פרק כ"ה ס"ק ד', עמוד ע"ט, ד"ה ונראה דסעודה. א"ה, ועיין שם ד"ה אדם) נשאר בצריך עיון].

נתברר דלא היה מאכל

הנה יש לדון במלאכת בורר, מהו בגווי דבירר באופן המותר, אלא אחר כך נתברר שמתחילה לא היה יכול למיעבד מה שחשב, האם יש כאן מלאכת בורר.

ויש לדון בזה בכמה אופנים:

חדא, כגון שבירר אוכל מתוך פסולת, וחשב דהוה לצורך אכילה, מכיון שיש לו אורח שעומד להגיע לאלתר, ובאמת אין לו אורח, ולא איירי שהאורח נמלך לא להגיע, אלא נתברר דאף פעם לא חשב להגיע.

שנית, אם חשב שבורר אוכל מתוך פסולת, ואחר כך אשתכח דהאוכל שלקח היה טבל.

שלישית, אם בירר מין אחד מתוך מין אחר כדי לאוכלו, ואשתכח שהפרי שלקח לא היה כלל פרי אלא משחק בדמות פרי.

הנה לכאורה נראה דיש כאן מלאכת בורר, שהרי בירר, ואין כאן צורך אכילה לאלתר.

אך העירו דדילמא אינו כן, דמכל מקום חשיבא דרך אכילה, מכיון דבשעה שבירר חשב לצורך אכילה. [ולא רק שנפטר מקרבן מפאת מתעסק]. והנה נמצאה סברא זו בספר ארחות שבת (עמוד ק"פ, אות קמ"ב). ולא הביאו ראיה לדבריהם.

ויש לדון בהאי נידון מכמה אנפי:

א. הנפקותות

הנה הנידון הנ"ל היינו אם לשעבר חשיבא מלאכת בורר. ואיכא גם נפקא מינה למעשה, והיינו האם הרואה צריך למחות.

וכן נפקא מינה, אם דעתו היתה לתרתי, לאכול מה שבידו, וגם לברור את המותר, אך המותר רצונו רק לאחר זמן, ואחר כך אשתכח דמה דבידו לא היה אוכל,

דהרי אם נימא כארחות שבת, לא היה כאן מלאכת בורר כלל, ואם כן גם השאר מותר, ולא קונסין משום מעשה שבת בשוגג, גם באופנים שבעלמא היינו אוסרים משום מעשה שבת, כגון כשאין צורך כלל. [דבעת הצורך, כתב במשנה ברורה (סי' ש"י"ח סק"ז) דסמכינן על הגר"א דמותר].

אך אם נימא כדברינו דהיה מלאכת בורר, אם כן יש לאסור, ואע"ג דכתב במשנה ברורה (ביאור הלכה סי' ש"י"ט, א"ה, לא מצאנו) דב' מינים יש לומר דלא אסרינן משום מעשה שבת, אך הכא דאשתכח שהוא לא אוכל, הוה פסולת מתוך אוכל.

[א"ה, ובמקום אחר כתב רבינו כבעין זה, עוד נפקא מינה, לענין דינא דקם ליה בדברא מיניה, האם חשיב איסור לפטור מעונש הקל].

ודע דב' נפקותות אלו, הם רק לדעת הגר"א (קמא סי' ח') דמתעסק אינו אלא פטור מקרבן, אבל מכל מקום הוה מלאכת עבירה, משא"כ לנתיבות המשפט (במקור חיים סי' ת"ל) דמתעסק לא חשיבא עבירה כלל, אם כן אין צריך למחות, וגם לא יהא מעשה שבת.

ב. נמלך ואכלו

הנה בכגון באופן הראשון הנ"ל, שבירר אוכל מתוך פסולת משום שחשב שאורח עומד להגיע, ואחר כך נתברר שמעיקרא לא היה אורח, דלדברינו יש כאן איסור בורר,

יש לדון מהו אם מיד אכלו בעצמו כדי למנוע איסור בורר. ולכאורה יש לדון דלא יועיל, דדמי לבורר לאחר זמן, דעבר על מלאכת בורר, אע"פ דאחר כך נמלך לאוכלו לאלתר.

ושמעתי שאומרים על אחד מגדולי עולם, שבירר אוכל לאכול לאלתר, וראה שהוא פסולת, ומכל מקום אכלו להציל מאיסור בורר.

ג. להתיר איסור קל כדי שלא יעבור על בורר

הנה אם היינו אומרים כדברינו, אם כן בגוויא דבירר אוכל ונמצא דהיה טבל, לכאורה נתיר לו להפריש הטבל בשבת, דהוה רק איסור דרבנן, כדי שלא יעבור על איסור דאורייתא דמלאכת בורר.

לעילוי נשמת

בעלי ואבינו

ר' שלמה בן ר' צבי מעטת זצלה"ה

סמך בד' וצפה לגאולה

נח לשמים ונח לבריות באופן מיוחד

למד תורה מתוך יסורים ובה סמך

נלב"ע כ"ו חשוון תשע"ג תנצב"ה

לעילוי נשמת

איש החסד

פיזר מהונו לעמלי תורה

הרה"ח ר' שמואל צבי

בן ר' יוסף חיים ז"ל

נלב"ע ל' חשוון תשס"ד תנצב"ה

נתרם על ידי המשפחה

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשון של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו ז"ל היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו זצ"ל בכמה וכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

המערכת, סוקולוב 17 א' דירה 7 ב'ב
פקס 0737263949 טל' 035703949

"שלמים מציון"

דברי תורה בפרשת השבוע בהלכה ובאגדה מתורתו של מורנו ורבנו
הגאון הגדול רבי שלום בן ציון פלמן זצוק"ל

פרשת תולדות

"ולאום מלאום יאמץ - ורב יעבוד צעיר"

"ויאמר ה' לה שני גוים בבטןך ושני לאומים ממעיך יפרדו, ולאום מלאום יאמץ ורב יעבוד צעיר". (פרק כ"ה פסוק כ"ג).

ונראה לומר דהנה בביאור הגר"א על משלי (פרק ט"ו פסוק ל"ג) כתב שהפסוק הזה "ורב יעבוד צעיר" אפשר לפרשו בשני אופנים, אחד כפשוטו "ורב - עשוי שהוא הגדול, יעבוד צעיר - שישתעבד ויעבוד לאחריו יעקב הצעיר". ומצד שני אפשר גם לפרשו להפך "ורב - עשוי שהוא הגדול, יעבוד צעיר - יעקב אחיו הצעיר הוא יעבוד אותו וישתעבד לו". ולפי ביאור זה באמת משמעות הפסוק היא להפך שיעקב ישתעבד לעשיו. וכתב הגר"א שדבר זה אין לו הכרע, ושניהם אמת, ואם זכה יעקב יתקיים בו "ורב יעבוד צעיר", שעשוי שהוא הרב יעבוד וישתעבד לו, ואם ח"ו לא זכה יתקיים בו להפך שהוא הצעיר יעבוד וישתעבד לעשיו. ולפי זה מיושב שסוף הפסוק אינו סותר לתחילתו, שבתחילה נאמר בפסוק "ולאום מלאום יאמץ" שכל אחד מלכותו תלויה בחברו, כשזה קם זה נופל. ומיד הפסוק ממשיך ומבאר את הצורה של השלטון של זה בזה, ואומר "ורב יעבוד צעיר", שצורת השלטון הוא שאם זוכים מתקיים בנו "ורב יעבוד צעיר", וכשלא זוכים מתקיים "ורב הוא יעבוד וישתעבד בצעיר".

ופרש"י, ולאום מלאום יאמץ, לא ישוו בגדולה, כשזה קם זה נופל, וכן הוא אומר אמלאה החרבה, לא נתמלאה צור אלא מחורבנה של ירושלים. מבואר שהשלטון והמלכות בין יעקב לעשיו לא יהיו באופן קבוע אצל אחד, שהוא לבדו יזכה במלכות, אלא הכל תלוי במעשיהם, כשזה קם זה נופל. וזהו "לאום מלאום יאמץ", שהמלכות של זה תלוי זה.

אמנם לכאורה יש להעיר שהפסוק מיד ממשיך ואומר "ורב יעבוד צעיר", ומשמעות הדבר הוא שעשוי שהוא האח הגדול בכחינת "ורב" הוא יעבוד את הצעיר שהוא שיעקב. ומבואר בזה ששלטון המלכות הוא אצל יעקב, ועשיו יעבוד וישתעבד לו.

ויש לעיין בביאור הפסוק, שלכאורה נראה כסותר את עצמו מיניה וביה, שבתחילה נאמר "ולאום מלאום יאמץ", שהמלכות אינה קבועה אצל אחד מהם, אלא זה תלוי זה בזה, כשזה קם זה נופל. ומצד שני הפסוק מיד ממשיך "ורב יעבוד צעיר" שהמלכות תהא אצל יעקב, ועשיו אחיו הגדול ישתעבד לו ויעבדהו.

*

לא עשינו אלא בשביל ישראל שיעסקו בתורה

על המלכות בין יעקב ועשיו, אלא כשזה קם זה נופל. ולכאורה היה מקום לחשוב שכאשר עשיו הוא המולך, הרי הוא השולט בעולם ועושה הכל רק לטובתו, על זה הפסוק ממשיך ואומר, **ורב יעבוד צעיר** - אפילו בזמן שעשיו הרב ימלוך, מ"מ כל עבודתו שיעבוד ויפעל בעולם, התכלית האמיתית של זה היא בשביל הצעיר, בשביל יעקב וכלל ישראל שיעסקו בתורה.

סלילת פסי הרכבת בפתרבורג

מרן הגר"ז זצ"ל היה אומר לפי היסוד הזה, שהסיבה שהרוסים בנו כבישים ופסי רכבת בין פטרבורג לברלין, היא בשביל שבני הישיבות יוכלו בקלות לנסוע ללמוד בוולאז'ין. שהמרחק בין פטרבורג לברלין היה גדול מאוד, ולא היתה שום סיבה טבעית שהיו צריכים לסלול את הכבישים בין שתי המדינות הללו. ובמיוחד שלצורך כך היו צריכים להעסיק אלפי עובדים בעבודת פרך, ורבים מהם אף קפחו את חייהם בעבודות הקשות הללו, ובכל זאת הרוסים לא ויתרו ועמלו על סלילת הכביש. ולא היה מובן מדוע הם מתעקשים ומתאמצים כל כך.

אלא אמר הגר"ז רואים מזה שבאמת הסיבה האמיתית שהקב"ה הכניס להם בלבם לעשות את כל זה, היא רק כדי שבסוף בן ישיבה כשירצה לבוא ללמוד תורה בישיבת וולאז'ין, ימצא את הדרך סלולה לפניו, ובקלות יוכל לבוא ללמוד.

גשר בכניסה לוולאז'ין

שמעתי מהגר"מ פיינשטיין זצ"ל, ששמע מחותנו מרן הגר"ז הוספה מעניינת בזה, שאע"פ שסללו את כל הדרך עד וולאז'ין, שיוכלו לנסוע לשם בנקל. מ"מ הכניסה לוולאז'ין היתה מאוד לא נוחה, שהיתה שם ביצה גדולה, והיו צריכים לטרוח ולעמול קשה בכל פעם שרצו לצאת או

עוד שמעתי לבאר, דהנה בגמ' בעבודה זרה (דף ב' ב') דלעתיד לבוא יבואו כל האומות ויבקשו שכר, שיאמרו "הרבה שווקים תקננו, הרבה מרחצאות עשינו, הרבה כסף וזהב הרבינו, וכולם לא עשינו אלא בשביל ישראל כדי שיתעסקו בתורה וכו'. הרבה גשרים גשרנו, הרבה כרכים כבשנו, הרבה מלחמות עשינו, וכולם לא עשינו אלא בשביל ישראל כדי שיתעסקו בתורה וכו'". והקב"ה עונה להם, "כל מה שעשיתם, לא עשיתם אלא לצורך עצמכם, ולא לצורך ישראל, וממילא לא מגיע לכם שכר". ובחידושי מרן ר"ז הלוי (עה"ת, פרשת בראשית)

מבאר את הטענה של האומות, דהנה כל בריאת העולם לא נבראה אלא בשביל ישראל שיעסקו בתורה, כמו שפרש"י בריש בראשית. וכל מה שנעשה ומתחדש בעולם מתחילת הבריאה עד סוף כל הדורות, הכל הוא רק לתכלית הזה בשביל ישראל שיתעסקו בתורה. אלא שעכשיו אין אנו יודעים מאומה, ואיננו יודעים מהו תכליתו של כל מעשה, איך הוא קשור ושייך לישראל. אבל לעתיד לבוא כשהאמת יתגלה לעין כל ומלאה הארץ דעה, יהיה גלוי לכל העולם כולו חשבון כל מעשה ומעשה שנעשה בעולם, לצורך איזו תכלית הוא נעשה. ובאותה שעה יראו כל האומות שכל הגשרים והשווקים והמרחצאות שהם בנו לצורך עצמם, התכלית האמיתית של כל בנייתם היתה רק בשביל ישראל שיעסקו בתורה. ולכן הם באים אל הקב"ה לבקש שכר על כל מעשיהם, בטענה שכל מה שעשו לא עשו אלא בשביל ישראל.

ולפי היסוד הזה נמצא, שגם בזמן שבני עשיו הם השולטים בעולם, ועושים בו ככל העולה על רוחם להנאתם ולטובתם, הרי האמת היא שכל מעשיהם שעושים ויוצרים בבריאה הם רק בשביל ישראל שיעסקו בתורה.

ומעתה יש לבאר את הפסוק **"ולאום מלאום יאמץ - שלא תהיה הסכמה**

ועתה לאחר שכבר הבחור בישיבה, יש לחוש שמא לעיתים קרובות יחפץ לנסוע לבקר את הוריו ומשפחתו, ואם היציאה מהעיר תהא קלה ונוחה, הרי בכל פעם שירצה ללכת ימצא את הדרך סלולה לפניו, וילך לבקרו ועי"ז יתבטל מהתורה. לכן השאיר הקב"ה את הביצה בפתח העיר בלא שיכנו שם גשר, כדי שהיציאה מהעיר תהא בקושי ובטורח, ואז כשירצה לצאת אל בית הוריו, יחשוב על הטורח הגדול שיהיה לו ביציאה מהעיר, וממילא יחזור בו מהרצון לנסוע, וישאר בישיבה ללמוד תורה.

ונמצא שהכל נעשה בשביל ישראל כדי שיעסקו בתורה. הגשרים, הכבישים ופסי הרכבת שנעשו בפטרבורג, הם בשביל ישראל שיעסקו בתורה, שיסעו בנקל לוולאז'ין ללמוד תורה. ומה שבוולאז'ין עצמו לא עשו גשר, גם זה נעשה בשביל ישראל שיעסקו בתורה, ולא ייצאו מהישיבה לביקורים שאינם נצרכים.

"חיוב יצחק במילת עשיו - ודין מילה שלא בזמנה"

"ויצא הראשון אדמוני כולו כאדרת שער ויקראו שמו עשיו". (פרק כ"ה פסוק כ"ה).

ממילה, דמצוות מילה נאמרה רק לאברהם אבינו וזרעו, ואיתא בגמ' "אי בעית אימא מילה מעיקרא לאברהם הוא דקא מזהר ליה רחמנא, ואתה את בריתי תשמר אתה וזרעך אחריו לדורותם, אתה וזרעך אין איניש אחרינא לא. אלא מעתה בני ישמעאל לחייבו, כי ביצחק יקרא לך זרע. בני עשיו לחייבו, ביצחק ולא כל יצחק". מבואר בגמ' שאע"פ שמצוות מילה נאמרה לאברהם אבינו וזרעו, מ"מ יצאו בני ישמעאל ובני עשיו שאינם חייבים במילה, כיון שאינם נחשבים לזרעו של אברהם.

ולפי זה מדינא לא היה ליצחק שום חיוב למול את עשיו, שהרי אינו נחשב לזרע אברהם, כמו שנאמר בפסוק כי ביצחק יקרא לך זרע - יצחק ולא כל יצחק, יצא עשיו שאינו זרע אברהם. וממילא אם אין מצוות מילה על עשיו, מובן מאוד שאין שום איסור ליצחק לדחות את מילתו לגיל י"ג, ואין בזה ביטול עשה. משום שכל המילה שיצחק רצה למול את עשיו זה לא היה ממצוות מילה, שהרי עשיו לא נצטווה בזה, אלא זה היה רק בתור ענין ומעלה שרצה לזכות את עשיו להיות מהול. ומעתה לגבי ענין זה, אין שום מצווה להקדימו ולא לאחרו, ולכן אמר יצחק, כיון שלא נימול לשמונה אמולו כישמעאל אחי בי"ג.

מאיזה זמן הוברר שעשיו אינו זרע אברהם

אמנם יש לדון בזה, דהנה הלימוד שעשיו לא נקרא זרעו של אברהם נדרש מהפסוק כי ביצחק יקרא לך זרע, והדרש הוא ביצחק - ולא כל יצחק. דהיינו שאחד מבניו של יצחק לא יהא נחשב לזרעו של אברהם. אולם לא כתוב בפסוק מי מזרעו של יצחק הוא אותו אחד שיצא מכלל זרע אברהם. ויש לדון מתי הוברר הדבר הזה, האם מיד בשעת הלידה כבר הוכרע שעשיו מופקע מכלל זרעו של אברהם, או שבשעת הלידה לא היה ידוע עדיין מי יופקע, ורק לאחר זמן כשראו את מעשיהם הוכרע הדבר. דאם כצד הראשון שמיד בשעת הלידה הוברר ליצחק שעשיו אינו זרע אברהם, א"כ מובן מאוד שהיה מותר לו לדחות את מילתו לגיל י"ג, כיון שאין לו מצווה למולו. אבל אם כצד השני שבשעת הלידה עדיין לא ידע מזה, א"כ קשה איך דחה את מילתו של עשיו, בזמן שיתכן שהוא מבטל מצוות עשה של מילה כל יום ויום שהוא דוחה את המילה.

ובחידושי מרן רי"ז הלוי (עה"ת, פרשת תולדות) דן בזה, דהנה הגמ' דורשת מהפסוק כי ביצחק ולא כל יצחק להוציא את עשיו מכלל זרעו של אברהם, ומכן לומדים שעשיו אינו מחוייב במצוות מילה. אמנם הרמב"ם (הלכות מלכים פרק י' הלכה ז') מביא פסוק אחר לפטור את עשיו ממילה, וכתב "המילה נצטוו בה אברהם וזרעו בלבד, שנאמר אתה וזרעך אחריו, יצא זרעו של ישמעאל שנאמר כי ביצחק יקרא לך

להכנס לוולאז'ין. ואביו מרן הגר"ח אמר על זה שאם הוא יהיה בשעה שהאומות יטענו הרבה גשרים עשינו וכו' וכולם לא עשינו אלא בשביל ישראל שיעסקו בתורה. הוא ישאל אותם, אם את כל הגשרים והכבישים עשיתם בשביל ישראל שיעסקו בתורה, א"כ למה בכניסה לוולאז'ין לא בניתם גשר כדי שיוכלו להכנס לשם בקלות ללמוד תורה.

ואמר הגר"ח כי מאת ה' היתה זאת, ודווקא בכדי שיעסקו בתורה סיבב הקב"ה שלא יבנו שם גשר, דהנה כאשר בחור צעיר בא ללמוד בישיבה, כולו מלא במרץ ובחשק לבוא לישיבה, ואם כל הדרכים לוולאז'ין יהיו קשות ומשובשות, יש חשש שמא ימנע ולא יבוא ללמוד תורה. ולכן עשה הקב"ה שיבנו כבישים ומסילות לרכבת כדי שהדרך תהא קלה ונוחה להגיע לישיבה. וכאשר כבר מגיעים לוולאז'ין, הביצה שיש בכניסה לעיר לא תמנע מהבחור לבוא ללמוד, שהחשק לבוא לישיבה ללמוד יגבר על הקושי שיש בכניסה לעיר, ויתאמץ להכנס לעיר במרץ.

ובדעת זקנים מבעלי התוספות מביא את דברי המדרש, וז"ל: "ויצא הראשון אדמוני, מדרש כשראהו אביו אמר עדיין לא נבלע בו דמיו ולא רצה למולו לשמונה ימים, כדאמרינן גבי מעשה דשתי נשים שבאו לפני נתן הבבלי וכו'. כשעבר שנה או שנתיים וראה יצחק שלא החליף מראיתו, ידע שזו תולדתו, ואפילו הכי לא מל אותו, אמר הואיל ולא מלתי אותו לשמונה ימים, אמתין עד שיהיה בן י"ג כמו ישמעאל אחי, ואמול אותו. וכשהיה בן י"ג שנה, הוא עכב בעצמו ולא רצה למול, והיינו דכתיב אם לא דם שנאת ודם ירדפך".

מבואר שגם אחרי שיצחק הבין שהאדמומית הזו היא מחמת טבעו, ג"כ עדיין המתין ולא מלו, ואמר כיון שלא נימול לשמונה ימים אמתין עד שיהא בן שלש עשרה כישמעאל אחי ואז אמול אותו.

ולכאורה קשה, איך יצחק דחה את מילתו של עשיו לגיל י"ג, ואמר כיון שלא נימול לח' ימים אמול אותו כשהיה בן י"ג שנה, הרי כל יום ויום שמאחר מלמולו הוא עובר בעשה. שבמילה שלא בזמנה, כל רגע יש מצווה למולו, וכל יום שעובר ולא מל הרי הוא מבטל מצוות עשה, ואיך יצחק דחה את המילה לגיל י"ג וביטל בכל יום מהשנים הללו את מצוות מילה שמוטל עליו למול את עשיו בנו.

ויסוד הדברים שבמילה שלא בזמנה יש מצוות עשה כל יום למול, וכשמאחר את המילה עובר בכל יום על מצוות עשה, מבואר בגמ' ובפוסקים. הרמב"ם בהלכות מילה (פרק א' הלכה ב') כותב לגבי אדם שאביו לא מלו בקטנותו, הרי כשהגדיל הוא חייב למול את עצמו, וכתב "נתעלם מבית דין ולא מלו אותו, כשיגדל הוא חייב למול את עצמו, וכל יום ויום שיעבור עליו משיגדל ולא ימול את עצמו הרי הוא מבטל מצות עשה". ומפורש שגם במילה שלא בזמנה, יש ביטול עשה על כל יום שאדם מתעכב ולא מל את עצמו.

אמנם הרמב"ם כותב את דבריו רק לגבי הכן בעצמו שכאשר הגדיל ואינו מהול, הוא מבטל עשה כל יום. ואילו לגבי אב שמתעכב ואינו מל את בנו הקטן, לא כתוב ברמב"ם שהוא עובר בעשה. אבל באמת בדרכי משה (יו"ד סימן רס"א), מביא מדברי הכלבו דדין זה נוהג גם על האב, וכתב "ובכלבו כתב והוא הדין אב או בית דין כל יום שמעכבין עוברים בעשה". וכן ברמ"א (שם) הביא בסתמא דדין זה נוהג בכלם. ומעתה אם מצוות המילה מחייבת כל יום למול ולא לדחות את המילה, יש לתמוה איך יצחק השתהה ולא מל את עשיו בנו מיד כשהבין שאפשר למולו, הרי כל יום שמאחר את המילה מבטל עשה.

עשיו אינו זרע אברהם לגבי מצוות מילה

ונראה לומר דהנה בגמ' בסנהדרין (דף נ"ט ב') איתא בני נח פטורים

ומעתה כתב הגרי"ז, "ונראה לפי זה דעד אותה שעה היה באמת הדבר תלוי ועומד מי יהיה נחשב זרע אברהם, ורק עכשיו בשעת הברכות הוא שהוכרע הדבר כי יעקב בחר לו ה', ועליו הוא שנאמר כי ביצחק יקרא לך זרע". מבואר דברי הגרי"ז שבאמת כשיעקב ועשיו נולדו עדיין לא הוברר מי משניהם יזכה להיות זרע אברהם ומי לא, ורק בשעת הברכות זכה יעקב מחמת מעשיו הטובים שהלך בדרכו הישרה של אברהם, שיוכרע שבו בחר ה' והוא לבדו נחשב מזרע אברהם. ולפי זה אם עתה כשנולדו עד שעת הברכות לא הוכרע עדיין מי מזרעו של יצחק נחשב לזרע אברהם, א"כ קשה איך יצחק דחה את מילת עשיו לגיל י"ג, הרי אולי עשיו הוא מי שיוזכה להיות בכלל זרע אברהם, וא"כ כל יום שעובר ואינו מל יתכן שהוא מבטל עשה של מילה, וצ"ע.

"אנכי עשיו בכורך - אם מותר לשקר כדי להציל את חברו מאיסור"

"ויאמר יעקב אל אביו אנכי עשיו בכורך עשיתי כאשר דברת אלי וגו'". (פרק כ"ז פסוק י"ט).

מאיסור אלא מכח שקר, מותר לו לשקר כדי למנוע ממנו לחטוא ולעשות שלא כהלכה.

עשיו מומר היה ושחיטתו פסולה

ומעתה י"ל דהנה כאשר יצחק ביקש מעשיו שיצוד לו ציד ויכין לו מטעמים, כתוב בפסוק (פסוק ג') שאמר לו "ועתה שא נא כליך תליך וקשתך". ופרש"י, שא נא, לשון השחזה וכו', חדר סכינך ושחוט יפה שלא תאכילני נבלה. מבואר שיצחק החזיק את עשיו בכשרות, ולכן סמך עליו שישחט את הבהמה כראוי ולא יאכילהו נבילות. אבל בפסוק כתוב (פרק כ"ה פסוק כ"ט), "ויזד יעקב נזיד ויבא עשיו מן השדה והוא עיף". ובגמ' בבבא בתרא (דף ט"ז ב') איתא, "אמר רבי יוחנן חמש עבירות עבר אותו רשע באותו היום, בא על נערה מאורסה, והרג את הנפש, וכפר בעיקר, וכפר בתחיית המתים, ושט את הבכורה". ולפי זה עשיו שכפר בעיקר וכפר בתחיית המתים, הרי הוא מומר. שחיטת מומר פסולה. וא"כ כאשר עשיו יביא ליצחק מצידו ששחט בעצמו, יצחק יכשל באכילת טרפות. ועל זה לא יעזור מה שהסכיך תהא מושחתת היטב, דסוף סוף עצם השחיטה היא שחיטת מומר. ויעקב ידע שאם הוא לא יקדים ויביא ליצחק אביו לאכול מצידו, קודם ביאת עשיו, הרי יצחק יאכל מצידו של עשיו ויכשל באיסור. והעצה היחידה שהיתה לו באותה שעה להצילו מאיסור, היא להביא ליצחק אוכל ובשר כשר, ולשקר ולומר שהוא עשיו, וכך בסוף כשעשיו יבוא, יצחק כבר לא יאכל מצידו. ולכן הותר לו לומר כפשוטו "אנכי עשיו בכורך עשיתי כאשר דברת אלי".

"ולא הכירו כי היו ידי כידיו עשיו - ויברכהו"

"ולא הכירו כי היו ידי כידיו עשיו אחיו שעירות, ויברכהו". (פרק כ"ז פסוק כ"ג).

וגו'. ולפי זה הברכה שיצחק בירך את יעקב לפני האכילה היתה ברכה אחרת. אמנם יש לעיין למה בירך אותו בברכה לפני האכילה, בשביל איזה צורך בירכו בברכה הזו, הלא את עיקר הברכה כיוון לברכו אחרי האוכל, וא"כ מה פשר הברכה הזו שהיתה לפני האוכל.

חושד את חברו בדבר שאין בו

ובספורנו כתב, "ולא הכירו כי היו ידי כידיו עשיו אחיו שעירות, ויברכהו. על שחשד שהיה ראוי לקללה כאמרו והבאתי עלי קללה. וכן אמרו ז"ל שהחושד את חברו בדבר שאין בו צריך לפייסו, ולא עוד אלא

זרע, ויצא עשו שהרי יצחק אמר ליעקב ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך, מכלל שהוא לבדו זרעו של אברהם המחזיק בדתו ובדרכו הישרה והם המחוייבין במילה".

ויש לעיין למה הרמב"ם שינה מדברי הגמ', והביא פסוק אחר.

ובחידושי הגרי"ז כתב בשם אביו הגר"ח לבאר, דבאמת עיקר הלימוד הוא מהפסוק "כי ביצחק - ולא כל יצחק", דמזה אנו לומדים בגמ' שאחד מבניו של יצחק מופקע מכלל זרעו של אברהם. אבל עדיין לא ידוע לנו מי מבניו של יצחק הופקע מהפסוק הזה אם עשיו או יעקב, שהרי בפסוק כתוב רק ולא כל יצחק, אבל לא כתוב מי כן נכלל בהגדרה של יצחק ומי לא. ולכן הרמב"ם הביא את הפסוק שיצחק אמר ליעקב, "ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך", שבזה נאמר שמי שזכה להכנס בכלל זרעו של יצחק הוא יעקב, ולא עשיו.

ופרש"י, אנכי עשיו בכורך, אנכי המביא לך, ועשו הוא בכורך. עשיתי, כמה דברים כאשר דברת אלי.

והנה בפשוטו נראה בפסוק שיעקב הוציא דבר שקר מפיו, שהרי אמר לאביו שהוא עשיו בזמן שהוא יעקב. ואמר לאביו שהביא לו את האוכל כמו שציווהו, בזמן שבאמת יצחק ציווה כן לעשיו ולא ליעקב.

ולכן פרש"י מיישב את דברי יעקב שבאמת לא הוציא דבר שקר, אלא אמר את דבריו בנוסח כזה שבאמת יתכן לפרש את זה כאמת, ומה שאמר "אנכי עשיו בכורך" הכוונה היתה לומר "אנכי - המביא לך ועשיו הוא בכורך". וכן מה שאמר "עשיתי כאשר דברת אלי", לא כיוון על ענין הצידי, אלא דיבר כן באופן כללי "עשיתי כמה דברים כאשר דברת אלי".

מותר לומר הלכה בשם מי שלא אמרו כדי שיקבלו

ונראה ליישב עוד דבאמת הותר ליעקב כאן להוציא דבר שקר, כדי להציל את יצחק מאיסור. דהנה המגן אברהם (סימן קנ"ו סק"ב) כותב, "אם שמע דין ונראה לו שהלכה כך, מותר לאומרו בשם אדם גדול כי היכי דליקבלי מיניה". מבואר בדבריו שכאשר אדם יודע על איזה דין שכן הוא ההלכה, ויודע שאם הוא יאמר את זה מעצמו לא יקבלו את דבריו ויעברו על ההלכה, מותר לו לומר את הדין הזה בשם אדם גדול בשביל שיקבלו את דבריו. והנה כאשר אומר את ההלכה הזו בשם אדם גדול, הרי הוא משקר, שבאמת אותו אדם לא אמר את ההלכה הזו כלל, ואע"פ כדי להציל את הציבור מאיסור, מותר לומר את ההלכה הזו בשם אדם גדול. רואים מזה שמותר לאדם לומר שקר לחברו בשביל להצילו מאיסור, שאם אין לו שום דרך איך להצילו

שצריך לברכו כענין עלי כשחשד את חנה לשכורה."

מבואר בדבריו שהברכה הזו היתה משום ענין אחר, שהרי כל הזמן יצחק דיבר עם עשיו שהוא יבוא ויתן לו מצידו ויקבל את הברכה, ועתה כאשר יעקב נכנס במרמה והביא לו את האוכל ואמר על עצמו שהוא עשיו, הרי בהתחלה יצחק באמת חשד שמי שנכנס לפניו זה יעקב ולא עשיו. ולכן באמת הוא אמר "ויאמר יצחק אל יעקב גשה נא ואמשך בני האתה זה בני עשו אם לא", שרצה להוציא מלבו את החשד ולדעת שבאמת עשיו בא לפניו ולא יעקב. ומעתה אחרי שמששו והחליט שבאמת מי שעומד לפניו זהו בנו עשיו, נמצא שמה שחשד בהתחלה על האדם הזה שזה יעקב שבא במרמה לגנוב את הברכות, זה היה חשד שווא. וממילא לאחר שחשב יצחק בעומד לפניו שהוא מרמהו, והוברר לו שאכן זה עשיו ואין כאן שום רמאות, מיד קיים יצחק את האמור בגמ' ופייסו וברכו בברכה על זה שחשד אותו לחנם.

החשד היה ביעקב ולא בעשיו

אמנם לכאורה יש להעיר בזה, דהנה כאשר יצחק חשב שיעקב הוא העומד לפניו ולא עשיו, וחשב שיעקב בא במרמה לגנוב את הברכות,

החשד היה בבנו יעקב שהוא מתנהג שלא ביושר. ועתה כאשר הוברר לו שמי שעומד לפניו זה עשיו ולא יעקב, והתברר לו שחשד ביעקב בדבר שאין בו, לכאורה הברכה שהוא צריך לברך עתה הוא ליעקב, ולא לעשיו. וא"כ לפי מה שחושב שהעומד לפניו עכשיו זה עשיו, תמוה מאוד מדוע הוא מברכו משום החשד שחשד ביעקב לחנם, הרי את הברכה הזו הוא היה צריך לברך את יעקב שהוא הנחשד ולא את עשיו.

לצריך לברך את מי שבפועל נחשד

שמעתי מהגאון רבי מיכל פיינשטיין זצ"ל ליישב שההלכה הזו שצריך לפייס ולברך את הנחשד, נאמרה על הגוף האדם הזה שעליו היה החשד. ומעתה כאשר יצחק חשד שמי שעומד לפניו הוא יעקב שבא במרמה, החשד היה בגברא הזה שעומד לפניו, שהוא נחשד לרמאות. וממילא עתה כשהוברר לו שאין כאן רמאות, צריך לפייס את האדם הזה שעליו היה את מציאות החשד. ולכן מיד "ויברכהו", שפייסו וברכו על החשד שחשד בו בדבר שאין בו.

שוב מצאתי במהרי"ל דיסקין שהאריך וביאר על דרך זה, וע"ש שהוסיף וביאר בזה את המשך הפסוקים באופן נפלא.

צריך לפייסו ולברכו

חברו ויש בו". שלפעמים יש אדם שכלפי חוץ הוא נראה כעולה תמימה, ואין בו רב. אבל מי שהוא זך השכל ובר לבב, יודע את אשר לפניו, וחושד בו – ויש בו

סיפור מעניין מאוד מספר הגר"מ קלירס שליט"א, שלמד חברותא עם רבנו במשך כמה שנים בשיבת פוניבז', בשעות הקטנות של הלילה, עד שחטפתם שינה. באחת מהלילות שבהם ישבו ועמלו בתורה בשיבה, ישב בספסל שלפניהם הבחור י.ס. מי שלמים הקדיח תבשילו והתפרסם כעיתונאי שונא דת ומסורת, אלא שבאותם ימים עדיין לא נתגלה סרחנו, והיה נקרא מהבחורים הטובים בשיבה, אשר שמם הולך לפניו. אותו בחור רצה להראות את כוחו וגאונותו – כביכול, לפני ראשי השיבה, ומה היה עושה?

היה לוקח קושיא חזקה וגאונית שהקשה מרן ראש השיבה הגרא"מ שך זצ"ל, והולך אל מרן ראש השיבה הגר"ש רוזנבוסקי זצ"ל, ושואל את הקושיא הזו מנדפשה – כאילו הוא זה שהעלה במצודתו את הגאונות הזו. ר' שמואל בלמדותו היה שוטח לפניו את מהלכו ויסודו בסוגיא, ולפי זה היה סולל את הדרך ומסיר ממנה את אבני הנגף, ומיישב את הקושיא. עם התירוצו הזה היה בא אל הרב שך, ומיישב לו את הקושיא. הרב שך היה מפלפל בתירוצו, והרבה פעמים דוחה ומקשה על זה את קושיותיו. כאשר הרב שך דחה את התירוצו, היה שב אל ר' שמואל, ומקשה לו על תירוצו. ר' שמואל שוב מיישב את הקושיא. והרב שך שוב דוחה את התירוצו. כך היה חוזר ומקפץ מזה לזה, כאילו הוא הגאון והלמדן, שמחדש חידושים ומיישב ההדורים.

באותו לילה כשישבו ולמדו הגיע הבחור י.ס. לספסל שלפניהם, ודיבר בלימוד עם הבחורים שישבו שם, וסיפר את כל מה שחזר והעלה בין הרב שך לר' שמואל, ועשה מזה הרבה רוח, כשהוא מספר איך ר' שמואל דחה את הסברא של הרב שך, ואיך הרב שך דחה את דברי ר' שמואל. והיה שם הרבה רעש וויכוחים על הדברים והסברות שהביא מראשי השיבה.

רבנו שישב בספסל מאחור, היה שקוע מאוד בלימוד עם החברותא, וכדרכו לא היה מוציא את העיניים מהגמרא, אלא כל כולו עסוק בהוויות אביו ורבא שלפניו. ולא היה מבט מן יושב או עומד מלפניו, ואפילו כשדיברו עימו דרכו היתה שלא הביט בפני מי שדיבר עימו. וכמוכן גם כאן לא הביט אל כל הרעש שהיה בספסל הקידמי, ולא ראה את הבחור שמקהיל את הקהילות. אבל בטוהר לבו, הרגיש כי כוונתו של הבחור אינה טהורה, ולא בא לברר את אמיתות הסוגיא, אלא כולו גאווה ושחצנות ומשתמש בתורה כגדרוס לחפור בה. ריח רע עלה לו באפו, עד שחש שאינו מסוגל להשאר במקום הזה. ובצעד חריג פנה אל החברותא ואמר, "מסריח כאן, אני לא מסוגל לשבת במקום הזה, בוא נעבור לספסל אחר".

החברותא נדהם, הרי בתוך הלימוד מעולם לא נכנס שום דבר בטל שלא מענין הלימוד, ופתאום כאן לפתע החברותא אומר לו לעבור מקום. כמוכן מיד קמו ועברו למקום אחר, התרחקו ממקוד הסירחון.

מסיים הרב קלירס ואומר, "מאוד התפעלתי מזה, איך הוא רואה את סרחנו של הבחור הזה, שהרי באותו זמן עדיין העריכו אותו בשיבה ועוד לא נתגלה מעמקי לבו, הרי הוא כבר צפה וראה את מה שבלבו, ולא היה מסוגל להמציא במחיצתו..."

בספר "תולדות אדם" – תולדות חייו של רבי זלמן, אחיו של אבי הישיבות רבי חיים מוולאז'ין (פרק י"א), מסופר, "פעם אחת ראה רבי זלמן את אחד מהלומדים ששח שיחת חולין בשבת, והתחיל להוכיח אותו על מכשול זה בדרך נעים ושפתי חן. ויען האיש ויאמר, לא אדוני, כי לא שחתי שיחת חולין רק דברתי מעסק מצווה פלונית. ור' זלמן לא אחר כרגע מלבקש ממנו מחילה, ויאמר לו נענתי לך, מחול לי על עון הזה שחשדתי אותך בדבר שאין כך. ויען האיש מחול לך, מחול לך. אחר כן פתח הצדיק את פיהו ויאמר אל האיש, "יברכך ה' וגו' יאר ה' וגו'". וכל העם עמדו כמשתאים ומתפלאים על ברכה זו. ויען הצדיק ויאמר, תם אני, לא אדע למה לפלא בעיניכם דבר זה, הלא תלמוד ערוך הוא (ברכות דף ל"א ב') "ויען עלי ויאמר לך לשלום, אמר רבי אלעזר מכאן לחושד את חברו בדבר שאין בו שצריך לפייסו, ולא עוד אלא שצריך לברכו שנאמר ואלוקי ישראל יתן את שלתך", על כן פייסתי וברכתי אותו.

הנהגה זו של רבי זלמן, היתה לרבנו זצ"ל כמעשה רב, ללכת בדרכיו וללמוד ממעשיו.

וכך היה המעשה, פעם אחת היה לרבנו כלי חדש הטעון טבילה, וביום שישי כאשר הלך למקווה, לקח עימו את הכלי על מנת להטבילו שם. באותו מקווה לא היה מקום מיוחד להטביל בו כלים, וע"כ חשב בדעתו להטביל את הכלי במקווה שבו טובלים האנשים. כאשר הגיע למקווה שאל את הבלן אם אפשר להטביל כלים בתוך המקווה, הבלן השיב בשלילה, משום שכמה פעמים קרה שכאשר הטבילו כלים, הכלי נפל ונשבר, והוצרך לרוקן את כל מי המקווה כדי להוציא את שברי הכלי, ולכן אין להטביל כאן כלים. לאחר כשבועיים הבחין רבנו להפתעתו, שהדביקו במקווה מודעות גדולות, האוסרות באיסור חמור להטביל שם כלים ללא שום הוראת התר. הוא חשב לתומו שהסיבה שתלו את המודעות הוא מחמת זה ששאל לפני זמן מה אם אפשר להטביל כלים, והבלן חושדו שהטביל שם את הכלי למרות שלא התיר, ולכן מצא לנכון לעורר שוב את הציבור שאין התר לכך.

וממחשבה למעשה, ניגש אל הבלן ושאלו בעדינות, מה הסיבה שתלו את המודעות הללו. הבלן הבין מיד ששואל כן מחמת שחושד שתלו את המודעות הללו בגללו, ומיד השיב בחזק, "תנוח דעתך, משום סיבה אחרת נתלו המודעות. בשבוע שעבר עבר פסח, הטביל אדם כלי בשעות הסמוכות לחג, והכלי נפל ונשבר במקווה. ובאותו זמן היה ציבור גדול מאוד שבא לטבול, והיתה לכולם עגמות נפש גדולה, שהיו צריכים להמתין עד שיוציאו את המים וינקו את השברים. וכמוכן שגם היה הפסד גדול כי הרבה הלכו למקום אחר. לכן תלו את המודעות הללו, שח"ו לא יקרה שוב מעשה כזה".

כששמע רבנו את תשובתו, – ראה מעשה ונזכר הלכה, בדברי הגמרא ובהנהגתו של רבי זלמן – ומיד התנצל בפניו וביקש מחילה על זה שחשדו בדבר שאין בו, וכששמח, עמד וברכו "יברכך ה' וישמך וגו'", והוסיף עוד לברכו בבני חיי מונו, ובכל מילי דמייטב. כשהוא מוסיף ומספר לו את הנהגתו של רבי זלמן בענין זה. ולא הסתפק בזאת, אלא בשבת בבוקר אחרי התפילה, היה בדעתו ללכת לבית הכנסת שבו התפלל הבלן (אשר שם התפילה התחילה מאוחר יותר), ובקריאת התורה לקנות עלייה, ובסיום העליה לומר לגבאי שיעשה "מי שברך" לבלן, ויברכו בכל הברכות האמורות בתורה.

הנה יש מצב של "חושד את חברו בדבר שאין בו", אבל יש מצב של "חושד את

גליון השבוע מוקדש ע"י הרה"ג רבי רם י. כהן שליט"א

לרגל שמחת נשואי בנו החתן הרב צבי יצחק שיחי' עב"ג שתחי'

יהי רצון שיזכו להקים בית נאמן בישראל ודור ישרים מבורך לתפארת כל המשפחות

ניתן להשיג את העלון בכל שבוע בטלפון 0527120854 או במייל 7120854@gmail.com

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

226

שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א • פרשת תולדות תשע"ו

עולה תמימה

בפרשת השבוע ואלה תולדות יצחק וגוי' וירא אליו השם ויאמר אל תרד מצרימה וגוי' גור בארץ הזאת, ופירש רש"י שהיה דעתו לרדת למצרים כמו שירד אביו בימי הרעב, אמר לו הקב"ה אל תרד מצרימה, שאתה עולה תמימה, ואין חוצה לארץ כדאי לך.

ומקור הדברים במדרש רבה כאן (סד, ג) "גור בארץ הזאת אמר רבי הושעיה את עולה תמימה, מה עולה אם יצאת חוץ לקלעים היא נפסלת אף את אם יצאת חוץ לארץ נפסלת", והיינו שקרבן עולה הוא קודש קדשים, וקדשי קדשים אם יצאו חוץ לקלעים נפסלים ונאסרים באכילה, והאימורים נפסלים ונשרפים מחוץ למזבח.

וכן גם יצחק היה קדוש בקדושת עולה, שכבר העלהו אברהם על המזבח, וגם לאחר שלקח את האיל כתוב "ויעלהו לעולה תחת בנו" - שלא פקעה הקדושה מיצחק, אלא האיל נתקדש תחתיו, וגם יצחק נשאר בקדושתו, כדן תמורה שכתוב בה "הוא ותמורתו יהיה קודש", וכשם שעולה היוצאת חוץ לקלעים נפסלת ויורדת מקדושתה, כך גם יצחק אם יצא מארץ ישראל ירד ממדרגתו ומקדושתו.

עד כדי כך הייתה מדרגתו של יצחק בזה יותר מאברהם ומיעקב, שהם היה מותר להם לצאת מארץ ישראל, ואילו יצחק שהיה בבחינת "עולה תמימה" אסור לו לעזוב את קדושת הארץ.

ובאמת גם בעקידה אנו רואים שכתוב "ויהי אחר הדברים האלה והאלוקים ניסה את אברהם", משמע שזה היה ניסיון רק לאברהם ולא ליצחק, והיינו מפני שיצחק גם בלא הניסיון כבר היה במדרגה הזו שמוכן למסור נפשו, כמו שהביא רש"י מדברי חז"ל (סנהדרין פט, א) ויהי אחר הדברים האלה אחר דבריו של ישמעאל שהיה מתפאר על יצחק שמל בן י"ג שנה ולא מיחה, אמר לו יצחק באבר אחד אתה מיראני? אילו אמר לי הקב"ה זבח עצמך לפני לא הייתי מעבך, והיינו שיצחק מעצמו היה מוכן למסור נפשו על קידוש השם.

וכשהלכו אברהם ויצחק לעקידה כתוב "וילכו שניהם יחדיו" ופירש רש"י אף על פי שהבין יצחק שהוא הולך להישחט וילכו שניהם יחדיו בלב שווה, והיינו למרות שציווי העקידה נאמר לאברהם ולא ליצחק, מכל מקום גם יצחק שמח בזה באותה מידה, ולא היה לו שום ניסיון בעקידה, כי כבר היה בדרגה זו שמוכן למסור נפשו, ולכן הוא בחינת "עולה תמימה" שמוכן מעצמו למסור נפשו לקרבן.

אמנם אברהם אבינו עדיין היה צריך לעמוד בניסיון לשחוט את בנו, ואף שכבר קודם היה בכוחו לעמוד בזה, וגם הקב"ה ידע שיעמוד אברהם בניסיון, מכל מקום הוצרך לנסותו, כמו שביאר הרמב"ן שענין הניסיון הוא "להוציא הדבר מן הכוח אל הפועל", והיינו כי לפני הניסיון עדיין המדרגה אינה בשלמות, ויכול להיות איזה הוה אמינא שלא לעמוד בניסיון, אבל לאחר הניסיון אדם מתעלה בדרגתו ומקבל את שלמות המדרגה שכבר אין אצלו שני צדדים בזה, ואילו יצחק לא הוצרך לניסיון מפני שכבר קודם היה לו הטבע הזה.

מסירות נפש

ובאמת בכל הדורות היו יהודים רבים שעמדו בניסיונות כמו אברהם ויצחק, וכפי שאנו מזכירים בשבת לאחר קריאת התורה "אב הרחמים הוא יפקוד ברחמים החסידים והישרים והתמימים קהילות הקודש שמסרו נפשם על קדושת השם", כך היה בתקופת גזירות השמד של מסעי הצלב, שנהרגו אלפים ורבבות מישאל על קידוש השם, וגם בתקופות מאוחרות יותר, עד כדי כך שראיתי כתוב באיזה מקום כי

הייתה תקופה שנתמעט מספר היהודים בכל העולם (אולי רק באירופה) לרבע מיליון איש, מרוב ההריגות שהיו בהם.

והיו גם יהודים שמסרו נפשם יותר מהחיוב, כמו שמצינו במדרש (ויקרא רבה לב, א) מה לך יוצא ליסקל על שמלתי את בני, מה לך יוצא לישרף על ששמרתי את השבת, מה לך יוצא ליהרג על שאכלתי מצה וכו', והיינו שמסרו נפשם אפילו על מצוות עשה, למרות שאין בזה חיוב "ייהרג ואל יעבור" שלא לבטל בשב ואל תעשה.

ואף על פי שכתב הרמב"ם (הלכות יסודי התורה ה, א) שאסור למסור נפש שלא במקום החיוב, ומי שעושה כן הרי הוא מתחייב בנפשו, שמאבד עצמו לדעת. כבר הביא הכסף משנה שם מדברי הנימוקי יוסף "אם הוא אדם גדול וחסיד ירא שמים ורואה שהדור פרוץ בכך רשאי לקדש את השם ולמסור עצמו אפילו על מצוה קלה כדי שיראו העם ולמדו ליראה את השם ולאזהבו בכל לבם", והיינו שיש אופנים שמותר בהוראת שעה למסור הנפש אפילו שלא במקום החיוב.

וזהו הטעם שמצינו ברבי עקיבא (ברכות סא, ב) שהקהיל קהילות ברבים ללמד תורה בשעת השמד ומסר נפשו למיתה, וכן רבי חנינא בן תרדיון (ע"ז יז, ב) נהרג על לימוד התורה בשעת השמד, אף על פי שביטול תורה הוא רק בשב ואל תעשה, ואין על זה חיוב ייהרג ואל יעבור, מכל מקום בשעת השמד מותר לאדם גדול למסור נפשו יותר מן החיוב כדי לקדש שם שמים כמו שכתב הנימוקי יוסף.

וכל אותם יהודים שנהרגו במשך הדורות על קידוש השם, ולא היה הדבר ניסיון עבורם, מהיכן היה להם הכוח לזה? כתוב בספרים שזה מכוח אברהם אבינו שעמד בניסיון במסירות נפש, ובזה הוריש לכלל ישראל בכל הדורות את הכוח של מסירות נפש, הקדושה הזאת, שמצד הקדושה אדם מרגיש שהוא רוצה למסור את נפשו על קידוש השם, ואינו מסוגל שלא למסור נפשו, כי הקדושה שבתוכו מושכת אותו לזה, וזהו הטבע שיש לכלל ישראל בירושה מאברהם אבינו.

וגם בדורות האחרונים בתקופת השואה היו מעשים כאלה שיהודים מסרו עצמם למיתה על קידוש השם, היה עובדא ביהודי אחד שדרשו ממנו לומר דברי כפירה ואם לאו יהרגו אותו, ומסר עצמו למיתה ובלבד שלא יצטרך להוציא דברי כפירה מפיו, וכן היה עובדא אפילו ביהודי משומד, שפעם אחת ביקשו ממנו הנאצים ימ"ש לסייע להם בהשמדה, ואמר להם אני יהודי, ורצוני למות כיהודי, ולא אסייע לכם בזה, וכך באמת היה הסוף שהרגוהו ומת על קידוש השם.

ויתירה מכך היו יהודים שהלכו למיתה בשמחה, מתוך שבח והודאה על הזכות הגדולה שזוכים לקיים מצות קידוש השם, כמו שמסופר על קדושי קלם הי"ד שבשעה שהלכו להריגה זימרו ואמרו תפילת "עלינו לשבח", שלא עשו כגויי הארצות ולא שמנו כמשפחות האדמה, אלא אנחנו יהודים, כורעים ומשתחוים לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, ושמחים אנו ביהדותנו, ואחר כך לפני שהוציאו אותם להריגה ביקש הגה"צ רבי דניאל זצ"ל לומר בפניהם כמה מילות חיזוק.

וכן בשעה שהוציאו להריגה את הגאון הקדוש רבי אלחנן רבי אלחנן זצ"ל עם עוד כמה רבנים שהיו איתו הי"ד, נשא רבי אלחנן דברים בפניהם ואמר (מובא בהקדמה לקובץ שיעורים) כי עלינו לדעת שנבחרנו כקרבנות לכפר על כלל ישראל, ובקרבן צריכים שיהיו המחשבות טהורות, לכן עלינו להיזהר שלא תעלה ברעיונו איזו שהיא מחשבת פסול חי"ו, שהיא כפיגול ופוסלת את הקרבן, והנו מוכנים להריגה בלא שום תרעומת, שלכך נוצרנו, וזהו התפקיד שלנו לקדש שם שמים.

זהו הטבע של כלל ישראל שמוכנים בשמחה למסור נפש על קידוש השם, וקיבלנו טבע זה בירושה מאבותינו הקדושים.

קדושת הארץ

והנה כלל ישראל יש להם עוד מעלה של מידות טובות, כמו שאמרו חז"ל (יבמות עט, א) שלושה סימנים יש באומה זו, הרחמנים, הביישנים, וגומלי חסדים. עד כדי כך שיש אפילו יהודים פשוטים שמוכנים למסור נפש בשביל אחרים מתוך מידות טובות, זהו הטבע שקיבלו כלל ישראל בירושה מהאבות הקדושים.

ומצינו עוד בגמרא (נדרים כב, א) שקדושת הארץ משפיעה מידות טובות, שהובא שם המעשה בשני בני חוזאי שעלו מבבל לארץ ישראל ובדרך הרג אחד מהם את חברו, ונודע הדבר לרבי יוחנן והתפלא כיצד יתכן הדבר, הרי כתוב "ונתן השם לך שם לב רגז", היינו שרק 'שם' בגלות שייך שיהיה לב רגז כזה המביא לידי רציחה, אבל בארץ ישראל קדושת הארץ משפיעה שלא יהיו מידות רעות כאלו.

והשיב עולא לרבי יוחנן כי באותה שעה עדיין היו בעבר הירדן ולא נכנסו לארץ ישראל, ולכן לא השפיעה עליהם קדושת הארץ, משמע שאם היו מתקדמים אפילו פסיעה אחת לתוך ארץ ישראל, הייתה קדושת הארץ משפיעה עליהם למנוע הרציחה, ואמנם אין זה כלל קבוע בכל אחד, ויש רציחות אפילו בארץ ישראל, אבל רבי יוחנן אמר על האדם הזה שהרג את חברו, שהוא אם היה נכנס לארץ ישראל לא היה רוצח, מפני שקדושת הארץ משנה את המידות.

ואפשר שמטעם זה אסור לצאת לחוץ לארץ, לא רק ליצחק אבינו אלא גם כל אחד ואחד, כמו שכתב הרמב"ם (הלכות מלכים ה, ט) "אסור לצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ לעולם אלא ללמוד תורה או לישא אשה", וזהו מפני שהיוצא מארץ ישראל מפסיד את ההשפעה של קדושת הארץ, וגורם בזה לעצמו קלקול המידות.

ורק ללמוד תורה מותר לצאת לחוץ לארץ, ששם ילמד יותר ממה שהוא לומד בארץ ישראל, והרי קדושת התורה מועילה לקדש את האדם יותר מכל הדברים האחרים, ובהוה שחזר על מה שחזר לו מהשפעת קדושת הארץ, וכן לישא אשה הרי אמרו (יבמות סב, ב) כל אדם שאין לו אשה שרוי בלא תורה, ויש אומרים בלא טובה, והיינו גם כן תורה כמאמרם (אבות ו, ג) אין טוב אלא תורה, ואם כן הכל צורך התורה הוא, ולצורך זה מותר לצאת לחוץ לארץ.

אבל לצאת לחוץ לארץ סתם בלא סיבה אין שום היתר, אם לא שזקוק לצורך בריאות הגוף שזה מצוה כמו שכתוב "ונשמרתם לנפשותיכם", ובאמת יש הרבה אנשים שמקפידים שלא לצאת מארץ ישראל, וכמדומה שהיו כאלה שזוהרו אפילו שלא לצאת מירושלים שבין החומות, שלא תחסר להם השפעת הקדושה.

ולכן נאמר ליצחק אבינו "גור בארץ הזאת", מפני שהיה עולה תמימה וצריך להישאר במקום הקדושה בארץ ישראל.

ב

כוח התורה

הנה מה גדול הוא כוח התורה! אנו רואים שמלאך המוות לא יכול לפגוע במי שעוסק בתורה, כך מובא בגמרא (שבת ל, ב) על דוד המלך שידע שהוא עתיד למות בשבת, והיה יושב ולומד כל השבת בלי הפסק, וכשהגיע היום שנגזר עליו למות, לא היה יכול מלאך המוות להתקרב אליו, מפני שלא הפסיק שום רגע מלימודו, עד שהלך מלאך המוות ונענע האילנות שמאחורי הבית, כדי שישמיעו קול משונה, וקם דוד ממקומו לראות מהו הרעש, וכשיצא נשברה המדרגה שמתחתיו והפסיק לרגע מלימודו, ואז שלט בו מלאך המוות והמיתו.

רואים בזה את כוח התורה, שעל ידי דבקות בתורה זוכים להינצל ממלאך המוות, ולא רק דבקות בתורה בדיבור, אלא גם במחשבה, כמו

שכתוב "לא ימוש ספר התורה הזה מפיד והגית בו יומם ולילה", מפיד היינו בדיבור, והגית היינו במחשבה, יומם ולילה, שלא יהיה היסח הדעת מן התורה כלל, ועל ידי זה אין שליטה למלאך המוות, אבל אם יש היסח הדעת אפילו רגע אחד שוב שולט מלאך המוות.

ויש עובדות כאלו בגמרא על אמוראים שלא שלט בהם מלאך המוות, וכגון (מו"ק כח, א) רב אשי שהגיע אליו מלאך המוות ודחה אותו רב אשי שלושים יום עד שיסיים לחזור על תלמודו [וכעין זה בכתובות עז, ב, על רבי חנינא בא פפא], ועוד מובא שם על רב חסדא שלא שלט בו מלאך המוות, כיון שהיה לומד תורה כל הזמן בלי הפסק, עד שנשברה קורת הגג של בית המדרש והפסיק רב חסדא מלימודו לרגע אחד, ובאותו הרגע שלט בו מלאך המוות ונטל את נשמתו.

וכן מצינו עוד (ב"מ פו, א) ברבה בר נחמני שברח מאימת המלכות, ולא הפסיק מלימודו אפילו רגע אחד, וכששלחו מן השמים ליטול את נשמתו, לא היה יכול מלאך המוות להתקרב אליו מפני שעסק בתורה, עד לרגע אחד שנשבה הרוח ונשמע קול ענפי העצים, וסבר רבה כי הרעש הוא של גדוד פרשים המחפשים אחריו, והפסיק לרגע מלימודו מאימת המלכות, ואז הצליח מלאך המוות להמיתו.

שלמות המידות

זהו ענין ההתמדה בתורה, שאינה קשה כל כך, שהרי דברי תורה משמחי לב ומתוקים מדבש, ומושכים את הלב, אמנם במידות טובות העבודה קשה יותר, ויש הרבה דרגות עד לשלמות המידות.

ושמעתי בלומז'ה מהמשגיח הגה"צ רבי אבא גרוסברד זצ"ל כי בקלם היו אומרים שמי שמרגיש בעצמו חיסרון במידות זהו סימן שהוא כן בעל מידות טובות, וכן בכל דבר ודבר, אדם שמרגיש בעצמו חיסרון באיזה ענין סימן שהוא בעל מדרגה בזה, ואמנם עדיין אינו בשלמות שהרי הוא מרגיש שיש לו חסרונות וצריך לתקנם, אבל מכל מקום כיון שמרגיש חסרונותיו סימן שהוא קצת בעל מדרגה.

ודון מינה ומינה, מי שאינו מרגיש בעצמו חסרונות וכסבור שהוא מושלם במידות טובות, הרי זה סימן שהוא בעל מידות גרוע ביותר, שאין לו ביקורת עצמית על המידות שלו, וזה עצמו חיסרון, מלבד הגאווה שיש בזה, ובעל מידות טובות הוא רק מי שמרגיש שהוא חסר ואינו מושלם, וצריך להמשיך ולהתעלות עוד, שאין סוף לדרגות במידות טובות, עד למידת החסד של אברהם אבינו שהיא דרגה שאין לשער, שהמידות הטובות ואהבת החסד מושרשים בטבע.

כלל ישראל יש להם את הטבע הזה של גומלי חסדים בירושה מאברהם אבינו, וכל אחד יש לו אפשרות להתעלות ולהתחזק יותר באהבת חסד, על ידי שיעשה מעשים ופעולות של חסד מתוך אהבת חסד, וכל פעולה מחזקת יותר את הטבע של אהבת החסד.

אמנם אדם שמחזיק עצמו למושלם וסבור שאין לו מה להתעלות יותר, לא רק במידות טובות אלא בכל דבר ודבר, וכגון מי שסבור שהוא מושלם ביראת שמים, הרי זה סימן להיפך, שחסר לו יראת שמים, ואמנם נכון שיש לו קצת יראת שמים, ואין צריך להיות כאותם האנשים שסבורים שאין להם יראת שמים כלל ומחמת זה מקבלים חלישות הדעת עד שמתאייאשים מעצמם, אלא צריך להכיר במה שיש לו משהו יראת שמים, ויחד עם זה יבין שעדיין לא הגיע לשלמות, וצריך עוד לעבוד ולהתקדם עד שיגיע לשלמות ביראת שמים.

וכבר דיברנו כי הדרך המעשית להתקדם היא רק על ידי לימוד המוסר, כל מחשבה וכל דיבור משפיעים על האדם, ובידינו הדבר להתקדם ולהתעלות עד למדרגות הגבוהות ביותר!

נדבת הרב יהודה אריה חנסב
תלמיד מרן ראש הישיבה שליט"א
זכות הרבים תעמוד לו ולבני ביתו
להצלחה ברוחניות וגשמיות

לעילוי נשמת
מר **נעכא פרקש** ע"ה
ב"ר **משה יוסף** ז"ל
נלב"ע ב' כסלו תשע"א - תנצב"ה

לעילוי נשמת מרת
פנינה הנא פערל קרליץ ע"ה
בת הר"ר **נחמן הכהן** ז"ל
נלב"ע ד' כסלו תשע"ב - תנצב"ה

לעילוי נשמת
רבי **שמואל זאב לוי** ז"ל
ב"ר **יצחק נתן** ז"ל
נלב"ע ה' כסלו תשמ"ג - תנצב"ה

לזכות ידידנו הדגול הרה"ג ר' **יוסף צבי** בן **טשארנא** טורק שליט"א הזקוק לרחמי שמים מרובים
ישלח השי"ת דברו לרפאותו רפואה שלמה במהרה בתוך שאר חולי ישראל!